

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΕΣ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ
ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ
ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Διπλωματική Εργασία

Η Επιλεκτικότητα του Ποινικοκατασταλτικού Συστήματος
απέναντι σε υποθέσεις οικονομικού εγκλήματος και διαφθοράς

ΚΑΛΟΓΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

A.M. 505757

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΓΑΣΠΑΡΙΝΑΤΟΥ

Λαμία, Ιούνιος 2022

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Η Επιλεκτικότητα του Ποινικοκατασταλτικού Συστήματος
απέναντι σε υποθέσεις οικονομικού εγκλήματος και διαφθοράς

ΚΑΛΟΓΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

A.M. 505757

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΓΑΣΠΑΡΙΝΑΤΟΥ
Επίκουρη καθηγήτρια Δ.Π.Θ.
Μέλος Σ.Ε.Π. ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:
ΚΟΥΡΟΥΤΖΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ
Μέλος Σ.Ε.Π. ΕΑΠ

Λαμία, Ιούνιος 2022

*«Στις κόρες μου Θεοδώρα- Γρηγορία και Ιωάννα
και
τη σύζυγό μου Νίκη»*

Περίληψη

Η ισότητα ενώπιον του νόμου είναι ένα από τα θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα και μάλιστα προβλέπεται στο άρθρο 4 του Συντάγματος. Ωστόσο, μολονότι η ισότητα αποτελεί διακηρυγμένο στόχο τόσο κατά την νομοθέτηση όσο και κατά την εφαρμογή των νόμων από τις αρμόδιες αρχές, η μελέτη των εγκλημάτων του λευκού περιλαιμίου και ειδικότερα των οικονομικών εγκλημάτων και της διαφθοράς καταδεικνύει μάλλον την επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος, σε κάθε στάδιο απονομής της δικαιοσύνης. Στην ανάλυση που ακολουθεί και ειδικότερα στο πρώτο κεφάλαιο, θα παρουσιαστεί το ζήτημα της επιλεκτικότητας της δικαιοσύνης, μέσα από τις κυριότερες εγκληματολογικές θεωρίες που έχουν διατυπωθεί, ενώ στο δεύτερο κεφάλαιο θα αναλυθούν τα αποτελέσματα εμπειρικών ερευνών για την επιλεκτική λειτουργία των φορέων του ποινικοκατασταλτικού συστήματος και συγκεκριμένα της αστυνομίας, των προανακριτικών αρχών, των δικαστηρίων και των σωφρονιστικών καταστημάτων. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η επιλεκτικότητα κατά το στάδιο της νομοθέτησης με επίκεντρο τις τροποποιήσεις του νέου Ποινικού Κώδικα, που έλαβαν χώρα από τα μέσα του έτους 2019 και έπειτα και είχαν σοβαρό αντίκτυπο σε υποθέσεις βαριάς οικονομικής εγκληματικότητας και διαφθοράς, που απασχόλησαν έντονα την κοινή γνώμη, τις τελευταίες δεκαετίες. Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο αναφέρεται στο ζήτημα της διαφθοράς εντός της δικαστικής εξουσίας, στη διάρθρωση των δικαστικών αρχών αλλά και σε χρόνιες δυσλειτουργίες του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, όπως η απουσία πόρων, η καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης, ο κατακερματισμός των αρμόδιων αρχών για τη δίωξη των οικονομικών εγκλημάτων και της διαφθοράς, εξετάζοντας την επίδραση των ανωτέρω παραγόντων στην επιλεκτικότητα της δικαιοσύνης και την ατιμωρησία των ισχυρών.

Λέξεις – Κλειδιά

επιλεκτικότητα, έγκλημα του λευκού περιλαιμίου, οικονομικό έγκλημα, διαφθορά, δικαιοσύνη

Criminal selectivity in cases of financial crime and corruption

DIMITRIOS KALOGRIS

Abstract

The law equality is one of the fundamental rights and it is protected in article 4 of the Hellenic Constitution. Although equality is the intention of the law and the purpose of law authorities, the study of white-collar crimes and in particular financial crimes and corruption, proves the selectivity of justice. In chapter 1 are presented the main criminological theories and in the second chapter are analyzed the results of empirical investigations of selectivity in police, in investigation authorities, in justice authorities and in penitentiaries. The third chapter presents the recent changes in the Greek Penal Code, which resulted in stay without criminal penalty lots of financial crimes and corruption, which shocked Greek public opinion in recent decades. The final chapter deals with the role of corruption of judges and problems in criminal justice system as the lack of resources, the delays in justice and the lack of coordination among enforcement and regulatory agencies which prosecute financial crime and corruption.

Keywords

selectivity, white-collar crime, financial crime, corruption, justice

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	v
Abstract	vi
Περιεχόμενα	vii
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια.....	viii
Εισαγωγή.....	1
1. Το ζήτημα της επιλεκτικότητας στην εγκληματολογική θεωρία.....	3
1.1 Εννοιολογική Οριοθέτηση	3
1.2 Από το συναινετικό μοντέλο στις θεωρίες της Σύγκρουσης	5
1.3 Οι διαφοροποιημένες διαδικασίες απέναντι σε εγκληματίες Λευκού Κολάρου	8
1.4 Η θεωρία του χαρακτηρισμού	11
1.5 Οι θεωρίες της κοινωνικής σύγκρουσης.....	12
1.5.1 George Vold	13
1.5.2 Austin Turk	14
1.6 Οι πρώιμες Μαρξιστικές προσεγγίσεις.....	15
1.7 Η έμφαση στις διαδικασίες εγκληματοποίησης/ποινικοποίησης στην Κριτική Εγκληματολογία	16
1.7.1 Richard Quinney	17
1.7.2 William Chambliss	19
2. Η επιλεκτικότητα στις διαδικασίες και τους θεσμούς της ποινικής δικαιοσύνης	23
2.1 Διακριτική μεταχείριση και Ανισότητες κατά την επισήμανση των εγκλημάτων από την αστυνομία	24
2.2 Διακριτική μεταχείριση και Ανισότητες κατά το στάδιο της δίωξης	26
2.3 Ανισότητες στην Προδικασία - Προφυλάκιση	28
2.4 Διαφοροποιημένη μεταχείριση κατά την απονομή της δικαιοσύνης	29
2.5 Επιλεκτικότητα κατά την έκτιση των κυρώσεων	33
3. Η ποινικοποίηση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς, οι νομοθετικές παλινωδίες και οι συνέπειές τους	38
3.1. Η ποινικοποίηση του αδικήματος της δωροδοκίας	39
3.1.1. Δωροληψία υπαλλήλου	39
3.1.2. Δωροδοκία υπαλλήλου	41
3.1.3. Η έννοια του υπαλλήλου	43

3.1.4. Δωροληψία και δωροδοκία πολιτικών προσώπων	43
3.1.5. Δωροληψία και δωροδοκία δικαστικών λειτουργών	45
3.1.6 Η ποινική αντιμετώπιση της δωροδοκίας και δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα	46
3.2. Η κατάργηση του νόμου για τους καταχραστές του δημοσίου και οι συνέπειες ..	47
3.3. Η κατ'έγκληση δίωξη του αδικήματος της απιστίας	49
3.4. Ευνοϊκά μέτρα	51
3.5. Συνέπειες των νομοθετικών μεταβολών	52
3.5.1. Υπόθεση Siemens	54
3.5.2 Δανειοδότηση πολιτικών κομμάτων και ΜΜΕ	54
4. Διαφθορά και παράγοντες που οδηγούν σε ατιμωρησία των οικονομικών εγκλημάτων και της διαφθοράς κατά το στάδιο απονομής της δικαιοσύνης	56
4.1 Δίκτυα σχέσεων και διαφθορά δικαστικών λειτουργών	56
4.2 Προαγωγές, μεταθέσεις, έλεγχος και πειθαρχικές ευθύνες Δικαστικών Λειτουργών	59
4.2.1. Προαγωγές και μεταθέσεις Δικαστικών Λειτουργών.....	59
4.2.2 Έλεγχος και πειθαρχικές ευθύνες Δικαστικών Λειτουργών	60
4.3 Λειτουργία υπηρεσιών της δημόσιας διοίκησης, πραγματογνώμονες και επιλογή Εισαγγελικών Λειτουργών και συνθέσεων Δικαστηρίων	61
4.4 Απουσία πόρων, θεσμικά κενά και αλληλεπικαλύψεις	63
4.4.1 Απουσία πόρων	63
4.4.2.Καθυστερήσεις στην απονομή της δικαιοσύνης	64
4.4.3 Κατακερματισμός αρμόδιων αρχών για τον έλεγχο του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς	66
5. Επίλογος.....	68
Βιβλιογραφία.....	72

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

ΠΚ Ποινικός Κώδικας
GRECO Group of States Against Corruption

Εισαγωγή

Όπως έχει καταδείξει η εγκληματολογική θεωρία και η έρευνα, η απονομή της δικαιοσύνης χαρακτηρίζεται από επιλεκτικότητα τόσο κατά τη θέσπιση ποινικών νόμων όσο και κατά την εφαρμογή αυτών από την αστυνομία, τις δικαστικές αρχές αλλά και τα σωφρονιστικά καταστήματα. Παράγοντες που συντελούν σε αυτήν την επιλεκτική διαδικασία είναι μεταξύ άλλων, η κοινωνική τάξη του δράστη, η φυλή, το φύλο και η ηλικία του δράστη, με συνέπεια να παρατηρείται μάλλον μία αυστηρότερη μεταχείριση απέναντι στα φτωχά και περιθωριοποιημένα άτομα και μία ευνοϊκότερη μεταχείριση απέναντι σε άτομα με κύρος και εξουσία¹.

Η θεωρία των εγκλημάτων του λευκού περιλαιμίου του Sutherland, ήταν η πρώτη θεωρία που αποσύνδεσε την έννοια του εγκλήματος από τη φτώχεια και τις χαμηλές κοινωνικές τάξεις και ανέδειξε το γεγονός ότι, τα άτομα των ανώτερων τάξεων διαπράττουν εγκλήματα με μεγάλη συχνότητα, τα οποία όμως δεν γίνονται αντιληπτά λόγω των διαφοροποιημένων διαδικασιών που ακολουθούνται για αυτά, από τη δικαιοσύνη². Ακολούθησαν η θεωρία της ετικέτας και οι θεωρίες της σύγκρουσης, οι οποίες ανέδειξαν το ζήτημα της επιλεκτικότητας της ποινικής δικαιοσύνης, με αποτέλεσμα τη συγκάλυψη των εγκλημάτων των ανώτερων τάξεων.

Εν συνεχεία, η Κριτική Εγκληματολογία υποστήριξε την πολιτική φύση των εγκλημάτων αυτών ως «εγκλήματα των ισχυρών», αναδεικνύοντας την εξουσιαστική παράμετρο που επικαθορίζει το στάδιο της νομοθέτησης. Ο νόμος, σ' αυτήν την προοπτική, δεν χαρακτηρίζεται από ουδετερότητα, αλλά εργαλειοποιείται στο πλαίσιο του κοινωνικού ανταγωνισμού³. Οι διαφοροποιήσεις παρατηρούνται τόσο στο στάδιο της εγκληματοποίησης/ποινικοποίησης, όπου ορισμένα εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου απουσιάζουν από τις ποινικές διατάξεις, θεωρούμενα ως διοικητικές ή αστικές παραβάσεις,

¹ Αλοσκόφης, Ο. (2021), «Ποινική επιλεκτικότητα: μία μακρο-ιστορική θεώρηση από τη Valeria Vegh Weis», σε *Crime Times*, τεύχος *Μαρτίου*, διαθέσιμο στο: <https://www.crimetimes.gr/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%BB%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%BF-%CE%B9%CF%83%CF%84/>.

² Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2015), «Ποιοι είναι οι «εγκληματίες» στην εποχή μας; Η διαχρονική απάντηση του εγκλήματος του λευκού κολάρου» σε Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.), *Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*, Τιμ. Τόμος καθ. Ν. Κουράκη, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, σ.978.

³ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2015), όπ.παρ., σ.980.

ενώ σε άλλες περιπτώσεις το ποινικό σύστημα δεν είναι πρόθυμο να ελέγξει και να διώξει τα εγκλήματα αυτά⁴.

Η απροθυμία του Έλληνα νομοθέτη να επιβάλει ποινές στα οικονομικά εγκλήματα και στα αδικήματα διαφθοράς που διαπράττονται στη χώρα μας ή έλαβαν χώρα τις τελευταίες δεκαετίες, αποτυπώνεται στις νομοθετικές αλλαγές της τελευταίας τριετίας στον Ποινικό Κώδικα. Αποτέλεσμα των αλλαγών ήταν, η παραγραφή αδικημάτων λόγω της μετατροπής τους από κακουργήματα σε πλημμελήματα, η παύση ποινικών διώξεων λόγω του περιορισμού της έννοιας του υπάλληλου αλλά και η ευνοϊκότερη ποινική αντιμετώπιση αυτών, με την κατάργηση του νόμου περί καταχραστών του δημοσίου, την πρόβλεψη ευνοϊκών μέτρων και την κατ'έγκληση δίωξη του αδικήματος της απιστίας.

Πέραν των ευνοϊκών νομοθετικών ρυθμίσεων για τα οικονομικά εγκλήματα και τη διαφθορά, η αδρανοποίηση των μηχανισμών επίσημου κοινωνικού ελέγχου πραγματοποιείται και μέσω της ανάπτυξης σχέσεων διαφθοράς και αλληλεξάρτησης εντός της δικαιοσύνης αλλά και δια των χρόνιων και παγιωμένων πλέον δυσλειτουργιών των ελεγκτικών αρχών, οι οποίες σε κάποιες περιπτώσεις δεν είναι τυχαίες. Συγκεκριμένα, η απουσία πόρων, ο αυξημένος όγκος υποθέσεων, η καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης, η ύπαρξη αρχών και υπηρεσιών με αλληλεπικαλυπτόμενες αρμοδιότητες είναι μόνο μερικοί από τους παράγοντες που εντείνουν την αδράνεια των αρμόδιων αρχών, όταν πρόκειται για οικονομικά εγκλήματα και αδικήματα διαφθοράς.

⁴ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2015), όπ.παρ.,σ.986-988.

1.Το ζήτημα της επιλεκτικότητας στην εγκληματολογική θεωρία

1.1. Εννοιολογική Οριοθέτηση

Ο όρος επιλεκτικότητα, στην εγκληματολογική θεωρία, περιγράφει την διακριτική λειτουργία του ποινικοκατασταλτικού συστήματος κατά την απονομή του χαρακτηρισμού του «εγκληματία» και σχετίζεται με την άνιση μεταχείριση κατά την θέσπιση και επιβολή του νόμου. Η επιλεκτικότητα συνδέεται με τη νομοθέτηση, τις παραβιάσεις των δικονομικών αλλά και των διαδικαστικών διαδικασιών που προβλέπεται να ακολουθούνται από την αστυνομία, τα δικαστήρια και τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους⁵. Για την Valeria Vegh Weis, η εγκληματική επιλεκτικότητα είναι η συστηματική αδικία που εκδηλώνεται από το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας και θεμελιώνεται σε κριτήρια φυλετικά και ταξικά αλλά και κριτήρια όπως το φύλο και η ηλικία. Η εγκληματική επιλεκτικότητα εκδηλώνεται ως υπερ-ποινικοποίηση και αδικαιολόγητα αυστηρή αντιμετώπιση των αδικημάτων των ευπαθών κοινωνικά ομάδων αλλά και ως υπο-ποινικοποίηση των εγκλημάτων όσων βρίσκονται σε κοινωνικά προνομιακή θέση, είτε με απουσία τιμωρίας είτε με πρόβλεψη ευνοϊκών ποινών⁶.

Η επιλεκτικότητα παρουσιάζεται τόσο στην πρωτογενή όσο και στην δευτερογενή ποινικοποίηση. Η πρωτογενής ποινικοποίηση σχετίζεται με την ποινική τυποποίηση μόνο συγκεκριμένων τύπων συμπεριφορών που θεωρούνται κοινωνικά επιβλαβείς και επιλέγονται από το σύνολο των κοινωνικά επιβλαβών συμπεριφορών γιατί είναι απλός ο τρόπος διάπραξης, εύκολη η συλλογή αποδεικτικών στοιχείων, οι δράστες προέρχονται από ταξικές και φυλετικές μειονότητες και η δίωξή τους δεν προκαλεί κοινωνικοπολιτική σύγκρουση μεγάλου βαθμού. Αντίθετα, συμπεριφορές που προκαλούν μεγάλη κοινωνική βλάβη δεν ποινικοποιούνται ή ποινικοποιούνται με ευνοϊκούς όρους, όταν οι δράστες τους ανήκουν στα ανώτερα στρώματα, διαπράττονται με σύνθετες μεθόδους, για την εξιχνίασή τους απαιτούνται ειδικές γνώσεις και δεν προκαλούν μεγάλη κοινωνική αντίδραση.

⁵ Βιδάλη, Σ. (2017), *Πέρα από τα όρια: Η Αντεγκληματική Πολιτική σήμερα*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 78.

⁶ Vegh Weis, V. (2017), «Criminal Selectivity in the United States: A History Plagued by Class & Race Bias», *DePaul Journal for Social Justice* (Vol.10, Issue 2), available at: <https://via.library.depaul.edu/jsj/vol10/iss2/4,p.4>.

Δηλαδή, η πρωτογενής επιλεκτικότητα εκδηλώνεται με άνιση μεταχείριση στο στάδιο θέσπισης νόμων, που οφείλεται στην κοινωνική θέση των δραστών και όχι στην κοινωνική βλάβη που προκαλούν τα αδικήματα⁷. Η δευτερογενής ποινικοποίηση σχετίζεται με την επιλογή των ποινικοποιημένων συμπεριφορών κατά των οποίων θα εφαρμοστεί ο νόμος αποτελεσματικά. Σε αυτή την περίπτωση ο νόμος εφαρμόζεται σε βάρος ανδρών δραστών που πληρούν συγκεκριμένα ταξικά, φυλετικά και ηλικιακά χαρακτηριστικά και σπανίως σε βάρος δραστών που λόγω των χαρακτηριστικών τους δεν πληρούν το εγκληματικό στερεότυπο⁸. Η δευτερογενής επιλεκτικότητα εκδηλώνεται κατά την εφαρμογή των νόμων, από τις αστυνομικές και λοιπές αρμόδιες αρχές, τις εισαγγελικές αρχές, τα δικαστήρια. Ενώ, από επιλεκτικότητα χαρακτηρίζεται και η διαδικασία του σωφρονισμού, κατά την έκτιση της ποινής στα σωφρονιστικά καταστήματα⁹.

Κατά την κριτική εγκληματολογία η πρωτογενής εγκληματοποίηση, δηλαδή η διαδικασία θέσπισης των νόμων είναι εγγενώς επιλεκτική, καθώς οι ισχυρές κοινωνικές ομάδες επηρεάζουν τη νομοθετική διαδικασία προς όφελος των συμφερόντων τους. Στο στάδιο αυτό, οι πολίτες αντιμετωπίζονται με ανισότητα, αφού ποινικοποιούνται οι πράξεις με έντονη θεατότητα οι οποίες είναι εύκολο να διαπιστωθούν, που τελούνται από περιθωριοποιημένα άτομα η σύλληψη των οποίων είναι εύκολη και δεν προκαλεί αντιπαράθεση σε πολιτικό επίπεδο. Αντίθετα, για τις πράξεις των ισχυρών επιφυλάσσεται απουσία ποινικοποίησης ή η ποινικοποίηση συντελείται με τρόπο, που έχει σαν αποτέλεσμα να μην επιβάλλονται στους δράστες πραγματικές κυρώσεις¹⁰.

Από ανισότητα χαρακτηρίζεται και η δευτερογενής εγκληματοποίηση, που όπως προαναφέρθηκε συντελείται στο στάδιο εφαρμογής του ποινικού νόμου από τις αστυνομικές, εισαγγελικές και δικαστικές αρχές αλλά και τα σωφρονιστικά καταστήματα. Αν και η επιλεκτικότητα είναι περισσότερο εμφανής κατά τους αστυνομικούς ελέγχους, οι εισαγγελικές και δικαστικές αρχές, στο πλαίσιο της διακριτικής τους ευχέρειας, εφαρμόζουν το νόμο μεροληπτικά όταν λαμβάνεται η απόφαση περί της άσκησης της ποινικής δίωξης ή αρχειοθέτηση της υπόθεσης, κατά το στάδιο σχηματισμού της δικανικής κρίσης και την έκδοση αποφάσεων, κατά την ποινική διαπραγμάτευση, κατά την

⁷ Vegh Weis, V. (2017), όπ. παρ.,σ.6.

⁸ Vegh Weis, V. (2017), όπ. παρ.,σ.6-7.

⁹ Αλοσκόφης, Ο. (2021), όπ.παρ.

¹⁰ Αλοσκόφης, Ο. (2021), όπ.παρ.

επιμέτρηση της ποινής αλλά και την απόφαση για μετατροπή ή αναστολή εκτέλεσής της¹¹. Ομοίως, κατά την εκτέλεση των ποινών παρατηρείται άνιση μεταχείριση όταν χορηγούνται ή ανακαλούνται αποφάσεις για αναστολή εκτέλεσης ποινών αλλά και κατά την έκδοση αποφάσεων για υφ' όρον απόλυση, από τα αρμόδια δικαστικά συμβούλια. Επίσης, η διακριτική μεταχείριση είναι εμφανής στις συνθήκες κράτησης στα σωφρονιστικά καταστήματα, στη δυνατότητα παροχής εργασίας, στην πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην ιατρο-φαρμακευτική περίθαλψη και τα επισκεπτήρια, αλλά και κατά τη χορήγηση άδειας ή την επιβολή πειθαρχικών ποινών¹².

1.2. Από το συναινετικό μοντέλο στις θεωρίες της Σύγκρουσης

Προκειμένου να κατανοηθεί σε βάθος η έννοια της επιλεκτικότητας, είναι σκόπιμη η εξέταση υπό το πρίσμα των δύο ευρύτερων θεωρητικών παραδειγμάτων της εγκληματολογίας και συγκεκριμένα του Θετικισμού και της Συγκρουσιακής Θεωρίας. Κύρια διαφορά των δύο θεωριών είναι η διαφοροποιημένη εξήγηση της επίτευξης συνοχής και τάξης, εντός του κοινωνικού συνόλου¹³.

Για τον Θετικισμό, η κοινωνική πραγματικότητα του εγκλήματος είναι αντικειμενική και βασίζεται σε εμπειρικά δεδομένα, τα οποία μπορούν να μελετηθούν με ουδέτερο τρόπο. Η ανθρώπινη συμπεριφορά βασίζεται σε μία σχέση αιτίας- αποτελέσματος και η κοινωνία αναπαράγεται εντός συναινετικού κλίματος¹⁴, καθώς οι αξίες και οι νόμοι αποτελούν προϊόν κοινωνικής συναίνεσης και γίνονται αποδεκτοί αναντίρρητα από το κοινωνικό σύνολο. Μάλιστα, για τον Θετικισμό δεν υφίστανται ερωτήματα σχετικά με τους λόγους που κάποιες συμπεριφορές ορίζονται ως εγκληματικές και κάποιες άλλες όχι και γενικότερα δεν διατυπώνονται αμφιβολίες για το τί συνιστά έγκλημα¹⁵. Στο ευρύτερο αντιθετικιστικό παράδειγμα, για την κατανόηση του εγκλήματος απαιτείται η κατανόηση των διαδικασιών αλληλεπίδρασης που καθορίζουν την κοινωνική δράση, την ερμηνεία της πραγματικότητας

¹¹ Αλοσκόφης, Ο. (2021), όπ.παρ.

¹² Αλοσκόφης, Ο. (2021), όπ.παρ.

¹³ Δασκαλάκης, Η. (1985), *Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης*, Αθήνα, Αντ.Ν. Σάκκουλα, σ.33.

¹⁴ Βιδάλη, Σ. και Κουλούρης, Ν. (2012), *Αποκλίνουσα Συμπεριφορά και Ποινικό Φαινόμενο*. Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 53.

¹⁵ Λάζος, Γ. (2007), *Κριτική Εγκληματολογία*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 26-28.

βάσει αξιών που έχουν εμπεδωθεί στο κοινωνικό σύνολο και τη σύγκρουση μεταξύ κοινωνικών ομάδων με αντικρουόμενα συμφέροντα, σε οικονομικό και πολιτικό πεδίο¹⁶.

Το Θετικιστικό μοντέλο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την ύπαρξη ενός συναινετικού προτύπου κοινωνίας. Σε αυτήν την προοπτική, η κοινωνική συνοχή, η τάξη και η εξισορρόπηση συμφερόντων απορρέουν από την απόλυτη συναίνεση όλων για τις αξίες με τις οποίες οργανώνεται η κοινωνία, με αποτέλεσμα τη σταθερότητα της κοινωνικής δομής και την ύπαρξη ομαλών σχέσεων μεταξύ των ατόμων αλλά και των κοινωνικών ομάδων. Στο πλαίσιο αυτό, τυχόν φαινόμενα σύγκρουσης και παραβίασης των κανόνων, ερμηνεύονται ως ατομική παθολογική συμπεριφορά, έχουν περιστασιακό χαρακτήρα και δεν αποδίδονται σε δυσλειτουργία των κοινωνικών δομών, που εκ των πραγμάτων θεωρούνται θεσμοί που έχουν την ικανότητα να αποκαθιστούν την ισορροπία¹⁷. Το έγκλημα, προσβάλλει τις θεμελιώδεις αξίες και την ομαλότητα των κοινωνικών σχέσεων, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη κοινωνικής αντίδρασης η οποία εκδηλώνεται με τον ποινικό νόμο. Με άλλα λόγια, ο νόμος είναι αποτέλεσμα του εγκλήματος, το οποίο προσβάλλει τις θεμελιώδεις και κοινά αποδεκτές αξίες της κοινωνικής ζωής¹⁸.

Στον αντίποδα, οι θεωρίες της σύγκρουσης στηρίζονται στην παραδοχή ότι οι κοινωνίες δεν χαρακτηρίζονται από συναίνεση αλλά από σύγκρουση, η οποία μάλιστα αποτελεί δομικό τους στοιχείο. Το κυρίαρχο σύστημα αξιών αποτελεί αποτέλεσμα επιβολής και κυριαρχίας και δεν τυγχάνει συλλογικής αποδοχής¹⁹. Έτσι, η συνοχή και η τάξη επιτυγχάνεται μέσω του καταναγκασμού, καθώς δεν υπάρχει συναίνεση γύρω από τις κοινωνικές αξίες. Η κοινωνική δομή χαρακτηρίζεται από ετερογενή συμφέροντα κοινωνικών ομάδων, οι οποίες συγκρούονται για την επίτευξή τους. Έτσι, οι κοινωνικές ομάδες με την μεγαλύτερη εξουσία επιβάλλουν τις αξίες τους και τα συμφέροντά τους στις ανίσχυρες ομάδες, μέσω της θέσπισης νόμων. Οι νόμοι μεταβάλλονται σε περιπτώσεις που επέρχεται νέα ισορροπία δυνάμεων, που επιτάσσει την προστασία νέων αξιών και συμφερόντων²⁰.

Ως εκ τούτου, στο πλαίσιο του λεγόμενου αντι-θετικιστικού παραδείγματος, η συνοχή της κοινωνίας εξασφαλίζεται μέσω της κυριαρχίας ορισμένων κοινωνικών ομάδων πάνω σε

¹⁶ Βιδάλη, Σ. και Κουλούρης, Ν. (2012),όπ. παρ. σ. 53-54.

¹⁷ Δασκαλάκης, Η. (1985),όπ. παρ., σ. 33-34.

¹⁸ Δασκαλάκης, Η. (1985),όπ. παρ., σ. 47-60.

¹⁹ Χουλιάρης, Α. (2012), «Η λειτουργία του Ποινικού Δικαίου υπό την έποψη της συγκρουσιακής θεωρίας για το έγκλημα («conflict criminology»)», σε Στράγγας, Ι., Χάνος, Α., Παπαχαλαράμπος, Χ. και Τσούκα, Χ. (επιμ.), *Αγαθό, Συμφέρον και Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα – Nomos – L' Harmattan, σ. 859-860.

²⁰ Δασκαλάκης, Η., (1985),όπ. παρ., σ. 34-35.

άλλες, γεγονός που προκαλεί σύγκρουση, με σκοπό τη διεκδίκηση της κυριαρχίας, από την οποία προκύπτει η κοινωνική αλλαγή²¹. Η κοινωνία αποτελείται από τάξεις και ομάδες με αντικρουόμενες αξίες και συμφέροντα και οι οποίες χαρακτηρίζονται από διαφορετικό μέγεθος ισχύος, με αποτέλεσμα οι ομάδες με την μεγαλύτερη ισχύ να μπορούν να επηρεάζουν το κράτος σε μεγαλύτερο βαθμό αναφορικά με τον ορισμό του ποινικού νόμου. Ο νόμος στην περίπτωση αυτή αποσκοπεί στην διατήρηση του συγκεκριμένου συσχετισμού δυνάμεων και στην προστασία των συμφερόντων των τάξεων με μεγάλη ισχύ, από συμπεριφορές που βλάπτουν αυτά. Τα συμφέροντα των τάξεων χαμηλής ισχύος ρυθμίζονται σύμφωνα με την βούληση των ισχυρών κοινωνικών ομάδων²².

Βέβαια υπάρχουν και περιπτώσεις όπως τα οικονομικά εγκλήματα, τα οποία κατά κανόνα διαπράττονται από εκπροσώπους των ισχυρών κοινωνικών ομάδων, κατά τις οποίες ο νόμος στρέφεται κατά των συμφερόντων των ισχυρών, ποινικοποιώντας τις συμπεριφορές τους. Όμως, πολλές φορές οι νόμοι αυτοί παραμένουν ανεφάρμοστοι και σπανίως επιβάλλονται ποινές, με αποτέλεσμα τελικά να εξυπηρετούν αντί να βλάπτουν τα συμφέροντα των ισχυρών με διττό τρόπο. Αφενός δημιουργείται στο κοινωνικό σύνολο η πεποίθηση για αμεροληψία του νόμου, ενισχύοντας την κοινωνική συναίνεση για την εφαρμογή του και αφετέρου εξαλείφοντας το εγκληματικό στίγμα, καθώς παρά τη βλάβη που προκαλούν, τυποποιούνται σε ειδικούς ποινικούς νόμους αντί στον ποινικό κώδικα. Επιπλέον, μέσω της πρόβλεψης κυρώσεων για τα οικονομικά εγκλήματα, οι ισχυρές ομάδες μπορούν να στρέφουν το νόμο σε βάρος μικρών εταιριών, εξουδετερώνοντας τον ανταγωνισμό²³.

Από την ανωτέρω ανάλυση μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι, η επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος μπορεί να μελετηθεί στο πλαίσιο μόνο των συγκρουσιακών θεωριών, που ασκούν κριτική στον ποινικό νόμο και στις αρχές που εφαρμόζουν αυτόν και όχι στο πλαίσιο του Θετικισμού, που ο νόμος θεωρείται ουδέτερος και τόσο η θέσπιση όσο και η εφαρμογή του αποσκοπούν στην προστασία της κοινωνίας, από συμπεριφορές που διαταράσσουν την τάξη και την ισορροπία αυτής.

²¹ Κουκουτσάκη, Α., (2013), «Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της παρέκκλισης και του εγκλήματος», διαθέσιμο στο: https://crimevsocialcontrol.blogspot.com/2013/05/blog-post_3331.html

²² Δασκαλάκης, Η., (1985),όπ. παρ., σ. 60-64.

²³ Δασκαλάκης, Η., (1985),όπ. παρ., σ. 69-73.

1.3.Οι διαφοροποιημένες διαδικασίες απέναντι σε εγκληματίες Λευκού Κολάρου

Ο Sutherland ήταν από τους πρώτους εγκληματολόγους που επεσήμανε την επιλεκτικότητα του νόμου, σε σχέση με κοινωνικά χαρακτηριστικά των δραστών²⁴. Σε αντίθεση με τις εγκληματολογικές θεωρίες που επικρατούσαν στην εποχή του, προσπάθησε να αποσυνδέσει το έγκλημα με ατομικές παθολογίες όπως βιολογικούς παράγοντες, αλλά και την ύπαρξη συγκεκριμένων κοινωνικών συνθηκών, όπως η φτώχεια, η απουσία εκπαίδευσης και στέγης. Υποστήριξε ότι, η μελέτη του εγκλήματος και οι στατιστικές χαρακτηρίζονται από μονομέρεια, με αποτέλεσμα να αναδεικνύονται αποκλειστικά τα εγκλήματα των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων και να αποσιωπώνται τα εγκλήματα των κοινωνικά και οικονομικά ανώτερων τάξεων²⁵. Ο Sutherland όρισε ως «έγκλημα του λευκού κολάρου» τα εγκλήματα που τελούνται από άτομα κύρους και υψηλού κοινωνικού status, στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους δραστηριότητας. Τα εγκλήματα αυτά λαμβάνουν χώρα σε μεγάλο βαθμό και διαφέρουν σε σχέση με την εγκληματικότητα των στρωμάτων με χαμηλό κοινωνικό και οικονομικό status, κυρίως ως προς την διαφοροποιημένη αντίδραση του συστήματος της δικαιοσύνης, η οποία μάλιστα δεν οφείλεται στην αιτιότητα του εγκλήματος²⁶. Κρίσιμος παράγοντας είναι το κοινωνικό κύρος του δράστη που συνδέεται με την πολιτική και κοινωνική δύναμη και όχι σε απόλυτο βαθμό με την οικονομική ισχύ. Δηλαδή, τονίζεται η πολιτική χροιά των εγκλημάτων, αφού προϋπόθεση είναι η κατάχρηση εξουσίας που κατέχουν οι δράστες, λόγω των υψηλών τους θέσεων²⁷. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργείται φόβος στους φορείς, τόσο στο επίπεδο της νομοθέτησης όσο και στο επίπεδο της εφαρμογής των νόμων, καθώς η ισχύς τους έναντι των δραστών είναι σημαντικά μικρότερη και από την αντιμετώπιση του εγκλήματος του λευκού περιλαιμίου, θα μπορούσαν να προκληθούν σημαντικά προβλήματα όπως η μείωση των πόρων που προορίζονται για άτυπη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων²⁸.

²⁴ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), «Λευκά κολάρια» και οικονομικό έγκλημα. Κοινωνική βλάβη και αντεγκληματική πολιτική, Αθήνα, Π. Ν. Σάκκουλας, σ.49.

²⁵ Sutherland, E. H. (1940), «White-Collar Criminality», *American Sociological Review*, Vol. 5, No. 1, pp.1-2.

²⁶ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), *όπ.παρ.*, σ.49.

²⁷ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), *όπ.παρ.*, σ.50-51.

²⁸ Sutherland, E. H. (1944)., «Is “White collar Crime” Crime?», *American Sociological Review. Annual Meeting Papers*, 10(2), pp.137.

Παρά το γεγονός ότι τα εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου προκαλούν μεγάλο κοινωνικό κόστος, η αντεγκληματική πολιτική για την αντιμετώπιση τους είναι αναποτελεσματική, καθώς τελούνται από μέλη της ηγεμονικής ομάδας του κοινωνικού συστήματος, η οποία καθορίζει τη λειτουργία της δικαιοσύνης. Η έκταση του φαινομένου είναι καθολική, ως πάγια επιχειρηματική πρακτική, λόγω και της ατιμωρησίας που επιτυγχάνεται μέσω της οικονομικής και πολιτικής δύναμης που εξασφαλίζει πρόσβαση στη διαμόρφωση των νόμων, στην εφαρμογή αυτών αλλά και βέλτιστη δυνατή υπεράσπιση. Μάλιστα, λόγω της κοινωνικής συγγένειας των δραστών με δικαστικούς και πολιτικούς κύκλους, δημιουργείται ένα πελατειακό σύστημα θεμελιωμένο σε διαπλεκόμενα συμφέροντα που συμβάλει στη διάχυση της ατιμωρησίας και το οποίο λαμβάνει χαρακτήρα κανονικότητας²⁹. Λόγω του πελατειακού συστήματος και λανθανουσών λειτουργιών του πολιτικού συστήματος εμφανίζονται φαινόμενα πατρωνίας και κατάχρησης εξουσίας και ασκούνται παρεμβάσεις στο έργο της δικαιοσύνης και στη νομοθετική διαδικασία. Οι σχέσεις ανάμεσα σε όσους κατέχουν οικονομική και σε όσους κατέχουν πολιτική δύναμη δεν ευνοεί μόνο τα επιχειρηματικά συμφέροντα αλλά και την εκλογή πολιτικών κομμάτων και την διατήρηση αυτών στην εξουσία³⁰.

Η ατιμωρησία επιτείνεται από την απουσία κοινωνικής αντίδρασης, που οφείλεται στο γεγονός ότι τα θύματα των εγκλημάτων του λευκού κολάρου είναι άτομα ανίσχυρα, λόγω και της κοινωνικής τους θέσης, ενώ υφίστανται έμμεση θυματοποίηση αφού η βλάβη διαχέεται χρονικά αλλά και στο κοινωνικό σύνολο, με αποτέλεσμα η ζημία που προκαλείται να μην γίνεται αντιληπτή³¹. Επιπλέον, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης όταν πρόκειται για εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου δεν φροντίζουν για την οργάνωση των αισθημάτων και της αντίδρασης του κοινού, καθώς είτε λόγω της πολυπλοκότητας τους δεν μπορούν να παρουσιασθούν ως είδηση, είτε γιατί αυτά είναι ελεγχόμενα από τους δράστες των εγκλημάτων του λευκού κολάρου είτε γιατί συμμετέχουν και εκείνα στην τέλεση των εγκλημάτων αυτών³².

Για τον Sutherland το έγκλημα είναι σχετική και μεταβλητή έννοια και εξαρτάται από το νόμο. Ο νόμος αποτελεί το μέσον με το οποίο η κοινωνική ομάδα με την μεγαλύτερη εξουσία προσπαθεί να εξασφαλίσει τα συμφέροντά της έναντι της κοινωνικής ομάδας με

²⁹ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), όπ. παρ., σ.53.

³⁰ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), όπ. παρ., σ.56.

³¹ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), όπ. παρ., σ.54.

³² Sutherland, E. H. (1944), όπ. παρ., p.139.

την μικρότερη ισχύ, ενώ το κράτος έχει μεσολαβητικό ρόλο μέσω της εφαρμογής των νόμων και της επιβολής ποινών. Ο νόμος διακρίνεται από αοριστία, καθώς αποκτά πραγματικό νόημα όχι μέσω της γραμματικής ερμηνείας του αλλά μέσω της ερμηνείας των δικαστικών λειτουργιών και ως εκ τούτου υπάρχει διάκριση ανάμεσα «στο νόμο στη θεωρία» και « στο νόμο στην πράξη». Επιπλέον, ο «νόμος στην πράξη» σχετίζεται με την επιβολή της ποινής, το είδος και τον τρόπο επιβολής της και κατ' επέκταση με την επέλευση του εγκληματικού στίγματος, που εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά των δραστών και τις σχέσεις τους με την νομοθετική και την δικαστική εξουσία. Για τον λόγο αυτό και καθώς οι εγκληματίες του λευκού κολάρου δεν πληρούν τα χαρακτηριστικά του εγκληματικού στερεοτύπου, παραπέμπονται σε αστικά δικαστήρια και ανεξάρτητες αρχές και τους επιβάλλονται αστικές και διοικητικές κυρώσεις και σπάνια σε ποινικά δικαστήρια³³.

Για τον Sutherland το έγκλημα του λευκού κολάρου είναι πραγματικό έγκλημα ανεξάρτητα από την ποινική του αντιμετώπιση και τις διαφοροποιημένες διαδικασίες που προβλέπονται για την αντιμετώπιση του και που συντελούν στη διακριτική μεταχείριση των δραστών του λευκού περιλαιμίου³⁴. Αυτό αιτιολογείται από το γεγονός ότι, περιγράφεται σε νόμο ως επιζήμια συμπεριφορά και προβλέπεται ποινή. Στην περίπτωση αυτή οι ποινές αστικών ή διοικητικών δικαστηρίων ισοδυναμούν με ποινικές κυρώσεις. Ακόμη, τα εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου σε περίπτωση που αυτά παραπέμπονταν σε ποινικά δικαστήρια θα επιβάλλονταν στους δράστες τους ποινικές κυρώσεις και τέλος η μη επιβολή κυρώσεων συνήθως σχετίζεται με πιέσεις που ασκούνται στη Δικαιοσύνη και όχι στο γεγονός ότι στερούνται εγκληματικού χαρακτήρα³⁵.

Παρά το γεγονός ότι, το έγκλημα του λευκού περιλαιμίου είναι πραγματικό έγκλημα, ο δράστης δεν θεωρείται εγκληματίας και αποφεύγει το εγκληματικό στίγμα. Ως εκ τούτου αποτέλεσμα των διαφοροποιημένων διαδικασιών που ακολουθούνται για τα εγκλήματα του λευκού κολάρου είναι να υπάρχει έγκλημα αλλά όχι εγκληματίας³⁶.

³³Sutherland, E. H. (1940), όπ. παρ., σ.8 και Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), όπ. παρ., σ.57-58.

³⁴ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), όπ. παρ., σ.51.

³⁵ Sutherland, E. H. (1940), όπ. παρ., p.6-7 και Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), όπ. παρ., σ.59-60.

³⁶ Sutherland, E. H. (1944), όπ. παρ., p.136 και Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), όπ. παρ., σ.61.

1.4.Η θεωρία του χαρακτηρισμού

Η θεωρία του χαρακτηρισμού, που αποτελεί εξέλιξη της θεωρίας της κοινωνικής αντίδρασης, ανέδειξε την επιλεκτικότητα κατά την απονομή της κοινωνικής ταυτότητας του εγκληματία³⁷. Για την εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης, η συμπεριφορά του ανθρώπου είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης των συνθηκών που θέτει το κοινωνικό περιβάλλον και της πρόσληψης και ερμηνείας αυτών από το άτομο. Δηλαδή η «σημασία» που θα αποδώσει το άτομο στις κοινωνικές συνθήκες είναι καθοριστική για τη συμπεριφορά που θα εκδηλώσει. Επίσης, το έγκλημα δε σχετίζεται με μία εσωτερική ιδιότητα της συμπεριφοράς αλλά με τη σημασία που της αποδίδει το κοινωνικό σύνολο³⁸. Από την εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης προέκυψε η θεωρία του χαρακτηρισμού ή της ετικέτας, που ήταν η πρώτη θεωρία που έχει ως αντικείμενο έρευνας τον τρόπο με τον οποίο κάποιος χαρακτηρίζεται ως εγκληματίας και όχι το έγκλημα ή τον εγκληματία. Σύμφωνα με την εν λόγω θεωρία, η παραβίαση δεν αποτελεί οντολογικό χαρακτηριστικό μιας συμπεριφοράς αλλά μια ιδιότητα που αποδίδεται στη συμπεριφορά από το κοινωνικό σύνολο. Δηλαδή, η θεωρία μελετά την αντίδραση της κοινωνίας στην πράξη, αρχικά με τον χαρακτηρισμό και στη συνέχεια με την εκδήλωση αντίδρασης όταν τελείται η πράξη. Η πράξη δεν είναι κατ' ανάγκη νομική παράβαση αλλά μπορεί να συνιστά παραβίαση άτυπου κανόνα³⁹.

Για τον Becker παρεκκλίνουσα συμπεριφορά είναι αυτή που ετικετάρεται έτσι από το κοινωνικό σύνολο, ενώ παρεκκλίνων είναι αυτός στον οποίο εφαρμόστηκε με επιτυχία η ετικέτα, με αποτέλεσμα η θεωρία του χαρακτηρισμού να ονομάζεται και θεωρία της ετικέτας⁴⁰. Ο χαρακτηρισμός αποδίδεται από τις αρχές του ποινικού συστήματος, δηλαδή την αστυνομία, τους δικαστές, τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους και άλλους φορείς κοινωνικού ελέγχου, ενώ αποδέκτες του χαρακτηρισμού είναι τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα. Οι πλούσιοι, οι ισχυροί και οι εφαρμοστές του νόμου, είναι αυτοί που αποδίδουν την ετικέτα του παρεκκλίνοντα, δηλαδή αποδίδουν τον χαρακτηρισμό αυτοί που έχουν την εξουσία και το νόμιμο δικαίωμα να το πράξουν. Οι φτωχοί, οι «μαύροι», οι χρήστες ναρκωτικών, οι αδύναμοι έχουν αυξημένες πιθανότητες να συλληφθούν και να

³⁷ Δασκαλάκης, Η., (1985),όπ. παρ., σ. 19.

³⁸ Δασκαλάκης, Η., (1985),όπ. παρ., σ. 18-19.

³⁹ Βιδάλη, Σ. (2013), *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σ.163.

⁴⁰ Δασκαλάκης, Η., (1985),όπ. παρ., σ. 18-19.

καταδικασθούν σε σχέση με λευκούς και πλούσιους, ακόμη και σε περίπτωση που έχουν διαπράξει τα ίδια εγκλήματα⁴¹.

Όταν ένα άτομο χαρακτηριστεί παρεκκλίνων, αποδέχεται τον χαρακτηρισμό με αποτέλεσμα να συνεχίσει να εκδηλώνει παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Κατά τον Edwin Lemert πρωτογενής παρέκκλιση εκδηλώνεται την πρώτη φορά που το άτομο εκδηλώνει συμπεριφορά η οποία χαρακτηρίστηκε παρεκκλίνουσα, ενώ δευτερογενής είναι η επαναλαμβανόμενη παρέκκλιση. Η πρωτογενής παρέκκλιση οφείλεται σε σύγκρουση αξιών, αφού η συμπεριφορά θεωρείται παρέκκλιση από την κοινωνία, όχι όμως και από το άτομο. Στη δευτερογενή παρέκκλιση το άτομο αναγνωρίζει τη συμπεριφορά του ως παρεκκλίνουσα, επαναλαμβάνει την παρέκκλιση και έτσι αποκτά εγκληματική καριέρα⁴².

Στη θεωρία της ετικέτας είναι φανερή η επιλεκτικότητα της δικαιοσύνης, αφού αναδεικνύεται ότι, ο χαρακτηρισμός στρέφεται σε βάρος ατόμων του περιθωρίου, σε αντίθεση με τα άτομα που επιβάλλουν τον χαρακτηρισμό που είναι οι πλούσιοι και οι εφαρμοστές του νόμου. Τα εγκλήματα που διαπράττονται από τους ισχυρούς, παραμένουν εκτός του πεδίου ανάλυσης της εγκληματολογίας με αποτέλεσμα να γίνεται αποδεκτή η άποψη ότι μόνο τα κατώτερα στρώματα εμπλέκονται με το έγκλημα⁴³.

1.5.Οι θεωρίες της κοινωνικής σύγκρουσης

Όπως προαναφέρθηκε η μελέτη της επιλεκτικότητας έχει νόημα μόνο υπό το πρίσμα των συγκρουσιακών εγκληματολογικών θεωριών. Οι θεωρίες κοινωνικής σύγκρουσης, μελετούν τη διαδικασία εγκληματοποίησης και όχι τους παράγοντες στους οποίους οφείλεται η εγκληματογένεση. Η εγκληματοποίηση συνιστά πολιτική διαδικασία, που αντανακλά το συσχετισμό δυνάμεων των κοινωνικών ομάδων και αποσκοπεί στη διατήρησή του εν λόγω συσχετισμού. Ως εκ τούτου, η εγκληματοποίηση είναι προγενέστερη του εγκλήματος και ο νόμος είναι αυτός που ορίζει τις συμπεριφορές που

⁴¹ Thio, A. και Τσουραμάνης, Χ., επιμ., (2003), *Παρεκκλίνουσα Συμπεριφορά*, 4η Έκδοση, Αθήνα, Έλλην, σ.82.

⁴² Thio, A. και Τσουραμάνης, Χ. (2003), όπ. παρ.,σ.82-84.

⁴³ Thio, A. και Τσουραμάνης, Χ. (2003), όπ. παρ.,σ.88.

συνιστούν έγκλημα. Στην πραγματικότητα, ο νόμος δεν αποσκοπεί στη διευθέτηση της σύγκρουσης και την ισορροπία αλλά στην προώθηση των συμφερόντων των κοινωνικών ομάδων που λόγω της εξουσίας τους μπορούν να επηρεάζουν τη νομοθέτηση. Δηλαδή, μέσω του νόμου πραγματώνεται πολιτική διευθέτηση της σύγκρουσης προς εξυπηρέτηση των συμφερόντων των ισχυρών. Κυριότεροι εκπρόσωποι της συγκρουσιακής θεωρίας είναι οι George Vold και Austin Turk⁴⁴.

1.5.1. George Vold

Σύμφωνα με τον Vold, η σύγκρουση λαμβάνει χώρα κατά την δημιουργία των κανόνων. Οφείλεται στην ύπαρξη επικαλυπτόμενων συμφερόντων μεταξύ των κοινωνικών ομάδων, οι οποίες ανταγωνίζονται για την επίτευξη κοινών στόχων, επιδιώκοντας τη στήριξη της Κρατικής εξουσίας για το σκοπό αυτό. Η νομοθέτηση είναι μια πολιτική διαδικασία, που αντανακλά την επίτευξη ισχύος της μίας ομάδας επί της άλλης. Δηλαδή, ο Vold ασχολείται με την πρωτογενή εγκληματοποίηση συμπεριφορών των ομάδων, οι οποίες έχουν μικρότερη δύναμη σε σχέση με τις ομάδες που καταφέρνουν να χαρακτηρίσουν τις συμπεριφορές αυτών, ως εγκλήματα⁴⁵. Η υφιστάμενη άνιση κατανομή της εξουσίας οδηγεί στην άνιση κατανομή του εγκληματικού στερεοτύπου⁴⁶.

Για τον Vold, η κοινωνία είναι πλουραλιστική, υπό την έννοια ότι οι κοινωνικές ομάδες διαρκώς εναλλάσσονται, καθώς συνεχώς δημιουργούνται νέα συμφέροντα για την προάσπιση των οποίων απαιτείται η δημιουργία νέων ομάδων αλλά ταυτόχρονα υπάρχει και εξαφάνιση ομάδων καθώς εξέλειπαν οι λόγοι συγκρότησής τους. Χρησιμοποιεί την έννοια της εγκληματικής μειονότητας, η δημιουργία της οποίας δεν οφείλεται στο γεγονός ότι τα άτομα δεν μπορούν να ενσωματωθούν και να αφομοιωθούν από την κοινωνία αλλά στην ίδια την κοινωνική σύγκρουση. Ο Vold, ενώ αναφέρεται στην επιλεκτική λειτουργία κατά την πρωτογενή εγκληματοποίηση, μέσω της ποινικοποίησης των συμπεριφορών των ομάδων με χαμηλή ισχύ, δεν αξιοποιεί την έννοια της εγκληματικής μειονότητας ώστε να αναδείξει την επιλεκτική λειτουργία κατά την δευτερογενή εγκληματοποίηση από το ποινικοκατασταλτικό σύστημα⁴⁷.

⁴⁴Κουκουτσάκη, Α. (2013), όπ. παρ.

⁴⁵Κουκουτσάκη, Α. (2013), όπ. παρ.

⁴⁶Βιδάλη, Σ. (2013), όπ.παρ., σ.173.

⁴⁷Κουκουτσάκη, Α. (2013), όπ. παρ.

1.5.2. Austin Turk

Ο Turk υποστήριξε ότι, για την κατανόηση του εγκλήματος απαιτείται η μελέτη των διαδικασιών εγκληματοποίησης και όχι των συμπεριφορών που έχουν χαρακτηριστεί ως εγκληματικές, καθώς η εγκληματική ιδιότητα αποδίδεται σε αρκετές περιπτώσεις σε άτομα λόγω συγκεκριμένων χαρακτηριστικών τους και όχι γιατί εκδηλώνουν συγκεκριμένες συμπεριφορές, από εκείνους που έχουν την εξουσία για να το πράξουν, λαμβάνοντας υπόψη νομικά και εξωνομικά κριτήρια, με παράνομο τρόπο (νέος, άνδρας, μέλος μειονοτικής ομάδας, διαβιεί σε αστικό περιβάλλον). Στο πλαίσιο αυτό, η ποινικοποίηση σχετίζεται με συμπεριφορές οι οποίες κατά κύριο λόγο εκδηλώνονται από αδύναμους και όχι από τους έχοντες εξουσία αλλά και με την προσπάθεια των ισχυρών να αυξήσουν την εξουσία τους επί των αδυνάμων. Έτσι, ο νόμος απεκδύεται της ουδετερότητας και συνιστά μέσο οικονομικού και πολιτικού καταναγκασμού. Για τον Turk, η κοινωνία είναι διχοτομημένη σε αυτούς που έχουν την εξουσία (φορείς εξουσίας) και λαμβάνουν αποφάσεις και στους υποτελείς (υποκείμενα εξουσίας) η συμπεριφορά των οποίων ρυθμίζεται από το νόμο αλλά σπάνια εκείνοι μπορούν να τον επηρεάσουν. Πεδίο της σύγκρουσης μεταξύ των δύο ομάδων είναι η ίδια η εξουσία, που επιτρέπει την πρόσβαση στη νομοθέτηση αλλά και στη λειτουργία των δικαστηρίων και του σωφρονιστικού συστήματος. Ο Turk αναδεικνύει τον πολιτικό χαρακτήρα της εγκληματοποίησης, λόγω και του πρωτεύοντα ρόλου του Κράτους όχι μόνο μέσω της ποινικοποίησης αλλά και μέσω των αστυνομικών και δικαστικών αρχών καθώς και του σωφρονιστικού συστήματος. Δηλαδή, το Κράτος δεν θέτει απλά τους νόμους αλλά ταυτόχρονα ερμηνεύει και εφαρμόζει αυτούς⁴⁸.

Σε αντίθεση με τον Vold, ο Turk ασχολείται με την μελέτη της δευτερογενούς εγκληματοποίησης. Αναδεικνύει την επιλεκτικότητα των διωκτικών αρχών στο στάδιο εφαρμογής των νόμων. Μελετά τη σχέση ανάμεσα στις επίσημες αρχές εξουσίας που δημιουργούν, ερμηνεύουν και εφαρμόζουν τους κανόνες και στα υποκείμενα αυτών, με τρόπο ώστε να ελέγχονται οι συμπεριφορές των αδυνάμων κοινωνικών ομάδων, μέσω της κατανομής του εγκληματικού status⁴⁹. Η επιλεκτικότητα κατά τη δευτερογενή εγκληματοποίηση αποτελεί συνάρτηση των πιο κάτω μεταβλητών: α) της άποψη των αρχών για τη σπουδαιότητα του νόμου, β) του βαθμού επιθετικότητας της συμπεριφοράς των

⁴⁸ Χουλιάρης, Α. (2012), όπ. παρ., σ. 868- 872.

⁴⁹ Κουκουτσάκη, Α. (2013), όπ. παρ.

ατόμων που παραβιάζουν το νόμο, γ) του βαθμού εξουσιαστικής υπεροχής των αρχών σε σχέση με τους παραβάτες των νόμων και δ) το βαθμό ρεαλισμού της συμπεριφοράς των ομάδων. Δηλαδή, την προσαρμογή της συμπεριφοράς των ομάδων αφού πρώτα ληφθεί υπόψη η ισχύς της αντίπαλης ομάδας⁵⁰.

1.6.Οι πρώιμες Μαρξιστικές προσεγγίσεις

Ο Bonger ανέδειξε την επιλεκτικότητα της δικαιοσύνης προς εξυπηρέτηση της άρχουσας τάξης και συσχέτισε το έγκλημα με τον καπιταλισμό. Ειδικότερα, επεσήμανε το ρόλο της καπιταλιστικής δομής της κοινωνίας και τις κοινωνικές δυσχέρειες που επιφέρει, στην εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς, συμπεριλαμβανομένων και των εγκλημάτων των κεφαλαιοκρατών. Όμως, ο ρόλος της καπιταλιστικής δομής μελετήθηκε υπό το πρίσμα της «εγκληματικής σκέψης». Συγκεκριμένα, ο Bonger υποστήριξε ότι ο καπιταλισμός επιφέρει συνθήκες φτώχειας αλλά και απληστίας, με αποτέλεσμα οι άνθρωποι να έχουν απωλέσει τον «αλτρουισμό», ο οποίος έχει αντικατασταθεί από τον «εγωισμό» και αυτό προκαλεί «εγκληματικές σκέψεις». Δηλαδή, ο Bonger δεν καταφέρνει να απαγκιστρωθεί από το θετικισμό, γιατί αν και αναγνωρίζει την καπιταλιστική δομή και τις κοινωνικές συνθήκες που προκαλεί, ως αιτία του εγκλήματος, συσχετίζει αυτά με την «εγκληματική σκέψη». Προβαίνει δηλαδή στην παραδοχή ότι το έγκλημα σχετίζεται με ατομικά κίνητρα και εσωτερική απόφαση του ατόμου⁵¹.

Για τον Bonger οι κεφαλαιοκράτες μπορούν να παρεμβαίνουν στην διαμόρφωση του ποινικού νόμου, ώστε να νομιμοποιούνται τα εγκλήματά τους και να καθίστανται αξιόποινες οι συμπεριφορές των φτωχών στρωμάτων. Η καπιταλιστική κοινωνία είναι διαιρεμένη σε κυρίαρχους και υποτακτικούς. Στην κοινωνία αυτή οι μεγαλοαστοί έχουν την δύναμη να ορίζουν τις αντικοινωνικές και επιβλαβείς συμπεριφορές και να αποφασίζουν ποια συμφέροντα θα προστατεύονται από το νόμο. Ως εκ τούτου η εκπλήρωση του εγκληματικού στερεοτύπου εξαρτάται από την κατανομή πολιτικής και νομοθετικής εξουσίας, δηλαδή ο νόμος εξαρτάται από την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της αστικής

⁵⁰ Thio, A. και Τσουραμάνης, X.,όπ.παρ., σ.100-101.

⁵¹ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), όπ. παρ., σ.119 και Λάζος, Γ. (2007), όπ.παρ, σ. 78-79.

τάξης. Το αποτέλεσμα αυτό επιτυγχάνεται με δύο τρόπους. Αφενός, ο νόμος προστατεύει τα συμφέροντα της άρχουσας τάξης και αφετέρου σε περίπτωση που μέλη της παραβιάζουν το νόμο εξασφαλίζεται η μη εφαρμογή του. Οι συνθήκες ανισότητας πηγάζουν από το καπιταλιστικό σύστημα, το οποίο παράλληλα παράγει σύγκρουση και η ισορροπία επέρχεται με καταναγκασμό, αλλά και το σύνολο των οικονομικών εγκλημάτων. Τα οικονομικά εγκλήματα, κατά τον Bongger, διαφοροποιούνται από τα εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου, τα οποία ταυτίζονται με τα εγκλήματα των καπιταλιστών που διαπράττονται για την επίτευξη των οικονομικών τους συμφερόντων. Τα εγκλήματα αυτά έχουν ημινόμιμο χαρακτήρα, γεγονός που εξασφαλίζει την ατιμωρησία τους⁵².

Επίσης, τα εγκλήματα αυτά χαρακτηρίζονται από μεγάλο «σκοτεινό αριθμό» και παρά την βλαπτικότητα τους σπάνια εξιχνιάζονται, γιατί είναι οργανωμένα, υπό την έννοια ότι διαπράττονται από ένα δίκτυο δραστών, ενώ τα θύματά τους είναι το κοινωνικό σύνολο εν γένει, που αγνοεί την θυματοποίηση του. Ακόμη, από τα εγκλήματα του λευκού κολλάρου, για λόγους που προαναφέρθηκαν ποινικοποιούνται μόνο συμπεριφορές οι οποίες εμποδίζουν την εξάπλωση του καπιταλισμού αλλά ακόμη και στην περίπτωση αυτή οι προβλεπόμενες ποινές δεν είναι υψηλές⁵³.

1.7.Η έμφαση στις διαδικασίες εγκληματοποίησης/ποινικοποίησης στην Κριτική Εγκληματολογία

Η Κριτική Εγκληματολογία έθεσε υπό αμφισβήτηση βασικές παραδοχές της συμβατικής εγκληματολογικής θεωρίας, θέτοντας προβληματισμούς αναφορικά με το τι συνιστά δίκαιη κοινωνία και κατά πόσο οι νόμοι είναι δίκαιοι ή το δίκαιο του χαρακτήρα τους επιβάλλεται ως αξιωματική θέση. Η Κριτική Εγκληματολογία ανέδειξε το γεγονός ότι, το έγκλημα λαμβάνει χώρα στο σύνολο της κοινωνικής δομής και ότι τα εγκλήματα των ισχυρών προκαλούν βαρύτερες συνέπειες από αυτά των χαμηλών στρωμάτων, αλλά και την επιλεκτικότητα και την ανισότητα του νόμου. Επίσης, ασκώντας κριτική στο

⁵² Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), όπ. παρ., σ.119-123.

⁵³ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), όπ. παρ., σ.123.

ποινικοκατασταλτικό σύστημα υποστήριξε ότι, οι μηχανισμοί του παράγουν εγκληματικότητα αντί να συμβάλουν στην αντιμετώπισή της⁵⁴. Στη συνέχεια θα αναλυθούν τα εγκλήματα των ισχυρών και το ζήτημα της επιλεκτικότητας, μέσα από τις θέσεις δύο από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της Κριτικής Εγκληματολογίας Richard Quinney και William Chambliss.

1.7.1. Richard Quinney

Ο Quinney ανέδειξε το γεγονός ότι, η έννοια του εγκλήματος του λευκού περιλαιμίου δεν χαρακτηρίζεται από σαφήνεια, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να προσδιορισθούν επακριβώς οι συμπεριφορές που υπάγονται σε αυτό. Συγκεκριμένα υποστήριξε ότι ο ορισμός του Sutherland είναι ασαφής ως προς τη σπουδαιότητα του κοινωνικού status, ως προς την ερμηνεία της επαγγελματικής δραστηριότητας και ως προς το αν μπορούν να συμπεριληφθούν συμπεριφορές που δεν παραβιάζουν ποινικό νόμο⁵⁵. Για τον Quinney το κοινωνικό status σχετίζεται με την απονομή της δικαιοσύνης και όχι με την τέλεση του εγκλήματος, καθώς και άτομα με χαμηλό status μπορούν να διαπράττουν εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου και για τον λόγο αυτό προτείνει τον ορισμό επαγγελματικά εγκλήματα, ενώ τάσσεται υπέρ της άμεσης σχέσης μεταξύ της επαγγελματικής δραστηριότητας και του εγκλήματος. Αναφορικά με την παραβίαση του ποινικού νόμου υποστηρίζει ότι, είναι προαπαιτούμενο στοιχείο για το επαγγελματικό έγκλημα, αν και η συμπεριφορά μπορεί να μην θεωρείται αντιεπαγγελματική. Για την θεραπεία των ασαφειών προτείνει τον κατακερματισμό του εγκλήματος του λευκού περιλαιμίου σε επιμέρους κατηγορίες και συγκεκριμένα σε:

- α) επαγγελματικό έγκλημα, που περιλαμβάνει κάθε νομική παραβίαση που λαμβάνει χώρα στα όρια άσκησης επαγγέλματος πλην όμως δεν αποτελεί κατ' ανάγκη αντιεπαγγελματική συμπεριφορά, για όσους δραστηριοποιούνται στο ίδιο επάγγελμα. Μάλιστα, σε περίπτωση που η συμπεριφορά εκδηλώνεται από νομικό πρόσωπο, ο Quinney ονομάζει αυτή εταιρικό έγκλημα,
- β) επαγγελματική παρέκκλιση, που περιλαμβάνει συμπεριφορές οι οποίες αν και δεν είναι παράνομες θεωρούνται αντιεπαγγελματικές,

⁵⁴ Λάζος, Γ. (2007), όπ.παρ.,σ.115-116.

⁵⁵Quinney, R. (1964), «The Study of White Collar Crime: Toward A Reorientation in Theory and Research», *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 55(3), pp208-209.

γ) εγκληματική επαγγελματική παρέκκλιση, που περιλαμβάνει συμπεριφορές οι οποίες είναι παράνομες και ταυτόχρονα θεωρούνται αντιεπαγγελματικές⁵⁶.

Η κοινωνική πραγματικότητα του εγκλήματος είναι διαρκώς μεταβαλλόμενη και στο πλαίσιο του καπιταλιστικού συστήματος εξαρτάται: α) από το νομικό ορισμό, β) από το γεγονός ότι ο νόμος έρχεται σε σύγκρουση με τα συμφέροντα ορισμένων κοινωνικών ομάδων και ότι οι ομάδες που έχουν εξουσία καθορίζουν τις δημόσιες πολιτικές, γ) τον τρόπο εφαρμογής του νόμου που καθορίζεται από τις προαναφερόμενες ομάδες εξουσίας, δ) τη δημιουργία εγκληματικών στερεοτύπων τα οποία πληρούνται από συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες και ε) το γεγονός ότι οι αντιλήψεις για το έγκλημα εμπεδώνονται στο κοινωνικό σύνολο με χρήση επικοινωνιακού παιχνιδιού⁵⁷. Ο νόμος έχει πολιτική διάσταση γιατί διαμορφώνεται και εφαρμόζεται σε μια κοινωνία που είναι κατακερματισμένη και καθορίζεται από συμφέροντα. Έτσι, η δημιουργία και η εφαρμογή του νόμου αποσκοπεί στην διασφάλιση των συμφερόντων ορισμένων ομάδων, μέσω του περιορισμού των συμφερόντων άλλων ομάδων. Ειδικότερα, στην καπιταλιστική κοινωνία ο ποινικός νόμος χρησιμοποιείται από το κράτος για την εξυπηρέτηση της κεφαλαιοκρατικής τάξης και την παγίωση συγκεκριμένων σχέσεων πολιτικής και οικονομικής εξουσίας αλλά και τη χειραγώγηση των κατώτερων τάξεων. Το τελευταίο επιτυγχάνεται με ιδεολογικό περίβλημα, μέσω της αναπαραγωγής μιας συγκεκριμένης αντίληψης για την κοινωνική πραγματικότητα και του εγκλήματος, ως ανθρώπινης συμπεριφοράς των κατώτερων τάξεων. Παράλληλα, το έγκλημα γενικά αλλά και συγκεκριμένα το επαγγελματικό έγκλημα αποκτά διαφορετική έννοια, κατά την εξέλιξη του καπιταλιστικού συστήματος και των κοινωνικών σχέσεων που διαμορφώνονται σε κάθε εξελικτικό στάδιο, ώστε να επιτυγχάνεται η αναπαραγωγή αυτού. Βέβαια, από την αναπαραγωγή του καπιταλισμού προκύπτουν νέα εγκλήματα (επαγγελματικό έγκλημα), καθώς για τη συνέχισή του απαιτείται η παραβίαση νόμων που έχουν θεσπιστεί για την προστασία του, αφού η νομοθέτηση δεν είναι επιτυχημένη⁵⁸.

Ο Quinney έθεσε στο ίδιο πλαίσιο το κρατικό έγκλημα, τη «φαινομενολογία της νομοθεσίας» και την πολιτική οικονομία του εγκλήματος. Φαινομενολογία της νομοθεσίας είναι το γεγονός ότι, ο ορισμός συμπεριφορών ως εγκληματικές οφείλεται σε κοινωνικές

⁵⁶ Quinney R., (1964), όπ. παρ., pp210-211 και Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), όπ. παρ., σ.134-136.

⁵⁷ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), όπ. παρ., σ.137-138.

⁵⁸ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), όπ. παρ., σ.138-139.

διαδικασίες που ορίζουν τις συμπεριφορές ως εγκλήματα και όχι σε συγκεκριμένες ιδιότητες των συμπεριφορών. Ενώ, η πολιτική οικονομία του εγκλήματος σημαίνει ότι, η εγκληματοποίηση πραγματοποιείται από όσους έχουν οικονομική και πολιτική εξουσία να το πράξουν, προωθώντας τις αξίες και τα συμφέροντά τους⁵⁹. Επίσης, υποστήριξε ότι η ύπαρξη νόμου δεν ταυτίζεται με την ύπαρξη δικαιοσύνης και ότι δεν αποκλείεται οι δύο έννοιες να έχουν έως και αντίθετο περιεχόμενο. Βέβαια, για τους πολίτες στην καπιταλιστική κοινωνία, οι δύο έννοιες είναι ταυτόσημες, γεγονός που εξυπηρετεί την αναπαραγωγή του καπιταλισμού, ενώ το ποινικό σύστημα είναι ένας νέος τρόπος κοινωνικού ελέγχου⁶⁰.

1.7.2. William Chambliss

Ο Chambliss υποστηρίζει ότι η ταξική διάρθρωση της κοινωνίας αντικατοπτρίζεται στη νομοθέτηση. Οι άξονες επί των οποίων θεμελιώνει το επιχειρήματά του είναι οι κάτωθι: α) οι συνθήκες διαβίωσης του ατόμου καθορίζουν τις αξίες που ενστερνίζεται, β) οι κοινωνικές ομάδες διαφέρουν ως προς τις συνθήκες διαβίωσης αυτών, γ) οι αξίες και κατ' επέκταση οι κανόνες κάθε ομάδας είναι αντικρουόμενοι, δ) η δυνατότητα αποτύπωσης των κανόνων κάθε ομάδας στο νόμο είναι άνισα κατανομημένη και εξαρτάται από την πολιτική και οικονομική της θέση και ε) όσο υψηλότερη η θέση της ομάδας τόσο αυξάνεται η πιθανότητα αποτύπωσης των κανόνων της στο νόμο⁶¹.

Κατά την ανάλυσή του υποστηρίζει ότι, ο νόμος εκφράζει την προσπάθεια των διαπλεκόμενων συμφερόντων εξουσίας να συγκαλύψουν τις ενδογενείς ανισότητες του καπιταλιστικού συστήματος παραγωγής και την βασική του αντίθεση ότι, τα μέσα παραγωγής βρίσκονται σε χέρια ιδιωτών ενώ οι εργαζόμενοι εργάζονται ώστε να ολοκληρωθεί η παραγωγική διαδικασία. Το γεγονός αυτό, αλλά και η επιδίωξη της εργατικής τάξης να αποκτήσει χρήματα, για να μπορεί να καταναλώσει τα προϊόντα της παραγωγής, προκαλεί κοινωνική σύγκρουση. Η σύγκρουση έχει πάντα ευνοϊκότερα αποτελέσματα για την κυρίαρχη τάξη παρά για το εργατικό δυναμικό. Το κράτος ψηφίζει νόμους προς όφελος της αστικής τάξης και με αυτούς επιδιώκεται ο έλεγχος του κεφαλαίου

⁵⁹ Kramer, R.C., Michalowski, R.J., & Kauzlarich, D. (2002), «The origins and development of the concept and theory of state-corporate crime», *Crime & Delinquency*, Vol. 48(2)σ.265-266.

⁶⁰ Λάζος, Γ. (2007), όπ.παρ., σ. 189-190.

⁶¹ Βασιλιαντωνοπούλου, Β. (2014), όπ. παρ., σ.124-125.

που προκύπτει από την παραγωγή και των πράξεων του προλεταριάτου, που θίγουν τα συμφέροντα των αστών. Κατ' επέκταση μέσω της νομοθέτησης επιδιώκεται η ρύθμιση της κοινωνικής σύγκρουσης σε ταξικά δομημένες κοινωνίες και επιδιώκεται η διατήρηση του υπάρχοντος συσχετισμού μεταξύ των τάξεων. Όσο επεκτείνεται το καπιταλιστικό σύστημα, τόσο εντείνονται οι αντιθέσεις και η σύγκρουση και για τον λόγο αυτό απαιτείται αυστηροποίηση και επέκταση του ποινικού νόμου και κατ' επέκταση αύξηση της εγκληματικότητας⁶².

Το έγκλημα, τόσο ως αποτέλεσμα της θέσπισης νόμων όσο και ως αποτέλεσμα εφαρμογής του από το ποινικοκατασταλτικό σύστημα, εκφράζει την πολιτική βούληση της άρχουσας τάξης και τη δυνατότητα ατιμωρησίας των εγκλημάτων της και ιδιαίτερα των εγκλημάτων του λευκού περιλαιμίου, λόγω της κοινωνικής θέσης των δραστών τους⁶³. Ειδικότερα μελετώντας το έγκλημα τόσο στο Σιάτλ όσο και στη Νιγηρία, που έχουν παρόμοια δικαϊκά συστήματα διαπίστωσε ότι, όσοι ελέγχουν πολιτικούς ή οικονομικούς πόρους της κοινωνίας παραμένουν ατιμώρητοι για τα περισσότερα από τα εγκλήματά τους, κυρίως εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου, τα οποία μάλιστα διαπράττουν συστηματικά. Αντίθετα συλλαμβάνονται μόνο εκείνοι οι οποίοι στερούνται οικονομικής ισχύος ή πολιτικής επιρροής⁶⁴. Το κράτος δεν είναι αδύναμο να διώξει τα εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου αλλά το γεγονός ότι παραμένει ανενεργό συνιστά συνειδητή επιλογή. Στον αντίποδα το ποινικοκατασταλτικό σύστημα εξαντλεί την αυστηρότητά του στα αδικήματα των χαμηλών στρωμάτων, τα μέλη των οποίων γίνονται τα μεγαλύτερα θύματα αυτού. Αυτό συμβαίνει γιατί δεν υπάρχει κέρδος από την αδράνεια σε αυτό τον τομέα των εγκλημάτων αλλά και προκειμένου να δημιουργείται η πεποίθηση ότι το ποινικοκατασταλτικό σύστημα λειτουργεί και παράγει αποτελέσματα. Αυτό εξηγεί ότι στις εγκληματολογικές στατικές τα χαμηλά στρώματα υπερεκπροσωπούνται σε αντίθεση με τα ανώτερα που απουσιάζουν παντελώς⁶⁵.

Ο Chambliss διαπίστωσε εμπειρικά ότι, ανάμεσα στο έγκλημα, στο πολιτικό και οικονομικό σύστημα και στις διωκτικές αρχές υπάρχει συμβιωτική σχέση. Σε κάθε περιοχή στην οποία πραγματοποίησε έρευνα διαπίστωσε ότι, υπάρχει ένα κοινό μοντέλο συμβίωσης ανάμεσα

⁶² Chambliss, W. J. (1975), «Toward a Political Economy of Crime», *Theory and Society*, Vol. 2, No. 2, pp. 149-170, Published By: Springer. pp. 149-153.

⁶³ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), όπ. παρ., σ.127.

⁶⁴ Chambliss, W. J. (1975), όπ.παρ. σ. 158-160.

⁶⁵ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), όπ. παρ., σ.130.

στις νόμιμες επιχειρήσεις, τις παράνομες επιχειρήσεις (οργανωμένο έγκλημα), τις ελεγκτικές και διωκτικές αρχές, το πολιτικό και οικονομικό σύστημα. Για τον λόγο αυτό, όσοι διαπράττουν τα πιο βαριά εγκλήματα, έχουν πολύ μικρές πιθανότητες να τιμωρηθούν αφού οι ίδιοι είναι εκείνοι που διαμορφώνουν και καθορίζουν την εφαρμογή του νόμου. Μέσω της συμβιωτικής σχέσης επιτυγχάνεται η διατήρηση του συστήματος και η εξυπηρέτηση των συμφερόντων αυτών⁶⁶.

Ο Chambliss επισημαίνει το ρόλο των κοινωνικών σχέσεων, σε ένα καπιταλιστικό σύστημα, για την εκδήλωση του εγκλήματος του λευκού περιλαιμίου. Υποστηρίζει ότι, στο εν λόγω οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο, τα εγκλήματα των ισχυρών διαπράττονται μέσω της ανάπτυξης ενός ευρύτατου δικτύου σχέσεων ανάμεσα στις επιχειρήσεις, το οργανωμένο έγκλημα, σε κρατικούς αξιωματούχους και μέλη του πολιτικού συστήματος. Το εν λόγω δίκτυο στηρίζεται σε ένα σύνολο κοινών συμφερόντων, που μέσω παράνομων μεθόδων επιτυγχάνει κέρδος και ατιμωρησία. Καταλυτή, για την επίτευξη του προαναφερόμενου αποτελέσματος, συνιστά το κράτος σε κάθε έκφραση των δράσεων του είτε στη νομοθέτηση είτε ως ενέργειες της δημόσιας διοίκησης είτε ως πολιτικό σύστημα. Μέσω του κράτους παρέχεται η δυνατότητα επιλεκτικής εφαρμογής του νόμου. Καθοριστικό παράγοντα συνιστά η οικονομική ισχύς των συμμετεχόντων στο δίκτυο, που επιτρέπει την διάπραξη δωροδοκιών και εκβιασμών, αν και οι στόχοι επιτυγχάνονται ακόμη και με ένα τηλεφώνημα ή κατ' εξαίρεση με χρήση βίας για όσους δεν πείθονται με άλλο τρόπο. Επιπλέον, το κοινωνικό status εξασφαλίζει τη συγκάλυψη των εγκλημάτων^{67 68}.

Συμπερασματικά, η θεωρία της σύγκρουσης ανέδειξε την ανισότητα στην απόδοση της ιδιότητας του εγκληματία λόγω εξουσιαστικών συσχετισμών και το γεγονός ότι, η νομοθέτηση είναι αποτέλεσμα της σύγκρουσης κοινωνικών ομάδων διαφορετικού βαθμού ισχύος, ενώ οι μαρξιστικές προσεγγίσεις σύνδεσαν την επιλεκτικότητα του νόμου με το καπιταλιστικό σύστημα και την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των κεφαλαιοκρατών. Τέλος, η Κριτική Εγκληματολογία επεσήμανε την πολιτική διάσταση του νόμου που χρησιμοποιείται από το κράτος για την εξυπηρέτηση των ισχυρών και τη χειραγώγηση των

⁶⁶ Chambliss, W. J. (2004), «On the symbiosis between criminal law and criminal behaviour», *Criminology*, 42(2), pp. 241-243 και Chambliss, W. J. (1975), *όπ.παρ.* σ.162.

⁶⁷ Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), *όπ. παρ.*, σ.128.

⁶⁸ Αναλυτικά για τον τρόπο που δομείται και λειτουργεί ένα δίκτυο και των συμβιωτικών σχέσεων που αναπτύσσονται βλ. Chambliss, W. (1988), «On the Take. From petty crooks to Presidents», Bloomington Indiana: Indiana University Press, pp.70-80.

κατώτερων τάξεων, με σκοπό την παγίωση συγκεκριμένων σχέσεων πολιτικής και οικονομικής εξουσίας.

Λαμβάνοντας υπόψη το συγκεκριμένο πλαίσιο ανάλυσης, στη συνέχεια θα παρουσιαστεί ο τρόπος δράσης των αρχών επιβολής του νόμου, όπως προέκυψε από συμπεράσματα εμπειρικών ερευνών, που επιβεβαιώνουν την εγκληματολογική θεωρία.

2. Η επιλεκτικότητα στις διαδικασίες και τους θεσμούς της ποινικής δικαιοσύνης

Κατά την Κριτική Εγκληματολογία, οι νόμοι όχι μόνο θεσπίζονται αλλά και εφαρμόζονται, προς ικανοποίηση των συμφερόντων της κυρίαρχης τάξης και εις βάρος των συμφερόντων των κατώτερων στρωμάτων. Έτσι, οι αρχές που ασκούν τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο δηλαδή η αστυνομία, οι εισαγγελικές και δικαστικές αρχές, αλλά και το σωφρονιστικό σύστημα έχοντας σχηματίσει την πεποίθηση ότι, οι φτωχοί και περιθωριοποιημένοι είναι επικίνδυνοι, εξαντλούν σε αυτούς την αυστηρότητά τους. Αντίθετα, παραβιάζοντας κάθε αρχή ισότητας και αμεροληψίας, επιδεικνύουν ανοχή, συγκάλυψη και ατιμωρησία στα αδικήματα των ισχυρών κοινωνικών ομάδων⁶⁹. Για τον Baratta το ποινικό σύστημα δεν είναι στατικό αλλά δυναμικό και αποτελείται από τους τρεις ακόλουθους μηχανισμούς: α) το μηχανισμό παραγωγής κανόνων (πρωτογενής εγκληματοποίηση), β) το μηχανισμό εφαρμογής κανόνων που περιλαμβάνει τις ανακριτικές και δικαστικές αρχές (δευτερογενής εγκληματοποίηση) και γ) το μηχανισμό εκτέλεσης ποινών ή μέτρων ασφαλείας. Από τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί έχει προκύψει ότι, η ιδεολογία περί της ισότητας απέναντι στο νόμο δε συμβαδίζει με την πραγματικότητα. Αντίθετα, το ποινικό σύστημα δεν προστατεύει όλα τα αγαθά και τις αξίες με την ίδια ένταση, το εγκληματικό στερεότυπο κατανέμεται άνισα και η αντίδραση του ποινικού συστήματος δεν εξαρτάται από την κοινωνική βλάβη που προκαλείται και τη σοβαρότητα των παραβάσεων του νόμου⁷⁰. Οι μηχανισμοί της δευτερογενούς εγκληματοποίησης εντείνουν την επιλεκτικότητα του ποινικού νόμου⁷¹. Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί η επιλεκτικότητα των μηχανισμών δευτερογενούς εγκληματοποίησης και του σωφρονιστικού συστήματος.

⁶⁹ Κουράκης, Ν. (2017), *Κοινωνική Δικαιοσύνη. Μεταλλάσσοντας τις προκλήσεις σε ευκαιρίες*. Αθήνα, Αντ.Ν. Σάκκουλα ΕΕ, σ.239.

⁷⁰ Baratta,Α. (2004), *Criminología Crítica y Crítica del Derecho Penal*, Buenos Aires: Siglo XXI Editores Argentina, p. 168.

⁷¹ Baratta,Α. (2004), *όπ. παρ.*, σ.171.

2.1 Διακριτική μεταχείριση και Ανισότητες κατά την επισήμανση των εγκλημάτων από την αστυνομία

Στο κράτος δικαίου, η αστυνομία έχει ως αποστολή την προστασία της δημόσιας τάξης και ασφάλειας. Στο πλαίσιο αυτό αποτελεί εγγυητή των ανθρώπινων δικαιωμάτων, όμως ταυτόχρονα μπορεί να θέσει αυτά σε διακινδύνευση. Αυτό μπορεί να συμβεί με εκδήλωση φαινομένων κατάχρησης εξουσίας, που απονομιμοποιούν την εξουσία της, όταν δρα παραβιάζοντας τις αρχές της νομιμότητας, της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας. Έτσι, η αστυνομία είναι υπεύθυνη για παραβίαση ανθρώπινων δικαιωμάτων και για θυματοποίηση των πολιτών, είτε παραβιάζοντας ευθέως αυτά είτε γιατί δεν προβαίνει σε εφαρμογή της νομοθεσίας σε βάρος δραστών με πολιτική και οικονομική ισχύ. Στην περίπτωση αυτή είναι φανερή η εκδήλωση αστυνομικής βίας, η οποία μάλιστα αποτελεί δομική βία, που αντικατοπτρίζει την ανισότητα στην κατανομή της εξουσίας⁷². Η επιλεκτικότητα της αστυνομίας εκδηλώνεται με τρεις τρόπους: α) με επιλεκτική δράση, μέσω δραστηριοποίησης της μόνο για την επισήμανση συγκεκριμένων κατηγοριών εγκλημάτων και δραστών και στην απροθυμία ενασχόλησης με άλλες μορφές εγκλημάτων όπως τα εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου και των δραστών τους που ανήκουν στα ανώτερα οικονομικά και κοινωνικά στρώματα, β) με διαφοροποιημένη δράση, για ορισμένα εγκλήματα και δράστες (π.χ. προειδοποίηση για τη διενέργεια ελέγχων σε επιχειρήσεις, ώστε να μην ο έλεγχος να πραγματοποιηθεί, όμως να μην διαπιστωθούν παραβάσεις) και γ) με προνομιακή δράση προς όφελος συγκεκριμένων ομάδων⁷³.

Οι αστυνομικοί υπάλληλοι, στο πλαίσιο των καθηκόντων τους, επηρεάζονται από εξωνομικούς παράγοντες και υπερβαίνουν τα νόμιμα όρια της διακριτικής ευχέρειας, διενεργώντας επιλεκτικούς ελέγχους, προσαγωγές και συλλήψεις. Αυτό οφείλεται στην εργασιακή κουλτούρα των αστυνομικών, που έχει διαμορφωθεί κατά την επαγγελματική τους απασχόληση, το εγκληματικό στερεότυπο όπως έχει επικρατήσει στο αστυνομικό

⁷² Χουλιάρας, Α. (2021), «Το φαινόμενο της «ατιμωρησίας»: εννοιολόγηση, αίτια και σύγχρονες εκδηλώσεις του στην Ελλάδα», σε *The Art of Crime*, τεύχος Νοεμβρίου, διαθέσιμο στο: <https://theartofcrime.gr/%CF%84%CE%BF-%CF%86%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BC%CF%89%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B5%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%B9/>

⁷³ Σορβατζιώτη, Δ. (2011), *Η "πτώχεια" της δικαιοσύνης*. Αθήνα, Εκδόσεις ΚΨΜ, σ.57-58.

σώμα, τους άτυπους κώδικες συμπεριφοράς των αστυνομικών και δομικούς κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες⁷⁴. Η επιλεκτικότητα εκδηλώνεται με άσκηση παράνομης βίας και κατάχρηση εξουσίας σε βάρος ατόμων και ολόκληρων κοινωνικών ομάδων, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, αλλά και την προσανατολισμένη αστυνόμευση σε περιοχές με αυξημένη εγκληματικότητα, όπου συχνά οργανώνονται αστυνομικές επιχειρήσεις κατά τη διενέργεια των οποίων πραγματοποιείται μεγάλος αριθμός προσαγωγών και συλλήψεων. Κύριο στόχο των αστυνομικών ελέγχων αποτελούν τοξικοεξατημένοι, ΡΟΜΑ, μετανάστες, άτομα νεαρής ηλικίας που αποτελούν μέλη συλλογικοτήτων και γενικότερα φτωχά και περιθωριοποιημένα άτομα⁷⁵. Η επιλεκτικότητα και η νοοτροπία των αστυνομικών όπως περιγράφηκε παραπάνω, διαπερνά ολόκληρη την αστυνομική ιεραρχία και ως εκ τούτου λαμβάνει συστημικό χαρακτήρα, ενώ σχετίζεται με κυβερνητικές επιλογές που καθορίζουν ως πρότυπο αντεγκληματικής πολιτικής το πρότυπο μηδενικής ανοχής, στοχεύοντας στον έλεγχο της κοινωνικής αντίδρασης των προαναφερόμενων ομάδων. Έτσι, η διακριτική ευχέρεια των αστυνομικών μετατρέπεται σε διακριτική μεταχείριση σε βάρος των κοινωνικών ομάδων που βρίσκονται στο περιθώριο, οι οποίες πέρα από τη φτώχεια και τις αντιξοότητες έχουν να αντιμετωπίσουν την ανισότητα από την πλευρά της αστυνομίας⁷⁶.

Η δράση της αστυνομίας συναρτάται με τη θεατότητα των εγκλημάτων, που εξαρτάται από τον τρόπο διάπραξής τους αλλά και το αν ο τόπος διάπραξης είναι δημόσιος ή ιδιωτικός. Τα εγκλήματα που διαπράττονται σε δημόσιους χώρους, είτε διαπιστώνονται απευθείας από την αστυνομία είτε αποτελούν αντικείμενο καταγγελίας στις αρχές. Αντίθετα, τα εγκλήματα που λαμβάνουν χώρα σε ιδιωτικό χώρο, δεν είναι εύκολο να επισημανθούν από την αστυνομία, εκτός αν υπάρξει σχετική καταγγελία. Τα αδικήματα των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων διαπράττονται κατά κύριο λόγο σε δημόσιο χώρο και ως εκ τούτου υπάρχουν σοβαρές πιθανότητες να επισημανθούν από την αστυνομία, σε αντίθεση με τα εγκλήματα των ανώτερων τάξεων που χαρακτηρίζονται από απουσία θεατότητας και ως εκ τούτου δεν επισημαίνονται από την αστυνομία⁷⁷. Έτσι, η θεατότητα αποτελεί κρίσιμο παράγοντα επιλογής των εγκλημάτων που επισημαίνονται από την αστυνομία και εισάγονται στο πρώτο στάδιο της ποινικής δικαιοσύνης. Αποτέλεσμα του διαφορετικού βαθμού θεατότητας

⁷⁴ Βιδάλη, Σ. (2017), όπ.παρ., σ. 79.

⁷⁵ Βιδάλη, Σ. (2017), όπ.παρ., σ. 79.

⁷⁶ Βιδάλη, Σ. (2017), όπ.παρ., σ. 79-82.

⁷⁷ Δασκαλάκης, Η., (1985), όπ. παρ., σ. 85-87.

είναι η υπερεκροσώπιση των εγκλημάτων των κατώτερων τάξεων σε σχέση με τα αδικήματα των ισχυρών, στο στάδιο της επισήμανσης των αδικημάτων από την αστυνομία⁷⁸. Επιπλέον, οι εγκληματικές ενέργειες των δραστών που ανήκουν σε οικονομικά ισχυρές τάξεις παραμένουν αθέατες από την αστυνομία και για άλλους λόγους. Συγκεκριμένα, οι δράστες που έχουν οικονομική άνεση, έχουν τη δυνατότητα να εξαγοράσουν τη σιωπή του θύματος ώστε να μην προχωρήσει σε καταγγελία στις αρμόδιες αρχές. Αυτό δεν ισχύει για τα εγκλήματα των δραστών που ανήκουν στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, καθώς εκείνοι είναι ανήμποροι να πληρώσουν και ως εκ τούτου οδηγούνται στα ποινικά δικαστήρια και καταδικάζονται, ακόμη και για πράξεις που αν είχαν διαπραχθεί από ισχυρούς θα έμεναν ατιμώρητες⁷⁹.

Πέραν των ανωτέρω, η επιλεκτικότητα των αστυνομικών αρχών σχετίζεται με τον όγκο των υποθέσεων που παραμένουν για διεκπεραίωση από αυτές. Ως εκ τούτου εφόσον υπάρχει μεγάλος αριθμός συσσωρευμένων υποθέσεων, η επιλεκτικότητα της αστυνομίας διευρύνεται λαμβάνοντας υπόψη ως κριτήριο της επιλογής την βαρύτητα των αδικημάτων, που όμως είναι κριτήριο υποκειμενικό εξαρτώμενο από τη νοοτροπία των αστυνομικών, οι οποίοι στοχοποιούν κατά κύριο λόγο τα εγκλήματα των χαμηλών στρωμάτων. Άλλωστε, σύμφωνα με εμπειρικές έρευνες η κοινωνική τάξη αποτελεί αυτοτελή παράγοντα, στον οποίο οφείλεται η επιλεκτικότητα σε κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας⁸⁰.

2.2 Διακριτική μεταχείριση και Ανισότητες κατά το στάδιο της δίωξης

Οι εισαγγελείς είναι αρμόδιοι, για τη λήψη απόφασης αναφορικά με την άσκηση ποινικής δίωξης. Υπάρχουν δικαϊκά συστήματα, όπως το ελληνικό και το γερμανικό, στα οποία η ποινική δίωξη ασκείται κατ' εφαρμογή της αρχής της νομιμότητας. Στα εν λόγω συστήματα η δίωξη ασκείται υποχρεωτικά, εφόσον υποπέσει στην αντίληψη του εισαγγελέα αξιόποινη πράξη. Κατά συνέπεια, φαινομενικά, οι εισαγγελείς δεν μπορούν να δράσουν επιλεκτικά αφού η άσκηση ποινικής δίωξης δεν υπόκειται στη διακριτική τους ευχέρειας. Βέβαια, στην

⁷⁸ Δασκαλάκης, Η., (1985),όπ. παρ., σ. 87.

⁷⁹ Σορβατζιώτη, Δ. (2011),όπ. παρ., σ.61.

⁸⁰ Δασκαλάκης, Η., (1985),όπ. παρ., σ. 110-112.

πραγματικότητα, οι εισαγγελείς βασιζόμενοι στις εξαιρέσεις του νόμου μπορούν να αρχειοθετούν υποθέσεις όταν είναι αβάσιμες ή στερούνται δικαστικής εκτίμησης και ως εκ τούτου η επιλεκτικότητα στο εν λόγω στάδιο δεν εξαλείφεται. Στα δικαιοδικά συστήματα, όπως το γαλλικό, που η ποινική δίωξη ασκείται κατ' εφαρμογή της αρχής της σκοπιμότητας, τα περιθώρια της επιλεκτικής λειτουργίας των εισαγγελικών αρχών είναι ευρύτατα, αφού ο νόμος επιτρέπει στον εισαγγελέα να αρχειοθετεί υποθέσεις, αφού προβλέπεται διακριτική ευχέρεια να ασκεί ποινική δίωξη αν το κρίνει ενδεδειγμένο για υποθέσεις που φαίνεται ότι στοιχειοθετούν έγκλημα. Ένας, κύριος παράγοντας που εκτιμάται και στα δύο δικαιοδικά συστήματα είναι ο φόρτος των δικαστηρίων, έτσι όταν το δικαστικό σύστημα φτάνει στα ανώτατα όρια της λειτουργίας του, τότε οι εισαγγελείς αρχειοθετούν μεγάλο μέρος των υποθέσεων ώστε να αποφευχθεί ο κορεσμός του⁸¹.

Οι εισαγγελείς καθορίζουν την εισαγωγή μίας υπόθεσης στο ακροατήριο και την απόκτηση από τον δράστη μιας πράξης, της ιδιότητας του κατηγορουμένου. Η απόφαση λαμβάνεται κατόπιν μελέτης των στοιχείων της δικογραφίας που σχηματίζεται κατά την προκαταρκτική εξέταση ή την προδικασία, κατά περίπτωση, συνεκτιμώντας ως παράγοντα τη βαρύτητα της τελεσθείσας πράξης και τη βλάβη που προκάλεσε, φιλτράροντας τις υποθέσεις που υποβάλλονται από τις αστυνομικές αρχές ώστε να μην υπερφορτώνεται το δικαστικό σύστημα, όπως προαναφέρθηκε⁸².

Έρευνες έχουν δείξει ότι, πλέον των προαναφερόμενων παραγόντων οι εισαγγελικοί λειτουργοί επηρεάζονται, κατά τη λήψη της απόφασης, από εξωνομικούς παράγοντες, όπως: α) την κοινωνική τάξη από την οποία προέρχονται οι δράστες και την οικονομική τους κατάσταση, παραπέμποντας στο ακροατήριο κατά κύριο λόγο όσους προέρχονται από τα πλέον χαμηλά επίπεδα της κοινωνικής κλίμακας, που μαστίζονται από φτώχεια και εξαθλίωση. Τα άτομα αυτά δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα πρόσληψης δικηγόρου, με αποτέλεσμα να αγνοούν τα δικαιώματά τους και να παρέχουν άμεσα ομολογία, β) το προηγούμενο ποινικό παρελθόν, με αποτέλεσμα να ασκούν ποινική δίωξη σε όσους έχουν βεβαρημένο ποινικό μητρώο, γ) την ηλικία, με αποτέλεσμα να αποκτούν την ιδιότητα του κατηγορουμένου με μεγαλύτερη συχνότητα, νέοι άνθρωποι, καθώς λόγω μη προηγούμενης εμπλοκής με το ποινικοκατασταλτικό σύστημα, δεν έχουν την εμπειρία να υπερασπισθούν τον εαυτό τους και να δώσουν πειστικές απαντήσεις στις αρμόδιες αρχές, ενώ ομολογούν

⁸¹ Δασκαλάκης, Η., (1985), όπ. παρ., σ. 112-113.

⁸² Ζαραφωνίτου, Χ. (2004), *Εμπειρική Εγκληματολογία*, 2η Έκδοση. Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 171-172.

σε αρκετές περιπτώσεις την ενοχή τους, δ) το φύλο με αποτέλεσμα να παραπέμπονται στο ακροατήριο συχνότερα άνδρες, καθώς πληρούν το εγκληματικό στερεότυπο, ε) την καταγωγή και στ) την ομολογία της πράξης⁸³.

2.3 Ανισότητες στην Προδικασία - Προφυλάκιση

Η λήψη απόφασης περί προφυλάκισης του κατηγορουμένου, στο στάδιο της προδικασίας, σχετίζεται με το αν θα κριθεί επικίνδυνος, ύποπτος απόδρασης ή ύποπτος να διαπράξει νέα εγκλήματα. Η απόφαση αυτή σχετίζεται με την ύπαρξη μόνιμης κατοικίας, την οικονομική κατάσταση του δράστη και τη συμπεριφορά του κατά την παράστασή του στον ανακριτή και τον εισαγγελέα. Δηλαδή η απόφαση δεν σχετίζεται με το αδίκημα που έχει τελεστεί αλλά με στοιχεία της προσωπικότητάς του κατηγορουμένου και με την άποψη που θα σχηματίσουν γι' αυτή ο ανακριτής και ο εισαγγελέας. Η εν λόγω κρίση σχετίζεται με την κοινωνική τάξη από την οποία προέρχεται ο δράστης και από τις στερεοτυπικές αντιλήψεις των αρμοδίων να αποφασίσουν, αρχών⁸⁴. Το 90% των κρατουμένων στους οποίους έχει επιβληθεί προσωρινή κράτηση, ανήκουν στα χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα⁸⁵. Ως ύποπτοι φυγής θεωρούνται όλοι όσοι προέρχονται από τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, δηλαδή οι φτωχοί και περιθωριοποιημένοι, καθώς δεν έχουν κάποιον που να μπορεί να τους παράσχει στήριξη, από το οικογενειακό ή το ευρύτερο περιβάλλον. Όμως, στην πραγματικότητα τα άτομα αυτά δεν μπορούν να διαφύγουν, επειδή δεν έχουν ούτε τα χρήματα ούτε μπορούν να επιβιώσουν με νόμιμο τρόπο, σε μία ξένη χώρα⁸⁶. Ειδικότερα, οι οικονομικοί μετανάστες, ανεξάρτητα από την επικινδυνότητα ή την πιθανότητα τέλεσης νέου αδικήματος προφυλακίζονται καθώς, δεν διαθέτουν μόνιμη κατοικία στη χώρα και άρα είναι ύποπτοι φυγής⁸⁷.

Στο άρθρο 282 παρ.4 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προβλέπεται ότι, αν ο κατηγορούμενος παραβιάσει περιοριστικούς όρους που του επιβλήθηκαν όχι μόνο για

⁸³ Ζαραφονίτου, Χ., (2004), όπ. παρ. σ.173-178.

⁸⁴ Κουκουτσάκη, Α. (2014), «Κοινωνικός έλεγχος: Κοινωνιολογικές και πολιτισμικές προσεγγίσεις των τιμωρητικών συστημάτων», διαθέσιμο στο: <https://crimevssocialcontrol.blogspot.com/search/label/%CE%B8%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%AF%CE%B1?updated-max=2015-08-06T13:28:00%2B03:00&max-results=20&start=9&by-date=false>

⁸⁵ Σορβατζιώτη, Δ. (2011), όπ. παρ., σ.112.

⁸⁶ Σορβατζιώτη, Δ. (2011), όπ. παρ., σ.105-106.

⁸⁷ Κουκουτσάκη, Α., (2014), όπ. παρ.

κακούργημα αλλά και για πλημμέλημα, υπάρχει δυνατότητα αντικατάστασης αυτών με προσωρινή κράτηση. Έτσι, αν έχει επιβληθεί σε έναν κατηγορούμενο ο περιοριστικός όρος της εγγύησης, όμως δεν έχει την οικονομική ευχέρεια να καταβάλει αυτή, υπάρχει δυνατότητα αντικατάστασης των περιοριστικών όρων με προσωρινή κράτηση. Έτσι, η οικονομική κατάσταση του κατηγορουμένου σχετίζεται στην συγκεκριμένη περίπτωση με την επιβολή προσωρινής κράτησης. Μάλιστα, σε αρκετές περιπτώσεις όταν ο κατηγορούμενος είναι φτωχός, ο ανακριτής και ο εισαγγελέας επιβάλλουν το μέτρο της προσωρινής κράτησης, υπό την σκέψη ότι ακόμη και στην περίπτωση που επιβληθεί ο περιοριστικός όρος της καταβολής εγγύησης, δεν θα μπορεί να την πληρώσει με αποτέλεσμα να προφυλακισθεί⁸⁸.

Η προσωρινή κράτηση ως μέτρο δικονομικού καταναγκασμού έχει δυσμενείς και σε αρκετές περιπτώσεις μη επανορθώσιμες συνέπειες. Αφενός, σε αρκετές περιπτώσεις παρατηρείται η έκδοση αθωωτικής απόφασης για άτομα τα οποία έχουν κρατηθεί προσωρινά, έως και ένα έτος και αφετέρου τα δικαστήρια επιβάλλουν ποινές φυλάκισης ίσες με τον χρόνο της προσωρινής κράτησης, σε περιπτώσεις που από τα στοιχεία θα μπορούσαν να εκδοθούν αθωωτικές αποφάσεις. Στη δεύτερη περίπτωση ο κρατούμενος δε μπορεί να αποζημιωθεί, στιγματίζεται ποινικά, ειδικά στις περιπτώσεις μη προηγούμενης εμπλοκής με το ποινικοκατασταλτικό σύστημα και εμπλέκεται περαιτέρω με την εγκληματική διαδικασία⁸⁹.

Αντίθετη συμπεριφορά επιδεικνύει ο ποινικός μηχανισμός στα εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου, για τα οποία αν και επιφέρουν μεγάλη βλάβη τόσο οικονομική όσο και σε ανθρώπινες ζωές και για τα οποία σε κάποιες περιπτώσεις προβλέπονται αρκετά αυστηρές ποινές, τυγχάνουν ευνοϊκότερης μεταχείρισης από τους αρμόδιους λειτουργούς⁹⁰.

2.4 Διαφοροποιημένη μεταχείριση κατά την απονομή της δικαιοσύνης

Κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο οι δικαστές καλούνται να αποδείξουν την αλήθεια και να αποφανθούν περί της ενοχής ή της αθωότητας των κατηγορουμένων. Κατά την

⁸⁸ Σορβατζιώτη, Δ. (2011). όπ.παρ. σ.106-107.

⁸⁹ Σορβατζιώτη, Δ. (2011). όπ.παρ. σ.113-114.

⁹⁰ Σορβατζιώτη, Δ. (2011). όπ.παρ. σ.125.

ακροαματική διαδικασία εξετάζονται όλες οι αποδείξεις και τηρούνται οι αρχές της δίκης, ενώ διερευνάται η πλήρωση τόσο η αντικειμενικής όσο και της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος⁹¹. Παρ' όλα αυτά η δικαστική κρίση δεν είναι αμερόληπτη και απροσωπώληπτη και επηρεάζεται από ανεπίσημους εξωνομικούς παράγοντες.

Οι δικαστές διακατέχονται από στερεοτυπικές αντιλήψεις για το έγκλημα και τον εγκληματία, όμοιες με αυτές του υπόλοιπου κοινωνικού συνόλου και εξετάζουν τα ζητήματα που ανακύπτουν κατά την εκδίκαση των υποθέσεων λαμβάνοντας υπόψη προσωπικούς παράγοντες, την επαγγελματική του εμπειρία, στοιχεία του χαρακτήρα τους και του περιβάλλοντός τους και γενικότερα τη στάση ζωής⁹². Οι δικαστικές αποφάσεις επηρεάζονται κατά κύριο λόγο από κοινωνικά χαρακτηριστικά των δραστών και για το λόγο αυτό ο μεγαλύτερος αριθμός καταδικών αφορά σε άτομα χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων, με αποτέλεσμα η επιβολή της ποινής να ενισχύει την ανισότητα των προηγούμενων σταδίων της ποινικής διαδικασίας⁹³

Οι δικαστές λαμβάνουν υπόψη σε μεγάλο βαθμό, εάν ο κατηγορούμενος πληροί το κριτήριο του κοινωνικά ενταγμένου ανθρώπου, δηλαδή αν διαθέτει μόνιμη εργασία ακόμη και με μικρές απολαβές, αν έχει έρθει και κατά το παρελθόν σε επαφή με το ποινικό σύστημα, αν έχει οικογένεια και γενικότερα αν έχει κατά το παρελθόν αποτελέσει ή πρόκειται μελλοντικά να αποτελέσει κίνδυνο για την κοινωνική ευταξία, μέσω της διάπραξης αξιόποινων πράξεων⁹⁴. Η δικαστική κρίση επηρεάζεται από την παράσταση του κατηγορουμένου, αλλά και την αξιοπιστία που αποπνέουν οι μάρτυρες, οι πραγματογνώμονες και οι συνήγοροι και γενικότερα από το κλίμα που θα σχηματισθεί για κάθε διάδικο. Οι πιο πάνω παράγοντες, καθώς και οι στερεοτυπικές αντιλήψεις των δικαστών και τυχόν ηθικοί πανικοί που επικρατούν σε δεδομένη χρονική στιγμή, επηρεάζουν την υποκειμενική κρίση αυτών⁹⁵.

Ειδικά για δίκες, με κατηγορούμενους άτομα που ανήκουν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα έχει παρατηρηθεί ότι σπάνια καταδικάζονται ή τους επιβάλλεται αυστηρή ποινή. Αυτό οφείλεται στην επιείκεια του νόμου για τα εγκλήματα των ισχυρών, στην πολυπλοκότητα και στις ασάφειες των νόμων, που αφορούν στην οικονομική

⁹¹ Σορβατζιώτη, Δ. (2011). όπ.παρ. σ.128.

⁹² Δασκαλάκης, Η., (1985),όπ. παρ., σ. 124-125.

⁹³ Βιδάλη, Σ., (2017), όπ. παρ.,σ. 83.

⁹⁴ Κουράκης, Ν. (2017), όπ. παρ., σ. 240-242.

⁹⁵ Κουκουτσάκη, Α., (2014),όπ. παρ.

εγκληματικότητα και που έχουν σκόπιμα θεσπιστεί παρέχοντας στους δικαστές ευρύτατα περιθώρια ερμηνείας αυτών, αλλά και σε αποδεικτικές δυσχέρειες που οφείλονται σε δύο κυρίως λόγους. Αφενός, δεν μπορεί να προκύψει με σαφήνεια η αιτιώδης συνάφεια ανάμεσα στην συμπεριφορά του κατηγορουμένου και στο κοινωνικά επιβλαβές αποτέλεσμα, αφού η κοινωνική βλάβη διαχέεται χρονικά, θυματοποιεί το ευρύ κοινωνικό σύνολο και συνήθως συνδέεται με τη δράση νομικού προσώπου, το οποίο στο ελληνικό ποινικό σύστημα δεν επέχει ποινική ευθύνη. Αφετέρου, λόγω της κοινωνικής και οικονομικής ισχύος των δραστών, οι παθόντες φοβούνται να υποβάλλουν μήνυση και οι μάρτυρες κατηγορίας και οι πραγματογνώμονες αποφεύγουν να καταθέσουν όσα γνωρίζουν, για τον ίδιο λόγο. Στο γεγονός αυτό συμβάλει η ανάθεση της υπεράσπισης σε «επώνυμους» δικηγόρους, με εξαιρετική γνώση του νομικού πλαισίου, που εκμεταλλευόμενοι τα κενά και τις ασάφειες του νόμου και της δικογραφίας, αλλά και τις σχέσεις που έχουν αναπτύξει με το δικαστικό σύστημα καταφέρνουν να αποφύγουν την έκδοση καταδικαστικής απόφασης για του πελάτες τους και επιτυγχάνουν συνήθως έκδοση αθωωτικής απόφασης λόγω αμφιβολιών⁹⁶.

Οι δικαστές σε αυτή τη φάση μαζί με όλα τα αποδεικτικά μέσα συνεκτιμούν και τον «πρότερο έντιμο βίο» του κατηγορουμένου αλλά και τις παροχές αυτών προς το κοινωνικό σύνολο. Μάλιστα, οι δικαστές σε περιπτώσεις οικονομικών εγκλημάτων εκδηλώνουν εκτίμηση προς τους κατηγορουμένους, αφού ως μέλη των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων θεωρείται ότι στηρίζουν την κοινωνία, με την παροχή θέσεων απασχόλησης σε πολυάριθμους εργαζομένους. Κατ' επέκταση, δυσκολεύονται να αποφασίσουν περί της ενοχής αυτών και την έκδοση καταδικαστικής απόφασης⁹⁷.

Τα δικαστήρια σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να μεροληπτούν, λαμβάνοντας ως κριτήριο την οικονομική και κοινωνική θέση του κατηγορουμένου. Όμως, έχει παρατηρηθεί στην πράξη ότι, οι δικαστές λαμβάνουν υπόψη τα προαναφερόμενα κριτήρια και διαφοροποιούν τη συμπεριφορά τους ανάλογα με την κοινωνική και οικονομική θέση των κατηγορουμένων. Συγκεκριμένα, σε υποθέσεις με κατηγορούμενους προερχόμενους από κατώτερα στρώματα δεν δίνουν την απαιτούμενη προσοχή. Μάλιστα, αν η δικογραφία έχει συνταχθεί βιαστικά και δεν έχουν συμπεριληφθεί σε αυτή στοιχεία ελαφρυντικά για τον κατηγορούμενο, τότε οι δικαστές είναι προκατειλημμένοι, θεωρούν τον κατηγορούμενο

⁹⁶ Κουράκης, Ν. (2017), όπ. παρ., σ. 244-247.

⁹⁷ Κουράκης, Ν. (2017), όπ. παρ., σ. 248-249.

βάρος για την κοινωνία, ειδικά αν είναι «γνωστός» στις δικαστικές αρχές και λόγω και του μεγάλου φόρτου των δικαστηρίων εκδίδουν καταδικαστική απόφαση, χωρίς να διερευνήσουν σε βάθος την υπόθεση. Στον αντίποδα, για τα αδικήματα του λευκού περιλαιμίου πάντα αφιερώνεται ο απαιτούμενος δικαστικός χρόνος, ώστε οι «καλά αμειβόμενοι» δικηγόροι, να μπορέσουν να κατευθύνουν την διαδικασία σε ευνοϊκές δικαστικές αποφάσεις⁹⁸.

Ένα από τα σημαντικότερα στάδια της δίκης είναι η επιβολή και η επιμέτρηση της ποινής, καθώς αποφασίζεται το είδος και η ένταση της ποινής που θα επιβληθεί, καθώς και αν θα εκτιθεί με κράτηση σε σωφρονιστικό κατάστημα. Παρά τη σημασία της, στην ελληνική πραγματικότητα καταλαμβάνει ελάχιστο χώρο και προσοχή στη δικαστική διαδικασία και στερείται αιτιολόγησης, με αποτέλεσμα να υποβαθμίζεται ο χαρακτήρας της και να παρέχεται στους δικαστές ευρύ πεδίο για την άσκηση διακριτικής ευχέρειας. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται ανομοιομορφία στην επιβολή ποινών για όμοια αδικήματα, εντείνοντας την ανισότητα της ποινικής διαδικασίας⁹⁹. Όμως στο σημείο αυτό γίνεται εμφανής και μία ακόμη συνέπεια του τρόπου επιβολής και επιμέτρησης ποινών. Συγκεκριμένα, οι δικαστές μπορούν δρώντας επιλεκτικά να επιδεικνύουν επιείκεια στους δράστες εγκλημάτων του λευκού περιλαιμίου, μέσω της μετατροπής της φυλάκισης σε χρηματική ποινή, η οποία συνήθως δεν υπερβαίνει τα 5 ευρώ την ημέρα χωρίς προσαυξήσεις, ανεξάρτητα από την οικονομική κατάσταση του δράστη, για λόγους «ισότητας της δικαιοσύνης». Πλην όμως, τελικά η επιβολή ίσων χρηματικών ποινών σε άτομα με διαφορετική οικονομική επιφάνεια, αντί για ισότητα παράγει ανισότητα κατά την επιβολή των ποινών¹⁰⁰.

Κατά τον Baratta, ο επιλεκτικός τρόπος με τον οποίο επιβάλλονται οι ποινές και ιδιαίτερα οι στερητικές της ελευθερίας, αποσκοπεί στη διατήρηση των ανισοτήτων και της κάθετης κοινωνικής δομής. Με την επιλεκτική επιβολή ποινών, εμποδίζεται η ανοδική πορεία των ατόμων που ανήκουν στις κατώτερες τάξεις, σε υπερκείμενα κοινωνικά στρώματα, ενώ ταυτόχρονα τα μέλη των ανώτερων τάξεων αποφεύγουν τον ποινικό στιγματισμό. Έτσι, η εγκληματικότητα ταυτίζεται στη συνείδηση των πολιτών με τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις και εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου χάνουν τον εγκληματικό τους χαρακτήρα¹⁰¹.

⁹⁸ Σορβατζιώτη, Δ. (2011). όπ.παρ. σ.174-182

⁹⁹ Κουράκης, Ν. (2020), «Επιμέτρηση της Ποινής στην Ελλάδα: Σκέψεις για την Αποφυγή Ανισοτήτων ενόπιον του Ποινικού Νόμου», σε *Τιμητικό Τόμο Δημήτρη Α. Τραυλού-Τζανετάτου*, Αθήνα/ Θεσσαλονίκη, σ. 580-581.

¹⁰⁰ Κουράκης, Ν. (2017), όπ. παρ., σ. 250.

¹⁰¹ Baratta, A., (1982), όπ. παρ., σ.173-175.

Αυτό, έχει ως αποτέλεσμα την απουσία δυνατότητας ενσωμάτωσης στην κοινωνία όσων βρίσκονται στα κατώτερα στρώματα, με συνέπεια να παραμένουν για πάντα στο περιθώριο¹⁰².

2.5 Επιλεκτικότητα κατά την έκτιση των κυρώσεων

Στη φυλακή καταλήγουν οι κατηγορούμενοι στους οποίους επιβλήθηκε ποινή στερητική της ελευθερίας, χωρίς αναστολή. Κατά τον Μανωλεδάκη, σκοπός της ποινής είναι η γενική και ειδική πρόληψη αλλά και η ανταπόδοση, ενώ διακηρυγμένος σκοπός του εγκλεισμού είναι η κοινωνική επανένταξη. Όμως, η παραμονή στη φυλακή πέραν του σωφρονισμού έχει ως αποτέλεσμα την απομόνωση από το κοινωνικό περιβάλλον, παράγοντας που υπερέχει έναντι οποιουδήποτε άλλου σκοπού και αποδεικνύει τον τιμωρητικό χαρακτήρα του σωφρονιστικού συστήματος. Παράλληλα, οι ποινές φυλάκισης, ειδικά αυτές που επιβάλλουν παραμονή στη φυλακή για μεγάλο χρονικό διάστημα, στην πραγματικότητα έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην κοινωνική επανένταξη του κρατουμένου. Η παραμονή στη φυλακή συνδέεται με αφομοίωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς και περαιτέρω εμπλοκή με το έγκλημα¹⁰³.

Κατά την παραμονή των κρατουμένων στα σωφρονιστικά καταστήματα, θα έπρεπε να παρέχεται η δυνατότητα βελτίωσης και ανάπτυξης της προσωπικότητας, ενώ όλοι οι κρατούμενοι ανεξάρτητα από την οικονομική και κοινωνική κατάσταση θα έπρεπε να τυγχάνουν ισότιμης μεταχείρισης από το σωφρονιστικό προσωπικό, ώστε να επιτυγχάνεται κοινωνική αλληλεγγύη και ακριβοδικία. Δηλαδή, κατά την έκτιση της ποινής συνδυάζονται δύο πρότυπα αντεγκληματικής πολιτικής: α) το προνοιακό πρότυπο, που στοχεύει στη διαπαιδαγώγηση και στήριξη του κρατουμένου, ώστε να επανενταχθεί στην κοινωνία και β) το δικαιοκώ πρότυπο, επιτάσσει το σεβασμό των δικαιωμάτων των κρατουμένων και την παραμονή στις φυλακές υπό όρους αξιοπρέπειας και ισότητας, χωρίς παρέμβαση στην προσωπικότητά του¹⁰⁴.

¹⁰² Baratta, A., (1982), όπ. παρ., σ.184.

¹⁰³ Σορβατζιώτη, Δ. (2011). όπ.παρ. σ.191-193.

¹⁰⁴ Κουράκης, Ν. (2017), όπ. παρ., σ. 251-254.

Στον αντίποδα, οι κρατούμενοι, ειδικά οι προερχόμενοι από χαμηλά κοινωνικά στρώματα, βιώνουν στις φυλακές το οδυνηρό πρόσωπο του τιμωρητικού συστήματος, σκληρή μεταχείριση και ανισότητα¹⁰⁵. Η φυλακή δεν μπορεί να καλύψει τις βασικές τους ανάγκες και να προστατεύσει τα δικαιώματά τους, που βρίσκονται σε διακινδύνευση από ισχυρές ομάδες των φυλακών και αναπαράγει τη φτώχεια και την ανισότητα. Στο γεγονός αυτό συντείνει η υποστελέχωση σε σωφρονιστικό προσωπικό, η ανεπαρκής εκπαίδευση αυτού και η παθητική στάση, λόγω των πιέσεων που οι ίδιοι οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι δέχονται από οργανωμένους κρατουμένους, καθώς και ο υπερπληθυσμός των φυλακών¹⁰⁶. Η καθημερινότητα των κρατουμένων είναι πολύ δύσκολη. Για να εξοικονομήσουν χρήματα, αναγκάζονται να κάνουν δύσκολες δουλειές και να παρανομούν (π.χ. πώληση ναρκωτικών για λογαριασμό άλλων κρατουμένων), με αποτέλεσμα να τους επιβάλλονται περαιτέρω ποινικές κυρώσεις αλλά και πειθαρχικές. Οι πειθαρχικές κυρώσεις πέρα από οποιεσδήποτε άλλες δυσμενείς συνέπειες, έχουν ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει η δυνατότητα για τη χορήγηση άδειας αλλά και για δύο χρόνια να μην μπορεί ο κρατούμενος να αιτηθεί υφ' όρων απόλυση¹⁰⁷.

Τα άτομα αυτά πέρα από το γεγονός ότι δεν έχουν χρήματα, παράλληλα στερούνται και οποιαδήποτε υποστήριξη από την οικογένεια τους, αφού ούτε επισκεπτήρια μπορούν να δεχτούν, καθώς συνήθως φυλακίζονται σε απομακρυσμένες φυλακές και οι οικείοι δεν έχουν τους οικονομικούς πόρους για μετάβαση. Επίσης, κατά το άρθρο 55 του Σωφρονιστικού Κώδικα, χορηγούνται άδειες στους κρατουμένους όταν υπάρχουν ενδείξεις για καλή χρήση της άδειας και μη φυγής και όταν εκτιμάται ότι κατά την άδεια δε θα τελεσθούν νέα αδικήματα. Όμως, οι προαναφερόμενοι παράγοντες σχετίζονται με την εκτίμηση της προσωπικότητας του κρατουμένου, τη συμπεριφορά του κατά την κράτηση, την επαγγελματική και κοινωνική κατάσταση του ίδιου και της οικογένειάς του, ώστε να εκτιμηθεί κατά πόσο η άδεια είναι επωφελής για τον κρατούμενο και αν θα συντελέσει στην κοινωνική επανένταξη μετά την αποφυλάκιση. Τα πιο πάνω κριτήρια πληρούνται από άτομα των ανώτερων στρωμάτων και ως εκ τούτου αποκλείουν τη χορήγηση άδειας σε άτομα περιθωριοποιημένα, προερχόμενα από χαμηλά κοινωνικά στρώματα. Παράλληλα, λόγω και του υποκειμενικού παράγοντα της κρίσης των συμμετεχόντων στο αρμόδιο

¹⁰⁵ Σορβατζιώτη, Δ. (2011). όπ.παρ. σ.194.

¹⁰⁶ Βιδάλη, Σ., (2017), όπ. παρ.,σ. 84-87.

¹⁰⁷ Σορβατζιώτη, Δ. (2011). όπ.παρ. σ.204-205.

συμβούλιο των φυλακών, δεν χορηγούνται άδειες σε κρατούμενους οι οποίοι είναι υπότροποι και έχουν εκτίσει ποινές κατά το παρελθόν¹⁰⁸.

Ο τρόπος έκτισης της ποινής δε συμβαδίζει με τον στόχο για βελτίωση του κρατουμένου, ως εκ τούτου η ειδικοπροληπτική δράση της ποινής δεν επιτυγχάνεται, η λειτουργία του ποινικού συστήματος δεν ολοκληρώνεται αφού ο σωφρονισμός αποτυγχάνει και τελικά λειτουργεί μόνο προς την κατεύθυνση αχρήστευσης του κρατουμένου, αφού περιορισμένος στο χώρο των φυλακών δεν μπορεί να διαπράξει νέα εγκλήματα¹⁰⁹.

Όμως, εντός των καταστημάτων κράτησης υπάρχει και μια μικρή μειονότητα κρατουμένων, που προέρχονται από τα ανώτερα ή μεσαία κοινωνικά στρώματα, καταδικασμένων για οικονομικά εγκλήματα¹¹⁰. Οι εν λόγω κρατούμενοι απολαμβάνουν διακριτική ευνοϊκή μεταχείριση σε σχέση με τους υπόλοιπους κρατούμενους. Κρατούνται σε πτέρυγες των φυλακών διαφορετικές σε σχέση με τους κατάδικους για υποθέσεις οργανωμένου εγκλήματος και τους «σκληρούς» ποινικούς κρατούμενους, απολαμβάνουν διαφοροποιημένη μεταχείριση από το σωφρονιστικό προσωπικό, λόγω της κοινωνικής τάξης στην οποία ανήκουν αλλά και γιατί δεν αφομοιώνουν το περιβάλλον της φυλακής και δημιουργούν την εντύπωση ότι, θα παραμείνουν στη φυλακή για λίγο χρόνο και εν συνεχεία θα επιστρέψουν στην προηγούμενη κοινωνική τους ζωή¹¹¹. Πράγματι, αν και οι ποινές που έχουν επιβληθεί στους εν λόγω κρατούμενους ανέρχονται ακόμη και σε δεκαπέντε έτη, στην πραγματικότητα εκτίουν τρία χρόνια από αυτή¹¹².

Οι κρατούμενοι αυτοί το πρώτο χρονικό διάστημα κράτησης βιώνουν ένα έντονο σοκ, καθώς από το καθεστώς της έντονης κοινωνικής ζωής μεταπηδούν σε καθεστώς απόλυτης στέρησης της προσωπικής τους ελευθερίας. Όμως, λόγω ατομικών τους χαρακτηριστικών

¹⁰⁸Σορβατζιώτη, Δ. (2011). όπ.παρ. σ.200-202.

¹⁰⁹ Σορβατζιώτη, Δ. (2011). όπ.παρ. σ.198.

¹¹⁰ Κασάπογλου, Α. (2016 α), «Οικονομική κρίση και κρατούμενοι για οικονομικά εγκλήματα και εγκλήματα του λευκού κολάρου: Οι επιδράσεις του εγκλεισμού στην κοινωνική τους ταυτότητα», σε Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης- Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, Α.Ν. Σάκκουλας, σ.2559.

¹¹¹ Ορφανάκη, Κ. (2017), «Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των ενηλίκων κρατουμένων μαθητών γύρω από το εγκληματικό φαινόμενο. Η περίπτωση του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας των φυλακών Κορυδαλλού», σε *Εγκληματολογικές Μελέτες*, Τεύχος 3ο, Αθήνα, Διόνικος, σ.79-80.

¹¹²Κασάπογλου, Α. (2016β), «Κοινωνική ιεραρχία και φυλακή: η περίπτωση των κρατουμένων του λευκού κολάρου», σε Αρτινοπούλου, Β., Βιδάλη, Σ., Γεωργούλας, Σ., Θεμελή, Ό., Κουλούρης, Ν., Παπανικολάου, Γ. (επιμ.) (2018), *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος. 50 χρόνια Howard Becker "Whose Side Are We On?"*. Συμβολές στο πρώτο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου. Αθήνα, ΕΕΜΕΚΕ,σ. 695.

που σχετίζεται με ικανότητα διαχείρισης των συναισθημάτων τους, τελικά προσαρμόζονται εύκολα στο περιβάλλον της φυλακής, θεωρούν τους εαυτούς τους διαφορετικούς από τους άλλους κρατούμενους, αφού πιστεύουν ότι οι πράξεις τους δεν είναι εγκλήματα και ως εκ τούτου ότι δεν είναι εγκληματίες. Εμπυλώνουν εύκολα τους κανόνες της φυλακής, έχουν καλές σχέσεις με τους υπόλοιπους κρατούμενους, αν και επιλέγουν να συναναστρέφονται κρατούμενους από την ίδια τάξη και δεν δέχονται ενοχλήσεις ή βία από τις οργανωμένες ομάδες των φυλακών. Ακόμη, έχουν άψογες σχέσεις με τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, αφού δεν δημιουργούν προβλήματα, ενώ λόγω της μόρφωσής τους παρέχουν εργασία σε προνομιούχες θέσεις και ως εκ τούτου χαίρουν της εκτίμησης του προσωπικού και ενισχύεται η αυτοεκτίμηση τους. Επίσης, οι κρατούμενοι δέχονται στήριξη από το οικογενειακό περιβάλλον τόσο ηθική όσο και σε υλικά αγαθά που χρειάζονται κατά την παραμονή τους στη φυλακή, δέχονται επισκεπτήρια και λαμβάνουν άδειες¹¹³.

Επιπλέον, οι κρατούμενοι που προέρχονται από ανώτερες τάξεις, δεν αφομοιώνουν το εγκληματικό στίγμα, ούτε χρειάζεται να καταβάλουν μεγάλη προσπάθεια για κοινωνική επανένταξη μετά την αποφυλάκισή τους, αφού το περιβάλλον τους δεν τους έχει απομακρύνει. Παράλληλα δεν υπάρχει λόγος ανησυχίας για την επιβίωσή τους μετά την έξοδό τους από τη φυλακή, αφού στις περισσότερες περιπτώσεις έχουν περιουσιακά στοιχεία, ίσως και κάποια επαγγελματική απασχόληση. Τελικά η φυλακή λειτουργεί για τους εγκληματίες του λευκού περιλαίμιου ως μια «μικρή παρένθεση» στη ζωή τους, που δεν τους στιγματίζει, δεν τους θυματοποιεί, δεν αλλοιώνει την κοινωνική τους ταυτότητα και τις σχέσεις με τους οικείους τους και τον κοινωνικό τους περίγυρο¹¹⁴.

Στο κεφάλαιο αυτό, παρουσιάστηκε η επιλεκτικότητα ως χαρακτηριστικό της λειτουργίας του συνόλου των φορέων του ποινικοκατασταλτικού συστήματος. Ειδικότερα, η επιλεκτικότητα είναι εμφανής τόσο στη δράση των αστυνομικών αρχών, που στο πλαίσιο της διακριτικής τους ευχέρειας στρέφονται σε βάρος των πλέον ευάλωτων κοινωνικών στρωμάτων και αποφεύγουν να ελέγξουν τα εγκλήματα του λευκού περιλαίμιου όσο και στη δράση των δικαστικών και εισαγγελικών αρχών. Έτσι, η επιλεκτικότητα εκδηλώνεται κατά τη λήψη αποφάσεων για τη δίωξη αδικημάτων, για την προφυλάκιση των δραστών και την επιβολή περιοριστικών όρων, για την έκδοση καταδικαστικής ή αθωωτικής απόφασης αλλά και κατά την επιμέτρηση της ποινής. Η επιλεκτικότητα των δικαστικών

¹¹³ Κασάπογλου, Α., 2016α, όπ.παρ., σ.2571-2576.

¹¹⁴ Κασάπογλου, Α., 2016α, όπ.παρ., σ.2576-2583.

αρχών σχετίζεται με κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των δραστών αλλά και με το είδος των αδικημάτων, ενώ οι ίδιοι παράγοντες ενισχύουν την ανισότητα του σωφρονιστικού συστήματος κατά την έκτιση των ποινών, τόσο ως προς τις συνθήκες διαβίωσης στις φυλακές, όσο και κατά την απόφαση για χορήγηση άδειας ή υφ όρον απόλυση.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα εξετασθούν οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα για την δίωξη του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς, ο δικαιοκρατικός χαρακτήρας και η αποτελεσματικότητα αυτών αλλά και οι νομοθετικές επιλογές και παλινωδίες στη νομοθέτηση, που είχαν ως συνέπεια την ατιμωρησία ή την ευνοϊκή ποινική μεταχείριση κατηγορουμένων για οικονομικά σκάνδαλα τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας.

3. Η ποινικοποίηση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς, οι νομοθετικές παλινωδίες και οι συνέπειές τους

Τόσο ο όρος διαφθορά όσο και ο όρος οικονομικό έγκλημα συνιστούν περισσότερο εγκληματολογικές έννοιες παρά νομικούς ορισμούς, καθώς δεν υπάρχει ενιαία τυποποίηση για τα εν λόγω αδικήματα σε κάποιο κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα ή ένας ενιαίος Ειδικός Ποινικός Νόμος. Αντίθετα, τα οικονομικά εγκλήματα βρίσκονται διάσπαρτα στις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα [π.χ. πλαστογραφία (αρθ.216 ΠΚ), υπεξαίρεση (αρθ. 375 ΠΚ) αλλά και τα εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών που προβλέπονται στα άρθρα 385-405 ΠΚ] και σε Ειδικούς Ποινικούς Νόμους (π.χ. φορολογικά και τελωνειακά αδικήματα). Όσο για την διαφθορά, η αντιμετώπισή της ταυτίζεται κυρίως με τα αδικήματα της δωροληψίας (235 ΠΚ) και της δωροδοκίας (236 ΠΚ) αλλά και διακεκριμένα αδικήματα [δωροληψία πολιτικών προσώπων (159 ΠΚ), δωροδοκία πολιτικών προσώπων (159 Α ΠΚ), δωροληψία και δωροδοκία δικαστικών λειτουργών (237 ΠΚ)]. Επίσης, με την εμπορία επιρροής – μεσάζοντες (237 Α ΠΚ), τη δωροληψία και δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα (396 ΠΚ), καθώς και αδικήματα όπως η παράβαση καθήκοντος (259 ΠΚ) και η απιστία στην υπηρεσία (256 ΠΚ κατά τον παλαιό ΠΚ και 390 με το νέο ΠΚ)^{115 116}.

Η αποτελεσματική αντιμετώπιση των οικονομικών εγκλημάτων και της διαφθοράς προϋποθέτει την υιοθέτηση δικαιοκρατικά θεσπισμένων ποινικών διατάξεων¹¹⁷. Όμως από την ανάλυση των μεταρρυθμίσεων που έλαβαν χώρα στον Ποινικό Κώδικα, ειδικά από τον ν. 4619/2019 και μετά, στις οποίες θα αναφερθούμε στη συνέχεια, είναι εμφανής η επιλεκτικότητα κατά τη νομοθέτηση και η πρόθεση του νομοθέτη να εξυπηρετήσει συμφέροντα συγκεκριμένων ομάδων συμφερόντων, σε βάρος του δικαιοκρατικού χαρακτήρα του Ποινικού Δικαίου.

¹¹⁵ Ζιούβας, Δ. (2018), «Προτάσεις για μία νέα ποινική πρακτική κατά της διαφθοράς στην Ελλάδα» σε Λαμπροπούλου, Ε., Παπαμιχαήλ, Σ., Σχίζας, Π. (επιμ.), (2018), *Σύγχρονες τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Αντώνη Μαγγανά*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση ΑΕΒΕ, σ.177.

¹¹⁶ Πιτσελά, Α. (2010), *Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος*, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλα, σ.74.

¹¹⁷ Ζιούβας, Δ. (2018),όπ. παρ., σ. 178.

3.1. Η ποινικοποίηση του αδικήματος της δωροδοκίας

3.1.1. Δωροληψία υπάλληλου

Το αδίκημα της δωροδοκίας προβλέπεται και τιμωρείται, στη βασική του μορφή, στα άρθρα 235 ΠΚ (Δωροληψία υπαλλήλου) και 236 ΠΚ (Δωροδοκία υπαλλήλου). Με την παρ. 1 του άρθ. 235ΠΚ τιμωρείται με φυλάκιση και χρηματική ποινή, η δωροληψία υπάλληλου, για πράξη ή παράλειψη που σχετίζεται με τα καθήκοντά του και δεν αντίκειται σε αυτά. Επιβαρυντική περίπτωση συνιστά η κατ' επάγγελμα τέλεση του αδικήματος από τον υπάλληλο και τιμωρείται κατά το δεύτερο εδάφιο της ίδιας παραγράφου με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών και χρηματική ποινή, ενώ αν η ενέργεια ή η παράληψη του υπαλλήλου αντίκειται στα καθήκοντά του, η πράξη του τιμωρείται κατά την παρ. 2 του αρθ. 235 ΠΚ με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή και αν τελείται κατ' επάγγελμα με κάθειρξη και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες¹¹⁸. Οι ποινές αυτές είναι μειωμένες σε σχέση με αυτές που ίσχυαν πριν το ν. 4619/2019 και μάλιστα η κατ' επάγγελμα τέλεση του αδικήματος μετατράπηκε από κακούργημα σε πλημμέλημα, ενώ καταργήθηκε η επιβαρυντική περίπτωση της κατά συνήθεια τέλεσης του αδικήματος και της λήψης δώρου ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, που συνιστούσαν κακουργηματικές παραλλαγές της δωροδοκίας. Έτσι, ενώ κατά το παρελθόν για αδικήματα δωροληψίας μπορούσε να επιβληθεί ποινή έως και ισόβιας κάθειρξης, λόγω και της κατάργησης του ν.1608/1950, η μέγιστη ποινή που μπορεί να επιβληθεί δεν ξεπερνά την κάθειρξη των δεκαπέντε ετών¹¹⁹.

Η διαχρονικά αυξημένη ποινή για πράξεις που παραβιάζουν το υπηρεσιακό καθήκον αποτυπώνει την αυξημένη απαξία του νομοθέτη, καθώς στην περίπτωση αυτή η υπηρεσιακή λειτουργία εκτρέπεται και παράγεται διαφορετικό αποτέλεσμα σε σχέση με αυτό που θα παραγόταν αν ο υπάλληλος λειτουργούσε σύννομα και ως εκ τούτου το έννομο αγαθό της σύννομης εκτέλεσης δημόσιας υπηρεσίας, υφίσταται σημαντικά μεγαλύτερη βλάβη. Αντίθετα μικρότερη είναι η βλάβη στην περίπτωση που ο υπάλληλος χρησιμοποιεί την υπηρεσία για ιδιοτελείς σκοπούς, όμως η ενέργεια δεν αντίκειται στα καθήκοντά του και ως εκ τούτου θα παραγόταν το ίδιο αποτέλεσμα ακόμη και στην περίπτωση που δεν είχε

¹¹⁸ Άρθρο 235 ΠΚ.

¹¹⁹ Τριανταφύλλου, Γ. (2020), «Τα εγκλήματα διαφθοράς στον Δημόσιο Τομέα», *Novacriminalia*, (No 8), <https://hcba.gr/wp-content/uploads/2020/02/NC-8.pdf>, σ. 8-9.

τελεστεί δωροληψία¹²⁰. Η τυποποίηση της παρ.2 του άρθ. 235 προκαλεί αμφιβολίες αναφορικά με την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας, καθώς τιμωρείται ως κακούργημα κάθε υπηρεσιακή ενέργεια που είναι παράνομη, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η βαρύτητα της πράξης, που μπορεί να είναι από ένα σοβαρό αδίκημα ως και ένα παράπτωμα μικρής σημασίας¹²¹.

Στην παρ. 3 του ανωτέρω άρθρου ποινικοποιείται η «καλλιέργεια κλίματος», προβλέποντας ποινή φυλάκισης για υπαλλήλους που εκμεταλλευόμενοι την ιδιότητά τους ζητούν ή λαμβάνουν ένα αθέμιτο ωφέλημα, όχι για να προβούν σε συγκεκριμένη ενέργεια ή παράληψη, αλλά για να δημιουργηθεί μια κοινωνική σχέση και υποχρέωση του υπαλλήλου, που θα την ανταποδώσει μελλοντικά όταν οι συνθήκες το απαιτήσουν μέσω υπηρεσιακής ενέργειας ή παράλειψης¹²². Τέτοιες συμπεριφορές οδηγούν σε ανάπτυξη σχέσεων διαφθοράς, αφού με την παροχή αρχικά συμβολικών δώρων και εν συνεχεία δώρων μεγαλύτερης αξίας δημιουργείται μια σχέση εξάρτησης, που εξασφαλίζει την επίτευξη συμφερόντων ιδιωτών από υπαλλήλους που βρίσκονται σε κρίσιμες θέσεις για την προάσπιση αυτών. Είναι μάλιστα μια ασφαλής μέθοδος προσέγγισης υπαλλήλων, αφού επιτρέπει σε αυτόν που παρέχει το ωφέλημα να σταθμίσει σταδιακά τη ροπή του υπαλλήλου προς τη δωροδοκία, ώστε να είναι σίγουρος ότι δεν θα καταγγεληθεί και ως εκ τούτου ότι δε θα εμπλακεί με την ποινική διαδικασία. Λόγω της σημασίας αυτής της ειδικής υπόστασης της δωροδοκίας για την εξάπλωση διαφθοράς στη δημόσια διοίκηση, προκαλεί μεγάλη εντύπωση η απόφαση του νομοθέτη να αφήσει εκτός ποινικής τυποποίησης την ενεργητική μορφή του αδικήματος, δηλαδή την απουσία αξιοποιήσιμου για όσους προσφέρουν δώρα με σκοπό την καλλιέργεια κλίματος¹²³.

Στην παρ. 4 του άρθρου 235 προβλέπεται ποινή φυλάκισης τριών ετών ή χρηματική ποινή για πρόσωπα που έχουν την θέση του προϊσταμένου ή την αρμοδιότητα να επιθεωρούν, να λαμβάνουν αποφάσεις ή να ελέγχουν Δημόσιες Υπηρεσίες, ΟΤΑ και Ν.Π.Δ.Δ. και παραβιάζοντας υπαίτια υπηρεσιακό καθήκον, από αμέλειά δεν εμπόδισαν την δωροληψία

¹²⁰ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019), <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-poinkod-eis-NEO.pdf>, σ.48-49.

¹²¹ Χατζηκώστας, Κ. (2016), «Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα», *Ποινική Δικαιοσύνη*, σελ. 376.

¹²² Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019),όπ. παρ., σ.49.

¹²³ Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (επιμ.) (2014), *Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα*. Τόμ. 1. Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλας, σ.646-648.

κατά το άρθρο 235 παρ. 1 και 2¹²⁴. Με το ν. 4619/2019, λόγω της κατάργησης του αρθ. 263 Α ΠΚ, που συμπεριελάμβανε στην έννοια του υπαλλήλου, υπαλλήλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Διεθνών Οργανισμών, εισήχθη στο αρθ. 235 πέμπτη παράγραφος με την οποία διευρύνεται η έννοια του υπαλλήλου για την διάπραξη δωροληψίας ώστε να συμπεριλάβει υπαλλήλους οργάνων και οργανισμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που εδρεύουν στην Ελλάδα, υπαλλήλους διεθνών και υπερεθνικών οργανισμών στους οποίους μετέχει η Ελλάδα, ακόμη και αν το αδίκημα λαμβάνει χώρα από Έλληνα σε ξένο κράτος και ανεξάρτητα από το αξιόποινο της πράξης στον τόπο τέλεσης. Το αξιόποινο της πράξης υπαλλήλου τρίτης χώρας προβλεπόταν μόνο για την ενεργητική μορφή του αδικήματος (άρθρο 236 παρ. 4 ΠΚ)¹²⁵, ενώ μετά από συστάσεις της GRECO με το ν. 4855/2021, επεκτάθηκε και στην παθητική μορφή,¹²⁶ ώστε να καλύψει την ατιμωρησία των αλλοδαπών υπαλλήλων που εισήχθη με το ν. 4619/2019 (καθώς πριν την κατάργηση του άρθρου 263 Α ΠΚ προβλέπονταν κυρώσεις για τα αδικήματά τους) και προς συμμόρφωση της χώρας μας με το άρθρο 5 της σύμβασης Ποινικού Δικαίου για τη διαφθορά του Συμβουλίου της Ευρώπης¹²⁷.

3.1.2. Δωροδοκία υπαλλήλου

Η δωροδοκία υπαλλήλου (ενεργητική δωροδοκία) προβλέπεται στο άρθρο 236 ΠΚ και τιμωρείται με ποινές μικρότερες από αυτές που προβλέπονται για την παθητική δωροδοκία. Συγκεκριμένα, προβλέπεται φυλάκιση για ενέργειες ή παραλείψεις που δεν αντίκεινται στα καθήκοντα του υπαλλήλου και κάθειρξη έως οκτώ έτη και χρηματική ποινή, όταν η ενέργεια ή παράληψη του υπαλλήλου αντίκειται στα καθήκοντα αυτού. Ο λόγος για τον οποίο έχει εισαχθεί η εν λόγω διαφοροποίηση οφείλεται στην άποψη ότι, ο κύριος υπεύθυνος για τη διασφάλιση της ακεραιότητας και της αμεροληψίας κατά την εκτέλεση

¹²⁴ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019),όπ. παρ., σ.49.

¹²⁵ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019),όπ. παρ., σ.49 και Τριανταφύλλου, Γ. (2020), όπ. παρ.,σ.8.

¹²⁶ Σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης με τίτλο «Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, λοιπές διατάξεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης» (ν. 4855/2021), <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/11767468.pdf>, σ. 124 και GRECO (2019), Έκθεση ad hoc για την Ελλάδα (Κανόνας 34), https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewidgoe025b4AhUTh_0HHSfBBrwQFnoECACQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.ministryofjustice.gr%2Fwp-content%2Fuploads%2F2020%2F02%2FGRICO-ad-Hoc-report-Rule-34-gr.doc&usg=AOvVaw2Eer4yX-Q0OgjSUnluVK40,σ.16.

¹²⁷ Τριανταφύλλου, Γ. (2020), όπ. παρ., σ.8.

δημόσιας υπηρεσίας είναι ο υπάλληλος, ενώ οι πράξεις αυτού που δωροδοκεί θέτουν μόνο σε διακινδύνευση το έννομο αγαθό¹²⁸. Βέβαια, για την παράβαση της παρ.2 του άρθρου 236 με το ν. 4619/2019 προβλεπόταν πλημμεληματική ποινή, ήτοι φυλάκιση έως τρία έτη και χρηματική ποινή, όμως λίγους μήνες αργότερα η ποινή έλαβε και πάλι κακουρηματικό χαρακτήρα με το ν. 4637/2019, κατόπιν έντονων αντιδράσεων της GRECO και της Ομάδας Εργασίας του ΟΟΣΑ για τη Δωροδοκία (WGB). Βέβαια, τα αδικήματα του άρθρου 236 παρ. 2 ΠΚ που έλαβαν χώρα πριν την έναρξη ισχύος του νέου νόμου, ήτοι πριν την 18/11/2019 και τα αδικήματα για τα οποία δεν είχε εκδοθεί απόφαση ή δεν είχε εκτελεστεί η ποινή, λόγω της αρχής του Ποινικού μας Συστήματος περί της εφαρμογής του επεικέστερου νόμου, θεωρούνται και τιμωρούνται ως πλημμελήματα κατά τις διατάξεις του ν. 4619/2019 και ως εκ τούτου το γεγονός αυτό οδήγησε σε σημαντική παρέκκλιση από τις προσπάθειες για την αντιμετώπιση της διαφθοράς¹²⁹. Επίσης, λόγω της πλημμεληματικής αντιμετώπισης, υποθέσεις οδηγήθηκαν σε παραγραφή, καθώς για τα πλημμελήματα προβλέπεται παραγραφή στα πέντε έτη, αντί των δεκαπέντε ετών για τα κακουρηγήματα¹³⁰. Αντιδράσεις προβλήθηκαν από την GRECO και για τη μείωση της ποινής για τα αδικήματα του άρθρου 236 ΠΚ παρ.1 σε φυλάκιση έως τρία έτη ή χρηματική ποινή¹³¹, με αποτέλεσμα την επαύξηση της ποινής σε φυλάκιση χωρίς να προβλέπεται εναλλακτικά χρηματική ποινή, με το ν. 4855/2021¹³². Μέχρι την τροποποίηση αυτή για τις παραβάσεις του άρθ. 236 παρ.1 ΠΚ τύγχανε εφαρμογής το άρθρο 48 ΚΠΔ, κατά το οποίο ο εισαγγελέας μπορεί να μην προβαίνει σε δίωξη πλημμελημάτων που τιμωρούνται με φυλάκιση έως τρία έτη και υπό προϋποθέσεις να εφαρμόζονται εναλλακτικά μέτρα. Έτσι, για το χρονικό αυτό διάστημα, το άρθρο είχε χαμηλού βαθμού αποτρεπτική δύναμη¹³³.

Στην παρ.3 του αρθ. 236 ΠΚ προβλέπεται το αξιόποινο για τους διευθυντές των επιχειρήσεων, που δεν αποτρέπουν τους υπαλλήλους τους να ενεργήσουν πράξεις δωροδοκίας προς όφελος της επιχείρησης, κατ' αντιστοιχία με την ευθύνη του προϊσταμένου που δεν εμποδίζει υπάλληλο να διαπράξει δωροληψία κατά το άρθρο 235 παρ.4 ΠΚ. Τέλος, με την παρ. 4 του άρθρου 236 ΠΚ τιμωρούνται ημεδαποί όταν

¹²⁸ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019),όπ. παρ., σ.49.

¹²⁹ GRECO, (2020), Έκθεση Παρακολούθησης της Έκθεσης ad hoc για την ΕΛΛΑΔΑ (Κανόνας 34), <https://rm.coe.int/-ad-hoc-34-greco-86-26-29-2020-/1680a081f6> σ. 3-4.

¹³⁰GRECO (2019), όπ. παρ.,σ.14-15 και Τριανταφύλλου, Γ. (2020).όπ. παρ.,σ.9.

¹³¹ GRECO, (2020), όπ. παρ., σ.6.

¹³² Άρθρο 236 ΠΚ.

¹³³ GRECO (2019), όπ. παρ.,σ.14.

διαπράττουν ενεργητική δωροδοκία αλλοδαπών αξιωματούχων, χωρίς να απαιτείται αίτηση της χώρας στην οποία διαπράχθηκε το αδίκημα, αν πρόκειται για πλημμέλημα, ακόμη και αν δεν είναι αξιόποινη η πράξη στη χώρα που διαπράχθηκε¹³⁴.

3.1.3. Η έννοια του υπαλλήλου

Με τον ν. 4619/2019 καταργήθηκε το άρθρο 263 Α ΠΚ, το οποίο όριζε την έννοια του υπαλλήλου για την εφαρμογή των άρθρων 235 και 236 ΠΚ, συμπληρωματικά με το άρθρο 13 ΠΚ¹³⁵. Κατά τη διάταξη αυτή υπάγονταν στην έννοια του υπαλλήλου οι υπηρετούντες σε κρατικές επιχειρήσεις, σε ΟΤΑ, σε ΝΠΔΔ ή ΝΠΙΔ με σκοπό την παροχή αγαθών κοινής ωφέλειας και ΜΜΕ, σε τράπεζες κ.α.¹³⁶ Με τον ν. 4637/2019 προστέθηκε στον Ποινικό Κώδικα το άρθρο 237 Β, με το οποίο διευρύνθηκε εκ νέου η έννοια του υπαλλήλου για την εφαρμογή των άρθρων 235 και 236 ΠΚ. Όμως οι εν λόγω μεταβολές είχαν σαν αποτέλεσμα, τα αδικήματα που έλαβαν χώρα πριν την 18-11-2019, ημερομηνία κατά την οποία τέθηκε σε ισχύ ο ν. 4637/2019, να μπορούν να αντιμετωπισθούν μόνο με τις διατάξεις του άρθρου 396 ΠΚ «Δωροληψία και δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα», που επισύρουν ελαφρότερες, πλημμεληματικές ποινές. Εξ αυτού του λόγου, παρέμειναν ατιμώρητα αδικήματα, λόγω παραγραφής στα πέντε έτη, ως πλημμελήματα¹³⁷.

3.1.4. Δωροληψία και δωροδοκία πολιτικών προσώπων

Διακεκριμένες περιπτώσεις δωροληψίας και δωροδοκίας πολιτικών προσώπων (Πρωθυπουργού, μελών της κυβέρνησης, υφυπουργών, περιφερειάρχων, αντιπεριφερειάρχων, δημάρχων, μελών δημοτικών και περιφερειακών συμβουλίων και επιτροπών τους, αλλά και βουλευτών) τιμωρούνται κατά τα άρθρα 159 παρ.1 και 159 Α παρ.1 ΠΚ, αντίστοιχα. Τα εν λόγω αδικήματα επισύρουν κακουργηματικές ποινές και συγκεκριμένα κάθειρξη και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες για την περίπτωση δωροληψίας και κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες για την περίπτωση δωροδοκίας. Για τα εν λόγω αδικήματα, δεν υπάρχει διαφοροποίηση ως προς την ποινή, με κριτήριο αν η εξαγοραζόμενη ενέργεια ή παράληψη

¹³⁴ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019),όπ. παρ., σ.49-50.

¹³⁵ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019),όπ. παρ., σ.52.

¹³⁶ Αρθ. 263 Α ΠΚ (πριν την τροποποίησή του με τον ν. 4619/2019).

¹³⁷ Τριανταφύλλου, Γ. (2020)., όπ. παρ., σ.8 και Μυλωνόπουλος, Χ., (2019), Μείζονα προβλήματα του νέου ποινικού κώδικα, <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/hr-mylonopoylos-meizona-provlimata-toy-neoy-poinikoy-kodika>.

είναι σύμφωνη ή αντίκειται στα νομοθετικά, εκτελεστικά ή αυτοδιοικητικά καθήκοντά των προσώπων, καθώς η ανεπηρέαστη από ωφελήματα λειτουργία τους υπάγεται στις θεμελιώδεις υποχρεώσεις τους¹³⁸. Πράξεις οι οποίες σχετίζονται με τα καθήκοντα των προσώπων, όμως δεν εμπίπτουν στα νομοθετικά, εκτελεστικά ή αυτοδιοικητικά καθήκοντά τους, τιμωρούνται κατά το άρθρο 235 ΠΚ¹³⁹. Με την επιλογή για διακεκριμένη τυποποίηση, γίνεται εμφανής η θέση του νομοθέτη για αυξημένη απαξία των πράξεων των προαναφερόμενων προσώπων σε σύγκριση με όμοια αδικήματα στα οποία εμπλέκονται οι υπόλοιποι υπάλληλοι¹⁴⁰. Αρχικά, με τον ν. 4619/2019, από το πεδίο εφαρμογής των προαναφερόμενων διατάξεων απουσίαζαν οι Υφυπουργοί και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ενώ οι Βουλευτές είχαν συμπεριληφθεί μόνο στις διατάξεις του άρθρου 159 και όχι του 159 Α ΠΚ, γεγονός που προκάλεσε την αντίδραση της GRECO. Η εν λόγω αστοχία διορθώθηκε εν μέρει με τον ν. 4637/2019 και την προσθήκη στην έννοια των πολιτικών προσώπων των Υφυπουργών αλλά και των βουλευτών, στις διατάξεις του άρθρου 159 Α ΠΚ, πλην όμως για μία ακόμη φορά, αφέθηκε εκτός βεληνεκούς του συγκεκριμένου άρθρου ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, οι πράξεις του οποίου ή σε βάρος του, δεν εμπίπτουν ούτε στα άρθρα 235 και 236 ΠΚ, με την ασθενή κατά τη γνώμη μου αιτιολόγηση ότι, κατά το παρελθόν δεν υπήρξε ανάλογη πρόβλεψη, γεγονός που υποβαθμίζει τη σημασία τέλεσης αδικημάτων δωροδοκίας από τον ανώτατο πολιτειακό θεσμό της χώρας μας¹⁴¹.

Στα άρθρα 159 παρ.2 και 159 Α παρ.2 ΠΚ, τιμωρούνται με τις ίδιες ως άνω ποινές, οι δωροληψίες και δωροδοκίες μελών της Βουλής, των συμβουλίων τοπικής αυτοδιοίκησης και των επιτροπών τους, που αφορούν σε διαδικασίες εκλογών ή ψηφοφορίες που θα λάβουν χώρα μελλοντικά. Αν αφορούν σε εκλογές ή ψηφοφορίες που έχουν ολοκληρωθεί οι πράξεις εμπίπτουν στα άρθρα 235 και 236 ΠΚ¹⁴². Καινοτομία του ν. 4619/2019 αποτελεί η πρόβλεψη για έκπτωση από τα καθήκοντά τους, προσώπων που καταδικάζονται για παράβαση του άρθ.159 παρ. 1 και 2, ενώ με την παρ.4 του αρθ.159 και του 159 Α ΠΚ διευρύνεται η έννοια του πολιτικού προσώπου, καθώς τιμωρούνται πράξεις μελών κοινοβουλευτικών συνελεύσεων υπερεθνικών ή διεθνών οργανισμών στους οποίους

¹³⁸ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019),όπ. παρ., σ.37.

¹³⁹ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019),όπ. παρ., σ.38.

¹⁴⁰ Καϊάφα Γκμπάντη,2014:623-626.

¹⁴¹ GRECO (2019). όπ. παρ., σ.8-9.

¹⁴² Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019),όπ. παρ., σ.37-38.

συμμετέχει η Ελλάδα, μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και κατ' αυτόν τον τρόπο επεκτείνεται η τοπική αρμοδιότητα σε αδικήματα που έλαβαν χώρα στο εξωτερικό, από ημεδαπούς, ακόμη και αν η πράξη δεν είναι αξιόποινη στον τόπο τέλεσης¹⁴³. Με τον ν. 4855/2021 προστέθηκαν στην παρ. 4 του άρθρου 159 ΠΚ, Πρωθυπουργοί, μέλη της Κυβέρνησης ή Υφυπουργοί άλλων κρατών αλλά και μέλη Κοινοβουλίων και ΟΤΑ ξένων κρατών¹⁴⁴. Τέλος, στην παρ. 3 του άρθρου 159 Α τιμωρούνται με πλημμεληματικές ποινές διευθυντές επιχειρήσεων ή όσοι λαμβάνουν αποφάσεις ή ελέγχουν επιχειρήσεις, αν κατά παράβαση συγκεκριμένου καθήκοντος και με δόλο, δεν απέτρεψαν πρόσωπο που ενεργεί υπό τις εντολές τους να προβεί σε δωροδοκία πολιτικού προσώπου προς όφελος της επιχείρησης¹⁴⁵.

3.1.5. Δωροληψία και δωροδοκία δικαστικών λειτουργών

Στο άρθρο 237 ΠΚ παρ.1 προβλέπεται η δωροληψία δικαστικών λειτουργών που τιμωρείται με κάθειρξη και χρηματική ποινή, ενώ στη δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου η ενεργητική μορφή του αδικήματος τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή. Δηλαδή, δωροληψία δικαστικού λειτουργού απειλείται με μεγαλύτερες κυρώσεις από την ενεργητική δωροδοκία, καθώς υφίσταται απαίτηση της πολιτείας προς το δικαστικό λειτουργό να επιδεικνύει αυξημένες αντιστάσεις στη δωροληψία και να διασφαλίζει το αδέκαστο της δικαστικής λειτουργίας, που συνιστά ένα από τα κυριότερα καθήκοντα των δικαστικών λειτουργών. Με το ν. 4619/2019 προστέθηκε τέταρτη παράγραφος, κατά την οποία η διακεκριμένη διάταξη του άρθρου 237 ΠΚ, εφαρμόζεται και στις περιπτώσεις δωροληψίας και δωροδοκίας μελών του Δικαστηρίου και του Ελεγκτικού Συνεδρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσων ασκούν δικαστικά και διαιτητικά καθήκοντα σε διεθνή δικαστήρια καθώς και σε περιπτώσεις δωροδοκίας δικαστών, ενόρκων ή διαιτητών άλλων κρατών, ακόμη και όταν η πράξη λαμβάνει χώρα στο εξωτερικό από ή προς ημεδαπό, ακόμη και αν δεν διώκεται ποινικά στη χώρα αυτή¹⁴⁶.

¹⁴³ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019),όπ. παρ., σ.38.

¹⁴⁴ Σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης με τίτλο «Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, λοιπές διατάξεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης» (ν. 4855/2021), όπ. παρ., σ.123.

¹⁴⁵ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Τροποποιήσεις Ποινικού Κώδικα, Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και συναφείς διατάξεις» (Ν. 4637/2019), <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/roinikos-kodikas-synolo.pdf>, σ.2 και Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019),όπ. παρ., σ.38.

¹⁴⁶ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019),όπ. παρ., σ.50.

3.1.6. Η ποινική αντιμετώπιση της δωροδοκίας και δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα

Το αδίκημα της «Δωροληψίας και Δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα» προβλεπόταν στο αρθ. 237B ΠΚ. Η διάταξη αυτή καταργήθηκε με το ν. 4619/2019 και πλέον τυποποιείται στο άρθρο 396 ΠΚ,¹⁴⁷ χωρίς την ύπαρξη μεγάλων διαφοροποιήσεων. Ο Έλληνας νομοθέτης έχει επιλέξει την διαφοροποιημένη τυποποίηση του αδικήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα σε σχέση με το δημόσιο. Σημαντικότερη διαφορά είναι η απουσία αξιοποιήσιμου, όταν η συμπεριφορά του υπαλλήλου δεν είναι παράνομη και είναι σύμφωνη με τα καθήκοντά του. Οι προβλεπόμενες ποινές είναι χαμηλής έντασης σε σχέση με αυτές που επιβάλλονται στο δημόσιο τομέα, ενώ δεν έχουν θεσπιστεί διακεκριμένες παραλλαγές και χρηματικές ποινές για τα αδικήματα αυτά, καθώς τα έννομα αγαθά θεωρούνται διαφορετικής βαρύτητας. Συγκεκριμένα, με την τυποποίηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα προστατεύονται τα συμφέροντα των επιχειρηματιών και των ανταγωνιστών τους και δευτερευόντως ο ελεύθερος ανταγωνισμός που σχετίζεται με το συλλογικό συμφέρον. Βέβαια, υπάρχει και αντίθετη άποψη που τάσσεται υπέρ της ενιαίας τυποποίησης του αδικήματος, στον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα, καθώς η διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα επεκτείνεται και προσβάλλει και το δημόσιο τομέα, ενώ παράλληλα είναι δύσκολο να διαχωριστεί η ιδιωτική από την δημόσια οικονομική δραστηριότητα. Όμως, τα τελευταία επιχειρήματα συνιστούν παράγοντες υπέρ της τυποποίησης του εν λόγω αδικήματος και όχι υπέρ της ενιαίας ποινικής μεταχείρισης. Λόγω της τάσης που επικρατεί τα τελευταία χρόνια, να ασκούνται λειτουργίες του δημοσίου τομέα από πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου θα μπορούσε να δικαιολογηθεί εν μέρη η επιβολή όμοιων ποινών, όμως το θέμα αυτό ρυθμίστηκε με την διευρυμένη έννοια του δημοσίου υπαλλήλου κατά το άρθρο 263 Α και 237 Β ΠΚ στη συνέχεια¹⁴⁸, αν και όπως αναφέρθηκε στην παράγραφο 3.1.3 της παρούσας, οι συνεχείς τροποποιήσεις των λόγω διατάξεων οδήγησαν σε παραγραφές και επιβολή ήσσονος σημασίας κυρώσεων σε ορισμένες περιπτώσεις.

¹⁴⁷ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019), όπ. παρ., σ.50 και 73.

¹⁴⁸ Χατζηκόστας, Κ. (2016), όπ.παρ., σ. 372-373.

3.2. Η κατάργηση του νόμου για τους καταχραστές του δημοσίου και οι συνέπειες

Ο ν. 1608/1950 «Περί καταχραστών δημοσίου χρήματος» καταργήθηκε με το άρθρο πρώτο του 4619/2019 (άρθρο 462 ΠΚ)¹⁴⁹. Ο εν λόγω νόμος περιλάμβανε ένα κατάλογο περιουσιακών αδικημάτων, μεταξύ αυτών η δωροδοκία (236 ΠΚ), η δωροληψία (235 ΠΚ), η δωροδοκία δικαστή (237 ΠΚ), η πλαστογραφία (216 ΠΚ), η πλαστογραφία και κατάχρηση ενσήμων (218 ΠΚ), η ψευδής βεβαίωση (242 ΠΚ), η απάτη (386 ΠΚ) κ.α., για τα οποία προβλεπόταν ποινή κάθειρξης και υπό προϋποθέσεις ισόβιας κάθειρξης, αν αυτά στρέφονταν κατά του Δημοσίου, ΝΠΔΔ και νομικών προσώπων που αναφέρονταν στο άρθρο 263 Α ΠΚ και το όφελος του δράστη ή η ζημία του Δημοσίου ξεπερνούσε ή επρόκειτο να ξεπεράσει τις 150.000 ευρώ¹⁵⁰. Για τον ν. 1608/1950 είχαν διατυπωθεί αρκετές ενστάσεις αναφορικά με την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας και ως εκ τούτου τη συνταγματικότητά του, αφού οι ποινές που προβλέπονταν ήταν δυσανάλογα υψηλές και ουσιαστικά εξομοίωναν το έννομο αγαθό της περιουσίας, με αυτό της ζωής και του πολιτεύματος, ενώ οι διατάξεις του χαρακτηρίζονταν από αοριστία και παρήγαγαν ανισότητα, ειδικά με την πρόβλεψη ισόβιας κάθειρξης όταν το οικονομικό αντικείμενο ήταν ιδιαίτερα μεγάλο ή όταν το αδίκημα λάμβανε χώρα για μακρό χρονικό διάστημα. Επιπλέον, έντονη κριτική αφορούσε στην αποδυνάμωση του τεκμηρίου της αθωότητας, λόγω της ισχύος του άρθρου 380 παρ. 1 του ΚΠΔ που στερούσε την δυνατότητα άσκησης ενδίκων μέσων για τα αδικήματα του ν. 1608/1950, κατά την προδικασία. Για τους λόγους αυτούς είχε διατυπωθεί η άποψη περί της αναγκαιότητας κατάργησης του ν. 1608/1950, με παράλληλη θέσπιση διακεκριμένων μορφών εγκλημάτων¹⁵¹.

Με την κατάργηση του προαναφερόμενου νόμου προβλέφθηκαν για τα αδικήματα του εικοστού τρίτου κεφαλαίου του Π.Κ. κακουργηματικές ποινές (κάθειρξη τουλάχιστον 10 ετών), όταν αυτά στρέφονται κατά του Ελληνικού Δημοσίου, ΝΠΔΔ και ΟΤΑ και συνδέονται με ζημία άνω των 120.000 ευρώ, ενώ παράλληλα αυξήθηκε ο χρόνος παραγραφής τους στα 20 έτη. Κατά την Αιτιολογική έκθεση του ν. 4619/2019, οι ρυθμίσεις

¹⁴⁹ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019),όπ. παρ., σ.132.

¹⁵⁰ Άρθρο 1 ν. 1608/1950 και Καϊάφα Γκμπάντη,2014, όπ. παρ., σ. 633.

¹⁵¹ Μαντάς, Θ., (2009), Ο Νόμος 1608/1950 περί καταχραστών δημοσίου χρήματος, <https://mantas-law.gr/nomos1608-1950-peri-kataxraston-dimosiou/>

αυτές, μπορούν να εξασφαλίσουν την προστασία της δημόσιας περιουσίας και ως εκ τούτου ο ν. 1608/1950 θεωρήθηκε περιττός και καταργήθηκε¹⁵².

Πράγματι, οι επιβαρυντικές διατάξεις του νόμου εφαρμόζονταν συμπληρωματικά σε ορισμένα κακούργηματα και δεν καθιέρωναν αυτοτελώς το αξιόποινο, με αποτέλεσμα η κατάργησή του να έχει σαν αποτέλεσμα την επιβολή ηπιότερων ποινών (κάθειρξη τουλάχιστον 10 έτη και χρηματική ποινή)¹⁵³, όμως αυτό δεν ισχύει για το σύνολο των αδικημάτων τα οποία ο νόμος αφορούσε. Ειδικότερα, διακεκριμένες μορφές εισήχθησαν στον νέο Ποινικό Κώδικα για την πλαστογραφία (216ΠΚ), την ψευδή βεβαίωση, νόθευση κ.λπ. (242ΠΚ), τη διακεκριμένη κλοπή (374 ΠΚ), την υπεξαίρεση (375ΠΚ), την απάτη (386 ΠΚ), την απάτη με υπολογιστή (386 Α ΠΚ) και την απιστία (390 ΠΚ)¹⁵⁴. Όμως από την επισκόπηση του Κώδικα προκύπτει ότι, αυτό δεν συνέβη για τα αδικήματα της δωροληψίας (235 ΠΚ), της δωροδοκίας (236 ΠΚ) και της δωροδοκίας δικαστών (237 ΠΚ) . Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την κατάργηση του άρθρου 263Α ΠΚ, που έχει ως συνέπεια να μη θεωρείται «δημόσιο» ο τραπεζικός τομέας και τα ΝΠΔ που ανήκουν στο Δημόσιο, έχει σαν αποτέλεσμα όχι μόνο την επιβολή περιορισμένων κακούργηματικών ποινών, αλλά την επιβολή πλημμεληματικών ποινών σε ορισμένες περιπτώσεις ή και την παραγραφή υποθέσεων διαφθοράς, που απασχόλησαν έντονα την κοινή γνώμη τις τελευταίες δεκαετίες αλλά και σε αποφυλακίσεις¹⁵⁵ .

¹⁵² Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019),όπ. παρ., σ.72.

¹⁵³ Φραγκός, Κ., (2019), Εισήγηση με θέμα: Νέος Ποινικός Κώδικας και Κώδικας Ποινικής Δικονομίας - Ν. 4619, 4620/2019 σε Ενημερωτική ημερίδα της 28/06/2019 με γενικό θέμα: Νέος Ποινικός Κώδικας και Νέος Κώδικας Ποινικής

Δικονομίας <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewiEIJSnI J34AhVILewKHWGRcGEQFnoECAUQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.dsvolos.gr%2Fwp-content%2Fuploads%2F2019%2F07%2F%25CE%2595%25CE%2599%25CE%25A3%25CE%2597%25CE%2593%25CE%2597%25CE%25A3%25CE%2595%25CE%2599%25CE%25A3-%25CE%2593%25CE%2599%25CE%2591-%25CE%25A4%25CE%259F-%25CE%259D%25CE%2595%25CE%259F-%25CE%25A0.%25CE%259A.-%25CE%259A%25CE%2591%25CE%2599-%25CE%259A.%25CE%25A0.%25CE%2594.-1.doc&usg=AOvVaw2gmLs7iopMCbeLc56M3tas>

¹⁵⁴Καραμόσχογλου, Α., (2020), Ερμηνευτικά ζητήματα κατά την εφαρμογή του άρθρου 2 ΝΠΚ. Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών, https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2020/karamosxogloupk_2020.pdf,σ.16.

¹⁵⁵ Καϊτατζής, Σ., (2019), Καταχραστές του Δημοσίου: Ατιμωρησία ή εξορθολογισμός;, <https://www.kaitatzislaw.gr/katachrastes-tou-dimosiou-atimorisia-i-exorthologismos/> και Νάστας Χ., (2019), Απόψεις επί των νέων σχεδίων Ποινικού Κώδικα και Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, <https://ende.gr/%ce%b1%cf%80%cf%8c%cf%88%ce%b5%ce%b9%cf%82-%ce%b5%cf%80%ce%af-%cf%84%cf%89%ce%bd-%ce%bd%ce%ad%cf%89%ce%bd-%cf%83%cf%87%ce%b5%ce%b4%ce%af%cf%89%ce%bd-%cf%80%ce%bf%ce%b9%ce%bd%ce%b9%ce%ba%ce%bf%cf%8d/>

Επίσης, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι, ο προαναφερόμενος νόμος δεν έπρεπε να καταργηθεί καθώς, λόγω της αυστηρότητάς του λειτουργούσε αποτρεπτικά, σε μεγάλο βαθμό. Μάλιστα κατά την ίδια άποψη, ακόμη και με την ύπαρξη ενός τόσο αυστηρού συστήματος ποινών, έλαβαν χώρα σοβαρά οικονομικά αδικήματα σε βάρος του Δημοσίου και ως εκ τούτου η μείωση των ποινών θα πολλαπλασιάσει τα εν λόγω εγκλήματα¹⁵⁶.

3.3. Η κατ'έγκληση δίωξη του αδικήματος της απιστίας

Πριν από την τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα με το ν. 4619/2019 στο άρθρο 256 ΠΚ προβλεπόταν η απιστία στην υπηρεσία, που ανάλογα με τις περιστάσεις και το μέγεθος της ελάττωσης της περιουσίας του δημοσίου τιμωρούνταν τόσο με πλημμεληματικές όσο και με κακουργηματικές ποινές, ενώ στο άρθρο 390 ΠΚ προβλεπόταν η απιστία στην απλή της μορφή, που τιμωρούνταν ως κακούργημα όταν η περιουσιακή βλάβη ξεπερνούσε τις 30.000 ευρώ και ως πλημμέλημα στις υπόλοιπες περιπτώσεις. Και τα δύο αδικήματα διώκονταν αυτεπαγγέλτως. Μετά την τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα με τον προαναφερόμενο νόμο, το άρθρο 256 ΠΚ καταργήθηκε και εισήχθη ενιαία τυποποίηση του αδικήματος στο άρθρο 390 ΠΚ, με το οποίο επιβάλλονται κακουργηματικές ποινές μόνο όταν η ζημία υπερβαίνει το ποσό των 120.000 ευρώ και πλημμεληματικές για ζημία μικρότερη από το εν λόγω ποσό. Αν και στο σχέδιο νόμου του ν. 4619/2019 αρχικά προβλεπόταν κατ'έγκληση δίωξη τόσο για τις πλημμεληματικές όσο και τις κακουργηματικές μορφές της απιστίας, τελικά με το άρθρο 405 παρ. 1 του ΠΚ διατηρήθηκε το αυτεπάγγελτο της δίωξης των προαναφερόμενων κακουργημάτων, λόγω έντονων κριτικών κατά τη διαβούλευση για κίνδυνο ατιμωρησίας σε περιπτώσεις μη υποβολής έγκλησης, ειδικά από τα αρμόδια όργανα διοίκησης μεγάλων οικονομικών φορέων. Όμως, εισήχθη η κατ'έγκληση δίωξη των πλημμελημάτων ακόμη και αν αυτά στέφονταν σε βάρος του Δημοσίου. Στο σχέδιο νόμου του ν. 4637/2019 προβλεπόταν επέκταση της κατ'έγκλησης δίωξης σε όλες τις μορφές της απιστίας (ακόμη και κακουργήματα), με εξαίρεση αυτά που στρέφονταν κατά του

¹⁵⁶ Μαυρίδης, Χ. και Γκαρά-Δημουλέα, Σ. (2019). Παρατηρήσεις στο σχέδιο νόμου του ΠΚ και του ΚΠΔ, <https://ende.gr/%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CF%83%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%BF-%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%85-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%BA-%CE%BA/>

Δημοσίου, όμως τελικά θεσπίστηκε η κατ' έγκληση δίωξη μόνο για την κακουργηματική μορφή απιστίας σε βάρος τραπεζικών ιδρυμάτων, με την αιτιολογία της προστασίας της ελεύθερης άσκηση οικονομικών δραστηριοτήτων του χρηματοπιστωτικού τομέα¹⁵⁷.

Έτσι, για τις διώξεις πλημμεληματικών μορφών απιστίας και απιστίας σε βάρος τραπεζών, που είχαν ασκηθεί αυτεπαγγέλτως δόθηκε προθεσμία τεσσάρων μηνών για την υποβολή «δήλωσης επιθυμίας προόδου της διαδικασίας», με το άρθρο 6§2 Ν. 4637/2019. Με τις ΚΥΑ Δ1α/ΓΠ.οικ.17734/11.03.2020, Δ1α/ΓΠ.οικ.18176/ 15.03.2020 και Δ1α/ΓΠ.οικ.24403/ 11.04.2020 ανεστάλησαν όλες οι νόμιμες δικαστικές προθεσμίες, με αφορμή την εξάπλωση της νόσου covid, μεταξύ αυτών και η ανωτέρω αναφερόμενη τετράμηνη προθεσμία, η οποία πριν την αναστολή θα έληγε την 18-03-2020. Όμως, με Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου (ΦΕΚ Α' 84 /13-4-2020), ήτοι μετά τη λήξη της προθεσμίας διευκρινίστηκε ότι, η αναστολή προθεσμιών που θεσπίστηκε με τις πιο πάνω ΚΥΑ δεν αφορούσε την υποβολή της «δήλωσης επιθυμίας προόδου», με αποτέλεσμα να μην υπάρχει καμία απολύτως δυνατότητα για υποβολή αυτής, στις περιπτώσεις που αυτό δεν είχε πραγματοποιηθεί πριν την 11-03-2020. Η εξέλιξη αυτή εξυπηρετούσε με τον καλύτερο τρόπο αυτούς που δεν είχαν σκοπό να υποβάλλουν δήλωση, αφού πλέον κανείς δεν μπορούσε να τους κατηγορήσει για σκόπιμη παράληψη της εν λόγω ενέργειας¹⁵⁸.

Οι διατάξεις για κατ' έγκληση δίωξη της απιστίας σε βάρος των τραπεζών κρίθηκε αντισυνταγματική με αρκετά βουλεύματα, με αιτιολογία την παραβίαση της αρχής της ισότητας και την παροχή αμνηστίας για συγκεκριμένα αδικήματα, συγκεκριμένων προσώπων, με συγκαλυμμένο τρόπο. Όμως, από τον Άρειο Πάγο απορρίφθηκαν τα εν λόγω βουλεύματα, με την αιτιολογία ότι οι εν λόγω διατάξεις δεν εξαλείφουν το αξιόποιο αλλά εισάγουν ως πρόσθετο όρο την υποβολή έγκλησης και ως εκ τούτου δεν είναι αντισυνταγματικές, ενώ αναφορικά με την παραβίαση της αρχής της ισότητας απεφάνθη

¹⁵⁷ Χουλιάρης, Α. (2021), Το φαινόμενο της «ατιμωρησίας»: εννοιολόγηση, αίτια και σύγχρονες εκδηλώσεις του στην Ελλάδα, *The Art of Crime*, τεύχος Νοεμβρίου. (Διαθέσιμο στο: <https://theartofcrime.gr/%CF%84%CE%BF-%CF%86%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BC%CF%89%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B5%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%B9/>

¹⁵⁸ Κοσμάτος, Κ.,(2020),Οι πρόσφατες νομοθετικές τροποποιήσεις για το έγκλημα της απιστίας κατά των τραπεζικών ιδρυμάτων. *The Art of Crime*, τεύχος Μαΐου, <https://theartofcrime.gr/%CE%BF%CE%B9-%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%83%CF%86%CE%B1%CF%84%CE%B5%CF%82-%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%AE%CF%83/>

ότι η εν λόγω περίπτωση δε συνιστά περίπτωση ελέγχου ακραίων ορίων της διακριτικής ευχέρειας του νομοθέτη, που δικαιολογεί τον δικαστικό έλεγχο¹⁵⁹.

Πέραν όμως από την ποινικοδογματική ορθότητα της διάταξης, ενδιαφέρον παρουσιάζει το δικαιοπολιτικό πλαίσιο και ειδικότερα το συμφέρον που επιδιώκεται με την εισαγωγή πρόσθετων όρων (έγκλησης), για τη δίωξη του αδικήματος. Στο υπό μελέτη αδίκημα αν και ο διακηρυγμένος στόχος είναι η ελευθερία της οικονομικής δραστηριότητας του τραπεζικού συστήματος, στην πραγματικότητα στόχος είναι η ατιμωρησία για τα αδικήματα που τελέστηκαν σε βάρος των τραπεζών, με κυριότερο τη δανειοδότηση των πολιτικών κομμάτων και ΜΜΕ και η εξυπηρέτηση των συμφερόντων του τραπεζικού συστήματος, παρέχοντας τη δυνατότητα για υποβολή έγκλησης σε κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας, καθορίζοντας με τον τρόπο αυτό την ύπαρξη αντικειμένου ποινικής δίωξης, για αδικήματα που έχουν τελέσει οι ίδιες οι τράπεζες. Κατ' αυτό τον τρόπο το δίκαιο αποκτά ιδιωτικό χαρακτήρα και απομακρύνεται από την ικανοποίηση του δημοσίου συμφέροντος, αφού η αντίδραση της πολιτείας συναρτάται από την ιδιωτική βούληση και την διακριτική ευχέρεια των τραπεζών, με αποτέλεσμα την αυθαιρεσία¹⁶⁰.

Η συγκεκριμένη επιλογή του νομοθέτη, πέρα από το γεγονός ότι οδηγεί σε ατιμωρησία αδικήματα που είχαν λάβει χώρα πριν την έναρξη ισχύος του ν. 4619/2019, αφήνει ευρύτατα περιθώρια για διαχρονική ατιμωρησία των αδικημάτων των τραπεζών. Επιπλέον, λόγω των ανακεφαλαιοποιήσεων του τραπεζικού συστήματος με δημόσιο χρήμα, αρκετές φορές τα τελευταία χρόνια της κρίσης, με σκοπό τη «διάσωση» αυτού, το κράτος θα έπρεπε να έχει τη δυνατότητα ελέγχου των διοικήσεων των τραπεζικών ιδρυμάτων και την δίωξη των αδικημάτων αυτών και δεν θα πρέπει η ποινική τους αντιμετώπιση, να εναπόκειται στη βούληση των διοικητικών συμβουλίων των ιδρυμάτων.¹⁶¹

3.4. Ευνοϊκά μέτρα

Με το ν. 4619/2019 το άρθρο 263B ΠΚ διατηρείται και μεταφέρεται στο άρθρο 263 Α ΠΚ¹⁶². Στην παράγραφο 1 του εν λόγω άρθρου προβλεπόταν ατιμωρησία των δραστών

¹⁵⁹ Χουλιάρας, Α. (2021), όπ. παρ.

¹⁶⁰ Χουλιάρας, Α. (2021), όπ. παρ.

¹⁶¹ Κοσμάτος, Κ.,(2020),

¹⁶² Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019),όπ. παρ., σ.52.

ενεργητικής δωροδοκίας (236 ΠΚ παρ. 1, 2 και 3), δωροληψίας και δωροδοκίας δικαστικών λειτουργών (237 ΠΚ παρ. 2 και 3) και δωροληψίας και δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα (396 ΠΚ παρ. 1). Οι εν λόγω πράξεις έμεναν ατιμώρητες αν ο υπαίτιος αβίαστα και πριν την εξέτασή του ως ύποπτος ή κατηγορούμενος, ανάγγειλε αυτές στις αρμόδιες αρχές¹⁶³. Στην δεύτερη και τρίτη παράγραφο του άρθρου προβλέπεται ευνοϊκή μεταχείριση «των μαρτύρων του στέμματος», δηλαδή δραστών δωροδοκίας και άλλων υπηρεσιακών εγκλημάτων, αν αποκαλύψουν συμμετοχή στα αδικήματα αυτά υπαλλήλου ιεραρχικά ανώτερου από τους ίδιους αλλά και μελών της Κυβέρνησης και Υφυπουργών. Οι διατάξεις του εν λόγω άρθρου αποσκοπούν στην παροχή κινήτρων, ώστε να επιτυγχάνεται η αποκάλυψη αδικημάτων που σε διαφορετική περίπτωση δε θα ήταν εφικτή, λόγω της μυστικότητας του τρόπου τέλεσης. Η ευνοϊκή ποινική μεταχείριση είναι συμβατή με τις αρχές του Ποινικού Δικαίου, όμως το ατιμώρητο της παραγράφου 1, παρά την αποτελεσματικότητά του, δημιουργούσε αρκετές αμφιβολίες ως προς το δικαιοκρατικό χαρακτήρα της διάταξης, καθώς δεν είχε ως αποτέλεσμα την αποκατάσταση της βλάβης του εννόμου αγαθού, ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ως έμπρακτη μετάνοια¹⁶⁴. Η παράγραφος 1 του εν λόγω άρθρου καταργήθηκε με το ν. 4855/2021¹⁶⁵, αν και υπήρξαν διαφωνίες καθώς επισημάνθηκε ότι, λόγω της μυστικότητας του αδικήματος της δωροδοκίας, η οποία συνήθως λαμβάνει χώρα μέσω υπεράκτιων εταιριών και σε συνθήκες τέτοιες που καθιστούν αδύνατη την απόδειξη και δίωξη του αδικήματος, η ατιμωρησία είναι το μόνο δελεαστικό κίνητρο και παράλληλα έχει αποτρεπτικά αποτελέσματα για την τέλεση δωροδοκιών¹⁶⁶.

3.5. Συνέπειες των νομοθετικών μεταβολών

Συνοψίζοντας, την τελευταία τριετία συντελέστηκαν σημαντικές μεταβολές σε αρκετές διατάξεις του Ποινικού Κώδικα στις οποίες τιμωρούνται οικονομικά εγκλήματα και πράξεις

¹⁶³ Αρθ.263 Α ΠΚ.

¹⁶⁴ Χατζηκόστας, Κ. (2016), όπ.παρ., σ. 378-379.

¹⁶⁵ Σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης με τίτλο «Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, λοιπές διατάξεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης» (ν. 4855/2021),σ.33-34.

¹⁶⁶ Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, (2020), Παρατηρήσεις στο σχέδιο νόμου για την τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας https://hcba.gr/wp-content/uploads/2021/10/%CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%91%CE%A4%CE%97%CE%A1%CE%97%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3_%CE%A3%CE%9D_%CE%A0%CE%9A_%CE%9A%CE%A0%CE%94_final.pdf, σ.19-20.

διαφθοράς. Οι μεταβολές αυτές πραγματοποιήθηκαν είτε με μείωση του αξιοποίνου των προαναφερόμενων αδικημάτων με μόνιμο έως σήμερα χαρακτήρα είτε με εισαγωγή πρόσκαιρων ευνοϊκών διατάξεων, που λόγω των σφοδρών αντιδράσεων που προκάλεσαν ανακλήθηκαν με μεταγενέστερα νομοθετήματα, είτε εμμέσως με την κατάργηση του άρθρου 263 Α ΠΚ και τον περιορισμό της έννοιας του υπαλλήλου είτε με τη με την θέσπιση υποχρέωσης για την υποβολή έγκλησης. Οι μεταβολές αυτές είχαν σαν αποτέλεσμα όχι μόνο την ευνοϊκή ποινική μεταχείριση κατηγορουμένων σε εκκρεμείς ποινικές υποθέσεις, αλλά και μη επιβολή ποινών λόγω παραγραφής, ιδιαίτερα για αδικήματα που από κακουργήματα μετατράπηκαν σε πλημμελήματα και ως εκ τούτου παραγράφηκαν στην πενταετία. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι διατάξεις που ενώ αρχικά εισήγαγαν ευνοϊκές ρυθμίσεις, καταργήθηκαν άμεσα. Όμως, επειδή στο άρθρο 2 ΠΚ προβλέπεται η αναδρομική εφαρμογή των ηπιότερων διατάξεων, ακόμη και διαφορετικών νόμων, οι έστω και ολιγόχρονες ευνοϊκές ρυθμίσεις είχαν ως αποτέλεσμα να τύχουν εφαρμογής για τα αδικήματα που τελέστηκαν πριν από την κατάργηση αυτών.

Κυριότερες αλλαγές με αμφισβητούμενο δικαιοκρατικό χαρακτήρα είναι: α) η μείωση των προβλεπόμενων ποινών στο άρθρο 235 ΠΚ, η κατάργηση των κακουργηματικών επιβαρυντικών περιστάσεων, της κατά συνήθεια τέλεσης και της λήψης δώρου ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, αλλά και η υποβάθμιση της κατ' επάγγελμα τέλεσης σε πλημμέλημα, β) η πρόσκαιρη μετατροπή των παραβάσεων της παρ.2 του άρθρου 236 σε πλημμελήματα, με αποτέλεσμα την αντιμετώπιση όλων των αδικημάτων που τελέστηκαν έως την νεότερη τροποποίησή του (18-11-2019) ως πλημμελήματα, γ) ο περιορισμός της έννοια του υπαλλήλου, που είχε σαν αποτέλεσμα να αντιμετωπίζονται πλέον ορισμένα αδικήματα με τις ελαφρές ποινές του άρθρου 396 ΠΚ «Δωροληψία και δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα», ενώ κατά το παρελθόν επιβάλλονταν κακουργηματικές κυρώσεις, δ) η κατάργηση του ν. 1608/1950 και οι μετέπειτα νομοθετικές επιλογές αναφορικά με το αδίκημα της δωροδοκίας έχει ως αποτέλεσμα η μέγιστη προβλεπόμενη κύρωση για το εν λόγω αδίκημα να είναι κάθειρξη δεκαπέντε ετών, ενώ κατά το παρελθόν προβλέπονταν ποινές ως και ισόβιας κάθειρξης και ε) η πρόβλεψη της κατ' έγκληση δίωξης για την κακουργηματική μορφή απιστίας σε βάρος τραπεζικών ιδρυμάτων, που παρέχει στις διοικήσεις των τραπεζών τη δυνατότητα να προβαίνουν κατ' επιλογή τους, σε δίωξη αδικημάτων που τελέστηκαν από τις ίδιες.

Οι νομοθετικές αλλαγές επηρέασαν την έκβαση σημαντικών υποθέσεων διαφθοράς και οικονομικού εγκλήματος, οι οποίες είχαν προκαλέσει το έντονο ενδιαφέρον του κοινωνικού συνόλου και ιδιαίτερα της υπόθεσης Siemens και των δάνειων των πολιτικών κόμματος και ΜΜΕ.

3.5.1. Υπόθεση Siemens

Στην υπόθεση Siemens, που αφορούσε στη διακίνηση μαύρου χρήματος με σκοπό τη σύναψη της σύμβασης 8002 ανάμεσα στον ΟΤΕ και την προαναφερόμενη εταιρία, αν και επιβλήθηκαν κακουργηματικές ποινές για το αδίκημα της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες σε είκοσι δύο από τους πενήντα τέσσερις κατηγορούμενους, εν τούτοις το αδίκημα της δωροδοκίας θεωρήθηκε παραγεγραμμένο και οι κατηγορούμενοι (τόσο οι υπάλληλοι ΟΤΕ όσο και οι υπάλληλοι της Siemens αλλά και ο πρώην Βουλευτής του ΠΑΣΟΚ Θεόδωρος Τσουκάτος) αθώωθηκαν. Ειδικότερα, μετά την κατάργηση του άρθρου 263 Α οι εργαζόμενοι στον ΟΤΕ δε θεωρούνται πλέον υπάλληλοι και ως εκ τούτου η δωροδοκία τους τιμωρείται κατά το άρθρο 396 ΠΚ «Δωροληψία και Δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα», ήτοι ως πλημμέλημα, που παραγράφηκε στην πενταετία¹⁶⁷. Μάλιστα για όσους αθώωθηκαν είχαν ασκηθεί διώξεις για το αδίκημα της δωροδοκίας ή δωροληψίας, με την επιβαρυντική περίπτωση του νόμου 1608/50 περί καταχραστών του Δημοσίου, που καταργήθηκε και επέσυρε βαρύτερες κακουργηματικές κυρώσεις (υπό προϋποθέσεις ως και ισόβια κάθειρξη)¹⁶⁸. Δηλαδή, λόγω των αλλαγών στον Ποινικό Κώδικα παρέμειναν ατιμώρητοι για το αδίκημα της δωροδοκίας ή δωροληψίας, δράστες που σε διαφορετική περίπτωση θα τους είχαν επιβληθεί κυρώσεις ως και ισόβιας κάθειρξης.

3.5.2 Δανειοδότηση πολιτικών κομμάτων και ΜΜΕ

Η υπόθεση για την παράνομη δανειοδότηση των πολιτικών κομμάτων αφορά σε, χορήγηση δανείων στη ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ και το ΠΑΣΟΚ με αδιαφανείς διαδικασίες, από το έτος 2000 έως το έτος 2011, από το σύνολο των τότε υφιστάμενων συστημικών τραπεζών. Ως εγγύηση για τα χορηγηθέντα δάνεια είχαν τεθεί οι μελλοντικές κρατικές επιχορηγήσεις, τις οποίες επρόκειτο να εισπράξουν τα πολιτικά κόμματα τα επόμενα έτη. Για τα εν λόγω

¹⁶⁷ Δήμα, Μ., (2019), Οι «αθώου» του σκανδάλου Siemens, <https://www.efsyn.gr/node/203957>

¹⁶⁸ ΤοΒΗΜΑ Team , (2017), Ξεκινά η δίκη της Siemens για την σύμβαση με τον ΟΤΕ, το 1997, <https://www.tovima.gr/2017/02/23/society/ksekina-i-diki-tis-siemens-gia-tin-symbasi-me-ton-ote-to-1997/>

αδικήματα, μετά από εισαγγελικό πόρισμα επρόκειτο να ασκηθούν διώξεις για κακουργηματική απιστία και ηθική αυτουργία σε απιστία σε βάρος 115 στελεχών χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων και στελεχών των προαναφερόμενων πολιτικών κομμάτων. Με το ν.4146/2013, αμέσως πριν την άσκηση των διώξεων, εισήχθη τροπολογία κατά την οποία οι πράξεις του Προέδρου, των μελών του Δ.Σ. και των στελεχών των Τραπεζών, δε συνιστούσαν απιστία και ως εκ τούτου το ως άνω πόρισμα τέθηκε στο αρχείο¹⁶⁹. Το 2017 η υπόθεση ανασύρθηκε και ασκήθηκαν διώξεις για τα ως άνω αδικήματα, καθώς κρίθηκε ότι τα δάνεια χορηγήθηκαν με επισφαλή εξασφάλιση και ως εκ τούτου θεμελιώνεται το αξιόποινο¹⁷⁰.

Όπως αναλυτικά αναφέρθηκε στην παρ. 3.3. της παρούσας, με το ν. 4637/2019 το αδίκημα της απιστίας σε βάρος τραπεζικών ιδρυμάτων μετατράπηκε σε κατ' έγκληση, όμως λόγω της χορήγησης προθεσμίας «δήλωσης επιθυμίας προόδου της διαδικασίας», την αναστολή αυτής λόγω της πανδημίας και την αναδρομικής κατάργησή της, δεν υποβλήθηκε εμπρόθεσμη δήλωση για την εν λόγω υπόθεση. Επειδή, με βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών η διάταξη κρίθηκε αντισυνταγματική, οι κατηγορούμενοι κλήθηκαν σε απολογία, όμως εν συνεχεία με βούλευμά του, Τμήμα του Αρείου Πάγου απεφάνθη περί της συνταγματικότητας του άρθρου 405 ΠΚ. Παρά το γεγονός αυτό, λόγω του μεγάλου αριθμού αναιρέσεων που εκκρεμούσαν για το ίδιο θέμα σε άλλα τμήματα του Αρείου Πάγου, τη σπουδαιότητα των υποθέσεων αλλά και των οριακών πλειοψηφιών, η τελική κρίση θα διατυπωθεί από την Ολομέλεια του Αρείου Πάγου¹⁷¹. Σε περίπτωση που η Ολομέλεια αποφασίσει υπέρ της συνταγματικότητας της διάταξης, η δίωξη θα παύσει και η υπόθεση θα αρχειοθετηθεί εκ νέου.

¹⁶⁹ Βουλή των Ελλήνων,(2017), Πόρισμα της Εξεταστικής Επιτροπής «για τη διερεύνηση της νομιμότητας της δανειοδότησης των πολιτικών κομμάτων, καθώς και των ιδιοκτητριών εταιρειών μέσω μαζικής ενημέρωσης από τα τραπεζικά ιδρύματα της χώρας» Περίοδος ΙΖ΄-Σύνοδος Β, σ.390-391 και Γασπαρινάτου Μ.,2019, Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα, σε Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. Παπαχαράλάμπους, Χ., Εγκλήματα των ισχυρών: Οικονομικό, οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά, Εκδόσεις ΕΑΠ, Αθήνα.

¹⁷⁰ Μάνδρου,Ι.,2019, «Ποινικές διώξεις για τα δάνεια πολιτικών κομμάτων», <http://www.kathimerini.gr/1016985/article/epikairothta/politikh/poinikes-diwzeis-gia-ta-daneia-politikwn-kommatwn>

¹⁷¹ Τσιμπουκής Π., 2021, Αρειος Πάγος: Συνταγματικό το άρθρο για την απιστία τραπεζικών στελεχών, <https://www.newmoney.gr/roh/palmos-oikonomias/trapezes/voulevma-ariou-pagou-sintagmatiko-to-arthro-405-tou-neou-piniko-kodika-gia-tin-apistia-ton-trapezikon-stelechon/>.

4. Διαφθορά και παράγοντες που οδηγούν σε ατιμωρησία των οικονομικών εγκλημάτων και της διαφθοράς κατά το στάδιο απονομής της δικαιοσύνης

4.1 Δίκτυα σχέσεων και διαφθορά δικαστικών λειτουργών

Η διαφθορά ως φαινόμενο σχετίζεται με την κατάχρηση δημόσιας εξουσίας για ιδιωτικό όφελος και πραγματοποιείται μέσω συναλλαγής μεταξύ λειτουργού που φέρει δημόσια εξουσία και τρίτου προσώπου¹⁷², ενώ πλήττει κάθε κλάδο και επίπεδο της δημόσιας διοίκησης¹⁷³. Όμως, διαφθορά συνιστούν και πράξεις κατάχρησης εξουσίας χωρίς την ύπαρξη περιουσιακού ανταλλάγματος. Η διαφθορά στο χώρο της δικαιοσύνης δεν περιορίζεται στη δωροληψία- δωροδοκία δικαστών, αφού η διεφθαρμένη απονομή δικαιοσύνης σχετίζεται και με περιπτώσεις κατάχρησης εξουσίας, που δεν αποσκοπούν σε ιδιωτικό κέρδος αλλά σε προνομιακή αντιμετώπιση εγκλημάτων ενός πυρήνα προσώπων, που διατηρούν ένα δίκτυο άτυπων αλλά ισχυρών σχέσεων με άτομα που μπορούν να ασκήσουν επιρροή σε δικαστές. Η διαφθορά στη δικαιοσύνη εκδηλώνεται με: α) προνομιακή νομοθέτηση προκειμένου να εξυπηρετηθούν συγκεκριμένα συμφέροντα, λόγω σχέσεων διαφθοράς που αναπτύσσονται ανάμεσα στο πολιτικό σύστημα και τους «ισχυρούς», β) ανάπτυξη σχέσεων διαφθοράς στο στάδιο της δίωξης, με αντικείμενο την άσκηση αυτής και γ) αξιοποίηση των αδυναμιών του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης¹⁷⁴.

Οι εγκληματίες του λευκού περιλαιμίου σχετίζονται με τη διαφθορά δικαστικών λειτουργών, εισαγγελέων αλλά και δικαστών ανώτερων δικαστηρίων, προϊστάμενων δικαστηρίων, ενόρκων κλπ. Πραγματοποιείται κυρίως λόγω κοινής κοινωνικής προέλευσης, που επιτρέπει την απευθείας προσέγγιση και την ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων με τους δικαστικούς, χωρίς να απαιτείται η διαμεσολάβηση τρίτων προσώπων,

¹⁷² Ράικος, Δ. (2006), Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά. Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, σ. 101.

¹⁷³ Ράικος, Δ. (2006), όπ. παρ., σ.73.

¹⁷⁴ Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χρ. (2019), «Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης», στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. Παπαχαράλαμπος, Χ., (επιμ), Εγκλήματα των ισχυρών: Οικονομικό, οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά. Εκδόσεις ΕΑΠ, σ.187.

όπως στην περίπτωση του οργανωμένου εγκλήματος, που η προσέγγιση δεν μπορεί να γίνει απευθείας¹⁷⁵.

Σε κάθε περίπτωση, η ανάπτυξη δικτύων σχέσεων έχει καθοριστική επίδραση στη διαφθορά των δικαστών. Ειδικότερα, τα δίκτυα αναπτύσσονται κυρίως σε τοπικό επίπεδο, όπου οι διάφορες ελίτ συναναστρέφονται και δημιουργούν κοινωνικούς και επαγγελματικούς δεσμούς. Τα δίκτυα αποτελούνται κυρίως από επιχειρηματίες, δικαστές, εισαγγελείς και πολιτικούς. Για την ένταξη των εγκληματιών του λευκού κολάρου στα εν λόγω δίκτυα, απαιτείται η οικονομική ισχύς μέσω της συσσώρευσης κεφαλαίων αλλά και η απόκτηση επιρροής. Τα δίκτυα αυτά στηρίζονται σε σχέσεις πολιτικής ισχύος, σε οικογενειακούς δεσμούς αλλά ακόμη και σε θρησκευτικές πεποιθήσεις και μασονικές δομές. Ως μεσάζοντες δύνανται να χρησιμοποιηθούν πολιτικά πρόσωπα, συνήγοροι υπεράσπισης, αλλά και φορείς επιβολής του νόμου, όπως και οι σύζυγοι δικαστικών που είτε υπηρετούν σε κάποιο κλάδο του δικαστικού σώματος είτε εξασκούν το επάγγελμα του δικηγόρου και ως εκ τούτου η προσέγγιση δεν είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Για τους προαναφερόμενους λόγους μεγάλες δικηγορικές εταιρείες προσπαθούν να εντάξουν στο δυναμικό τους έμπειρους και επιτυχημένους δικηγόρους, που λόγω της αναγνωρισιμότητάς τους και των κοινωνικών σχέσεων με δικαστές, θα μπορούσαν επηρεάσουν την πορεία των ερευνών και την έκβαση των δικών¹⁷⁶.

Στη χώρα μας, τις τελευταίες δεκαετίες αποκαλύφθηκε η δράση παραδικαστικών κυκλωμάτων, στα οποία εμπλέκονται πρόσωπα από ολόκληρο το φάσμα απονομής δικαιοσύνης, με σκοπό την ατιμωρησία ή την ευνοϊκή μεταχείριση κατηγορουμένων. Στα δίκτυα αυτά ως μεσάζοντες δρούσαν κυρίως δικηγόροι, αλλά σε κάποιες περιπτώσεις δημόσιοι υπάλληλοι, αστυνομικοί, τελωνιακοί υπάλληλοι, στελέχη του ιδιωτικού τομέα αλλά και μέλη του πολιτικού συστήματος. Τα εν λόγω δίκτυα βασίζονταν σε επαγγελματικές και οικογενειακές σχέσεις αλλά και δεσμούς λόγω κοινής καταγωγής. Σε κάποιες περιπτώσεις για την κατάθεση χρηματικών ποσών χρησιμοποιήθηκαν τραπεζικοί λογαριασμοί στην Ελβετία, ενώ σε μια από αυτές, διαπιστώθηκαν καταθέσεις ποσών στο λογαριασμό ενός δικαστή από επτά δικηγόρους. Τα χρήματα «ξεπλένονταν» σε κάποιες

¹⁷⁵ Bezlov, T., Gounev, Ph. (2012). Organised Crime, corruption and public bodies. In Gunev, Ph., Ruggiero, V. (2012). Corruption and organised Crime in Europe. Illegal Partnership. London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group, pp 51-52.

¹⁷⁶ Bezlov, T., Gounev, Ph. (2012), όπ. παρ., σ.52.

περιπτώσεις, στο Χρηματιστήριο Αθηνών. Κάποιοι από τους καταδικασθέντες, παρά τις βαριές ποινές που τους επιβλήθηκαν, αποφυλακίσθηκαν για λόγους υγείας¹⁷⁷.

Παράγοντες που οδηγούν σε ανάπτυξη φαινομένων διαφθοράς στο χώρο της δικαιοσύνης είναι: α) τα χαμηλά επίπεδα των μισθών, β) η απειλή για εκδήλωση βίαιων ενεργειών κατά δικαστών, ειδικά όταν οι υποθέσεις που χειρίζονται αφορούν σε οργανωμένο έγκλημα, ενώ δεν πρέπει να παραβλέπεται η συμβιωτική σχέση ανάμεσα στο οργανωμένο έγκλημα και το έγκλημα του λευκού περιλαιμίου, γ) οι εκβιασμοί που δέχονται οι δικαστές, ειδικά σε περιπτώσεις που έχουν δωροδοκηθεί κατά το παρελθόν, δ) η πολιτική διαφθορά που επεκτείνεται στον τομέα της δικαιοσύνης, καθώς η ανεξαρτησία των δικαστών περιορίζεται λόγω της εξάρτησης αυτών από την εκτελεστική εξουσία. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι, η επαγγελματική πορεία των δικαστών εξαρτάται από το πολιτικό σύστημα, ειδικά στις χώρες που τα ανώτατα δικαστικά όργανα διορίζονται από το κοινοβούλιο ή από την εκτελεστική εξουσία. Αντίστοιχα, σε κάποιες χώρες υπάρχει εξάρτηση και των εισαγγελικών λειτουργιών, καθώς εποπτεύονται από την εκτελεστική εξουσία αλλά και γιατί ο Υπουργός Δικαιοσύνης ασκεί και καθήκοντα Γενικού Εισαγγελέα. Μάλιστα, στην Ιταλία δικαστικοί λειτουργοί κατήγγελλαν Κυβερνήσεις για εισαγωγή νομοθετημάτων που καθιερώνουν άμεσο πολιτικό έλεγχο επί των δικαστικών αρχών, με απώτερο σκοπό την ατιμωρησία των εγκλημάτων των ισχυρών, ε) η απουσία αποτελεσματικών συστημάτων ελέγχου του ποινικού συστήματος, στ) η απουσία ανεξαρτησίας των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και ζ) το γεγονός ότι σε κάποιες περιπτώσεις οι ίδιοι οι δικαστές ζητούν τη δωροληψία¹⁷⁸. Η ανάπτυξη σχέσεων διαφθοράς στο χώρο της δικαιοσύνης επιτείνεται όταν επιτρέπεται σε δικαστικούς λειτουργούς να καταλαμβάνουν πολιτικές θέσεις ή όταν ο Υπουργός Δικαιοσύνης διοικεί το σύστημα απονομής δικαιοσύνης¹⁷⁹.

Όταν η διαφθορά λαμβάνει χώρα στις δομές απονομής της δικαιοσύνης, αναπτύσσεται στους πολίτες πεποίθηση ατιμωρησίας και θεωρούν ότι οι νόμοι εφαρμόζονται επιλεκτικά. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, να αποδυναμώνεται η εμπιστοσύνη του κοινωνικού συνόλου στους θεσμούς της δικαιοσύνης, που οδηγεί σε περεταίρω ανάπτυξη της διαφθοράς και την επέκταση της ανομίας¹⁸⁰. Για τους προαναφερόμενους λόγους η διαφθορά συνιστά απειλή

¹⁷⁷ Center for the Study of Democracy (2010). Examining the Links between Organised Crime and Corruption, p.p. 241-243.

¹⁷⁸ Bezlov, T., Gounev, Ph. (2012), όπ. παρ., σ.52-53.

¹⁷⁹ Bezlov, T., Gounev, Ph. (2012), όπ. παρ., σ.52.

¹⁸⁰ Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χρ. (2019), όπ.παρ.,σ.186.

για το κράτος δικαίου και την κοινωνική δικαιοσύνη, ενώ παράλληλα αποτελεί παράγοντα διακινδύνευσης για το δημοκρατικό πολίτευμα¹⁸¹.

4.2 Προαγωγές, μεταθέσεις, έλεγχος και πειθαρχικές ευθύνες Δικαστικών Λειτουργών

4.2.1. Προαγωγές και μεταθέσεις Δικαστικών Λειτουργών

Όλοι οι δικαστικοί και εισαγγελικοί λειτουργοί κατατάσσονται στη Εθνική Σχολή Δικαστών, μετά από επιτυχία τους, σε ανοικτό διαγωνισμό του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Οι μεταθέσεις και οι προαγωγές τους, ρυθμίζονται από το ν. 1756/1988, ενώ είναι ισόβιοι και μπορούν να παυθούν μόνο με απόφαση της ολομέλειας ανώτατου δικαστηρίου, μόνο σε περίπτωση τέλεσης συγκεκριμένων ποινικών και πειθαρχικών αδικημάτων ή όταν συντρέχουν περιορισμένοι και ρητά προβλεπόμενοι λόγοι. Οι μεταθέσεις δικαστικών λειτουργών πραγματοποιούνται όχι μόνο με αίτησή τους, αλλά και αυτοδικαίως, για κάλυψη υπηρεσιακών αναγκών, από αρμόδια δικαστικά συμβούλια τα οποία συγκροτούνται με κλήρωση για ένα έτος και στα οποία δεν μετέχουν εκπρόσωποι της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας¹⁸². Βέβαια, στα εν λόγω συμβούλια μετέχουν ανώτατοι δικαστικοί, οι οποίοι όπως θα δούμε και στη συνέχεια ορίζονται από την εκτελεστική εξουσία και ως εκ τούτου οι δικαστικοί λειτουργοί έστω και εμμέσως εξαρτώνται από την πολιτική εξουσία.

Παρά το γεγονός αυτό, ανώτατοι δικαστικοί και συγκεκριμένα ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας, ο Πρόεδρος, ο Αντιπρόεδρος και ο Εισαγγελέας του Ανώτατου Δικαστηρίου, ο Πρόεδρος, ο Αντιπρόεδρος και ο Επίτροπος του Ελεγκτικού Συνεδρίου μπορούν να δεχτούν επιρροές από την εκτελεστική εξουσία, αφού επιλέγονται για χρονικό διάστημα έως τεσσάρων ετών, από το Συμβούλιο των Υπουργών και κατόπιν πρότασης του Υπουργού Δικαιοσύνης. Η απουσία συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος για τη θητεία τους συνεπάγεται ότι, η αντικατάσταση μπορεί να

¹⁸¹ Κουράκης, Ν., (2002), «Η διαφθορά ως πρόβλημα της ελληνικής αντεγκληματικής πολιτικής», Ποινικός Λόγος 1/2002, σ.3.

¹⁸² Greco, (2015), Τέταρτος κύκλος αξιολόγησης, Πρόληψη διαφθοράς βουλευτών, δικαστικών και εισαγγελέων, Έκθεση Αξιολόγησης, Ελλάδα, σ.73-76.

πραγματοποιηθεί οποτεδήποτε και εξαρτάται από πολιτική βούληση¹⁸³. Με σκοπό την επίτευξη της ανεξαρτησίας των δικαστικών λειτουργιών, έχει προταθεί η επιλογή των προαναφερόμενων ανώτατων λειτουργιών, να πραγματοποιείται με αξιοκρατικά κριτήρια και χωρίς την διατύπωση κρίσης και απόφασης από την εκτελεστική εξουσία, ώστε να μην τίθεται σε διακινδύνευση η αρχή της διάκρισης των εξουσιών¹⁸⁴.

Επίσης, η αξιολόγηση και οι προαγωγές των δικαστικών λειτουργιών, δεν συναρτώνται με ποιοτικά κριτήρια αλλά μόνο με κριτήριο την αρχαιότητα, ενώ λόγω του συστήματος μεταθέσεων οι δικαστικοί μπορούν να παραμένουν και να υπηρετούν στον τόπο καταγωγής τους για μεγάλα χρονικά διαστήματα, με αποτέλεσμα να αναπτύσσονται κοινωνικές σχέσεις με την τοπική κοινωνία, που έχει ως συνέπεια την επιεική μεταχείριση των επιφανών προσώπων του τόπου, σε περίπτωση εμπλοκής με το ποινικοκατασταλτικό σύστημα και αντίθετα την δυσμενέστερη μεταχείριση δραστών που συλλαμβάνονται με αρκετά μεγάλη συχνότητα και ως εκ τούτου είναι γνωστοί στις δικαστικές αρχές¹⁸⁵.

4.2.2 Έλεγχος και πειθαρχικές ευθύνες Δικαστικών Λειτουργιών

Το σύστημα ελέγχου των δικαστικών λειτουργιών στη χώρα μας είναι αποσπασματικό και μη ουσιαστικό, γεγονός που διευρύνει τα περιθώρια ανάπτυξης διαφθοράς¹⁸⁶. Το έργο των δικαστών αξιολογείται από ειδικά συμβούλια επιθεώρησης, που συγκροτούνται κατά την παρ. 3 του άρθρου 87 του Συντάγματος και το ν.1756/1988 και τα οποία συντάσσουν ειδικά αιτιολογημένη έκθεση για κάθε αξιολογούμενο. Κριτήρια αξιολόγησης, κατά το άρθρο 85 του ν.1756/1988, συνιστούν : α) η ηθική και ο χαρακτήρας, β) η επιστημονική κατάρτιση, γ) η κρίση και η αντίληψη, δ) η εργατικότητα και η απόδοση, ε) η ικανότητα να απονέμουν δικαιοσύνη και να διατυπώνουν αποφάσεις αλλά και να διευθύνουν τη διαδικασία στο ακροατήριο, στ) η συμπεριφορά, ιδιαίτερα κατά τη διεξαγωγή της δίκης και ζ) η συμπεριφορά και η κοινωνική του παράσταση¹⁸⁷.

Η άσκηση πειθαρχικής δίωξης πραγματοποιείται από την ολομέλεια του αρμόδιου δικαστηρίου, ανάλογα με το βαθμό του δικαστικού. Συγκεκριμένα για τους πρωτοδικες αρμόδιο είναι το δικαστήριο με δικαιοδοσία εφετείου και για τους εφέτες ανώτατο

¹⁸³ Greco, (2015), όπ.παρ., σ.75-76.

¹⁸⁴ Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χρ. (2019), όπ. παρ. , σ. 206.

¹⁸⁵ Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χρ. (2019), όπ. παρ. , σ. 206-207.

¹⁸⁶ Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χρ. (2019), όπ. παρ. , σ. 189-190.

¹⁸⁷ Greco, (2015), όπ.παρ., σ.94.

δικαστήριο, ενώ ο Υπουργός Δικαιοσύνης ασκεί πειθαρχική δίωξη στους ανώτατους δικαστές, αλλά παράλληλα έχει το δικαίωμα δίωξης οποιουδήποτε δικαστή ανεξαρτήτου βαθμού. Οι πειθαρχικές υποθέσεις εκδικάζονται από αρμόδια πειθαρχικά συμβούλια, που συγκροτούνται μόνο από δικαστές αλλά και το Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο, στο οποίο εκτός από ανώτατους δικαστικούς συμμετέχουν και δύο ακαδημαϊκοί και το οποίο εκδικάζει πειθαρχικά παραπτώματα ανώτερων δικαστικών. Τα προαναφερόμενα συμβούλια συγκροτούνται με κλήρωση¹⁸⁸. Η πειθαρχική διαδικασία είναι μυστική και διεξάγεται από δικαστικούς, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται υπόνοιες για μεροληπτική εφαρμογή της πειθαρχικής διαδικασίας και την αντικειμενικότητα των ποινών που επιβάλλονται¹⁸⁹.

Ως εκ τούτου, ο έλεγχος των δικαστικών λειτουργιών πραγματοποιείται από τέσσερα δικαστικά συμβούλια, τέσσερα συμβούλια επιθεώρησης και τέσσερα πειθαρχικά συμβούλια. Όλα τα προαναφερόμενα συμβούλια συγκροτούνται σε ετήσια βάση, γεγονός που δεν καθιστά δυνατή τη συνέχεια και την παρακολούθηση των υποθέσεων, ενώ οι δικαστές που κληρώνονται ενδεχομένως στερούνται κατάλληλης εκπαίδευσης και εμπειρίας. Στην έκθεση για την τέταρτη αξιολόγηση της χώρας μας από την GRECO προτάθηκε η συγκρότηση ενός ανώτατου δικαστικού συμβουλίου που θα είναι αρμόδιο για την εξέλιξη δικαστών και εισαγγελέων, την επαγγελματική εποπτεία αλλά και για τον πειθαρχικό έλεγχο των εν λόγω προσώπων, καθώς το ισχύον σύστημα δεν εξασφαλίζει τη λογοδοσία των δικαστικών¹⁹⁰.

4.3 Λειτουργία υπηρεσιών της δημόσιας διοίκησης, πραγματογνώμονες και επιλογή Εισαγγελικών Λειτουργών και συνθέσεων Δικαστηρίων

Η αποτελεσματικότητα του ποινικού συστήματος εξαρτάται μεταξύ άλλων και από τον τρόπο λειτουργίας της Δημόσιας Διοίκησης, εν γένει, καθώς οι αδυναμίες αυτής μπορεί να οδηγήσουν τις ανακριτικές αρχές σε λάθος προσανατολισμό, να δημιουργήσουν καθυστερήσεις ή να κατευθύνουν τη δικαστική κρίση σε λανθασμένες αποφάσεις. Έτσι, για

¹⁸⁸ Greco, (2015), όπ.παρ., σ.94-95.

¹⁸⁹ Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χρ. (2019), όπ. παρ. , σ. 207.

¹⁹⁰ Greco, (2015), όπ.παρ., σ.96-97.

παράδειγμα, προβλήματα στη λειτουργία των φορολογικών αρχών που έχουν ως αποτέλεσμα τη διενέργεια μη ολοκληρωμένων ελέγχων και τη συγκέντρωση ελλιπών αποδεικτικών στοιχείων, οδηγεί τουλάχιστον σε καθυστέρηση της διαδικασίας, ώστε να πραγματοποιηθούν επιπρόσθετοι έλεγχοι αλλά ακόμη και σε λανθασμένη δικαστική απόφαση, όταν τα στοιχεία δεν είναι πλήρη¹⁹¹. Ένα ακόμη παράδειγμα συνιστά η εξάρτηση της δικαστικής απόφασης για απόλυση κρατουμένου με ποσοστό αναπηρίας 67% υπό όρο, από την λειτουργία του Κέντρου Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΚΕΠΑ), που κατά το ν.4322/2015 είναι αρμόδιο να πιστοποιήσει την ύπαρξη αναπηρίας στο ανωτέρω προβλεπόμενο ποσοστό. Έτσι, τυχόν διεφθαρμένη ή προβληματική λειτουργία του εν λόγω κέντρου και έκδοση πιστοποίησης αναπηρίας που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, θα οδηγήσει σε απόφαση για απόλυση κατά τον ανωτέρω νόμο, ακόμη και αν δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις του, χωρίς αυτό να μπορεί να ελεγχθεί άμεσα από το αρμόδιο δικαστήριο¹⁹².

Επίσης, η έκβαση υποθέσεων, σε περιπτώσεις που απαιτούνται εξειδικευμένες επιστημονικές ή τεχνικές γνώσεις, επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης, που παραγγέλλονται από τους αρμόδιους ανακριτικούς υπαλλήλους ή από το δικαστήριο. Ειδικά για τα οικονομικά εγκλήματα και τα εγκλήματα διαφθοράς έχουν διαπιστωθεί αδυναμίες αναφορικά με την επιστημονική τεκμηρίωση των υποθέσεων, οι οποίες μεταξύ άλλων οφείλονται σε αθέμιτη επιρροή, που στοχεύει σε συγκάλυψη εγκλημάτων από τους πραγματογνώμονες¹⁹³.

Κατά την απονομή της δικαιοσύνης, ειδικά στο αρχικό στάδιο, είναι δυνατό λόγω των χειρισμών των εισαγγελικών αρχών, όμοιες υποθέσεις να έχουν εντελώς διαφορετική εξέλιξη, αφού διαφοροποιούνται οι ανακριτικές πράξεις που παραγγέλλονται, τα αποδεικτικά στοιχεία των οποίων απαιτείται η συλλογή, η αξιολόγηση αυτών αλλά και η απόδοση της ιδιότητας του υπόπτου και του κατηγορουμένου. Η «χρέωση» των υποθέσεων γίνεται συνήθως από τον προϊστάμενο της Εισαγγελίας στον «εισαγγελέα υπηρεσίας» κατά την ημέρα υποβολής της έγκλησης (αν και η εν λόγω διαδικασία δεν είναι κανονιστικά θεσπισμένη). Ως εκ τούτου, υπάρχει εμμέσως τρόπος για επιλογή του εισαγγελικού

¹⁹¹ Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., (2018), Απονομή της ποινικής δικαιοσύνης: Βασικοί άξονες για τη βελτίωση του ελληνικού συστήματος, στο Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιμ.), Η απονομή της δικαιοσύνης ως βασικός πυλώνας της ευνομούμενης πολιτείας, Εργαστήριο Μελέτης για τη Διαφάνεια, τη Διαφορά και το Οικονομικό Έγκλημα (ΕΜΔΔΟΕ) - Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ.107-108.

¹⁹² Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χρ. (2019), όπ. παρ., σ.202.

¹⁹³ Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χρ. (2019), όπ. παρ., σ.202-203.

λειτουργού ο οποίος θα χειρισθεί μία υπόθεση, ανάλογα με την ημέρα που θα αποφασισθεί να υποβληθεί η έγκληση, αφού οι υπηρεσίες των εισαγγελέων γνωστοποιούνται εκ των προτέρων. Συναφής είναι και η δυνατότητα επιλογής των δικαστικών λειτουργών που θα εκδικάσουν μια υπόθεση, αφού ο ορισμός αυτών ειδικά σε επαρχιακές περιοχές δεν πραγματοποιείται με κλήρωση, αλλά με απόφαση του προϊσταμένου του δικαστηρίου. Η τακτική αυτή ειδικά σε μικρές κοινωνίες, που αναπτύσσονται διαπροσωπικές σχέσεις ανάμεσα σε δικαστικούς λειτουργούς και τοπικούς άρχοντες (δήμαρχοι, μέλη δημοτικών συμβουλίων, αστυνομικοί) έχει σαν αποτέλεσμα την διακριτική μεταχείρισή τους, σε περίπτωση που καταστούν καταγγελλόμενοι ή κατηγορούμενοι, αξιοποιώντας την δυνατότητα επιλογής εισαγγελέων – δικαστών. Ομοίως, με τον ίδιο τρόπο και αξιοποιώντας «γνωριμίες», οι τοπικές αρχές ασκούν επιρροή για την έκβαση όχι μόνο των προσωπικών τους υποθέσεων αλλά και υποθέσεων τρίτων προσώπων. Η ανωτέρω περιγραφόμενη διαδικασία για την επιλογή εισαγγελέων και δικαστών προκαλεί δυσπιστία στο κοινωνικό σύνολο, αναφορικά με την αμεροληψία της δικαιοσύνης¹⁹⁴.

4.4 Απουσία πόρων, θεσμικά κενά και αλληλεπικαλύψεις

4.4.1 Απουσία πόρων

Τα οικονομικά εγκλήματα και η διαφθορά, λόγω της πολυπλοκότητάς τους, απαιτούν αυξημένους ανθρώπινους και υλικούς πόρους για την έρευνα και την άσκηση διώξεων, ενώ στην πραγματικότητα οι ανακριτικοί υπάλληλοι και οι εισαγγελείς δεν επαρκούν, λαμβάνοντας υπόψη και τα μέτρα που υιοθετούνται σκόπιμα από τους δράστες αυτών, για την εξαφάνιση των αποδεικτικών στοιχείων¹⁹⁵.

Το ελληνικό ποινικό σύστημα χαρακτηρίζεται από απουσία πόρων, για την αντιμετώπιση των πιο πάνω αδικημάτων. Συγκεκριμένα, οι ανακριτικοί υπάλληλοι δεν έχουν καμία εξειδίκευση ή ειδική εκπαίδευση, ενώ οι αρμόδιες αρχές αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της υποστελέχωσης. Ακόμη, οι έρευνες και οι διώξεις δεν πραγματοποιούνται μόνο από αρχές αποκλειστικής απασχόλησης με τα εν λόγω αδικήματα αλλά και από υπηρεσίες με ευρύ

¹⁹⁴ Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χρ. (2019), όπ. παρ., σ.203-205.

¹⁹⁵ Pontell H., Calavita K., Tillman R., (1994), Corporate crime and criminal justice system capacity: Government response to financial institution fraud, Justice Quarterly, 11:3, 384.

φάσμα αντικειμένων και καθηκόντων, με αποτέλεσμα να διεξάγονται μη ουσιαστικές έρευνες και να σχηματίζονται ελλιπείς δικογραφίες, ενώ παράλληλα απουσιάζει η δυνατότητα για άμεση πρόσβαση σε βάσεις δεδομένων άλλων υπηρεσιών, ώστε να πραγματοποιείται ανεμπόδιστα άντληση και διασταύρωση στοιχείων. Για τους προαναφερόμενους λόγους οι εισαγγελικές παραγγελίες εκτελούνται με αργό ρυθμό, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις οι ανακριτικές πράξεις επαναλαμβάνονται, ενώ ο μόνος τρόπος να μειωθεί ο όγκος εργασία είναι να τεθεί η υπόθεση στο αρχείο, χωρίς εμπειριστατωμένη αιτιολόγηση¹⁹⁶.

Οι δράστες των εγκλημάτων του λευκού περιλαιμίου γνωρίζουν ότι φόρτος εργασίας είναι ο παράγοντας που καθορίζει τα θεσμικά όρια για τον έλεγχο των εγκλημάτων τους. Έτσι, προκειμένου να ματαιώσουν τη δίωξη αυτών, φροντίζουν να περιορίζονται τα όρια της ικανότητας του ποινικού συστήματος, ασκώντας πιέσεις για περιορισμό των πόρων¹⁹⁷, στην περίπτωση αυτή η αδρανοποίηση των αρμόδιων αρχών επιτυγχάνεται με απομάκρυνση υπαλλήλων ή με τεχνητή αύξηση του εργασιακού φόρτου μίας υπηρεσίας¹⁹⁸.

4.4.2. Καθυστερήσεις στην απονομή της δικαιοσύνης

Ένα ουσιαστικό πρόβλημα για την απονομή δικαιοσύνης είναι οι μεγάλες καθυστερήσεις, που θίγουν την αρχή της δίκαιης δίκης. Για το λόγο αυτό έχουν επιβληθεί στη χώρα μας κυρώσεις, από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, για παράβαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ¹⁹⁹.

Οι λόγοι των καθυστερήσεων στην απονομή της δικαιοσύνης είναι είτε ενδογενείς είτε εξωγενείς. Ενδογενείς είναι οι λόγοι που αφορούν στις ενέργειες των δικαστών, των δικαστικών υπαλλήλων και των δικηγόρων. Σχετίζονται με τον μεγάλο όγκο των υποθέσεων που πρέπει να εκδικαστούν, σε συνάρτηση με τον αντικειμενικά περιορισμένο αριθμό δικαστών και δικαστικών υπαλλήλων, με αποτέλεσμα ο όγκος εργασίας να υπερβαίνει τις δυνατότητες του συστήματος. Ενώ, ένας ακόμη ανασταλτικός παράγοντας είναι η υποχρέωση των δικαστών να περιλαμβάνουν στις αποφάσεις τους βιβλιογραφία και

¹⁹⁶ Βιδάλη, Σ. (2019), «Όψεις της ανάκρισης επί υποθέσεων εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος», σε Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπος, Χ., Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ, σ. 328.

¹⁹⁷ Pontell H., Calavita K., Tillman R., (1994), όπ. παρ., σ.393.

¹⁹⁸ Βιδάλη, Σ. (2019), σ.329.

¹⁹⁹ Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χρ. (2019), όπ. παρ., σ.208.

νομολογία, ώστε να αποδεικνύεται η κατάρτισή τους, αλλά και η πρακτική να διατυπώνεται εξαντλητική αιτιολογία αλλά και επανάληψη του περιεχομένου των δικογράφων, καθώς όπως προαναφέρθηκε συνιστά παράγοντα αξιολόγησης των δικαστικών λειτουργών. Παράλληλα, η εργασία των δικαστικών δυσχεραίνεται, λόγω της πολυπλοκότητας και των ασαφειών των νόμων αλλά και των συνεχών αλλαγών τους αλλά και της πρακτικής των δικηγόρων να συντάσσουν πολυσέλιδα δικόγραφα τα οποία στην πραγματικότητα δεν εισφέρουν σημαντικά στοιχεία. Η αύξηση της δικαστικής ύλης προκαλείται από τη νοοτροπία των Ελλήνων πολιτών που απευθύνονται με μεγάλη συχνότητα στα δικαστήρια αλλά και στο μεγάλο αριθμό των δικηγόρων που έχουν ανάγκη από επαγγελματική απασχόληση²⁰⁰.

Τα ενδογενή αίτια σχετίζονται με τη λειτουργία της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας. Συγκεκριμένα, η εκτελεστική εξουσία ενώ γνωρίζει τα χρόνια προβλήματα έλλειψης ανθρώπινου δυναμικού και υλικοτεχνικού εξοπλισμού, με αιτιολογία την απουσία οικονομικών πόρων συντηρεί την εν λόγω κατάσταση. Ενώ, η νομοθετική εξουσία επιβαρύνει τη δικαιοσύνη, λόγω των διαρκών νομοθετικών μεταβολών, ασαφειών, μη επίλυση χρόνιων προβλημάτων δικαιοδοσίας (π.χ. πολιτικών -διοικητικών δικαστηρίων) κ.α²⁰¹ που δημιουργούν ένα διογκωμένο, ασαφές αλλά και σε αρκετές περιπτώσεις αντιφατικό νομικό πλαίσιο, που όχι μόνο δυσκολεύει τους δικαστικούς αλλά σε κάποιες περιπτώσεις καθιστά αδύνατη την έκδοση ορθολογικής απόφασης²⁰². Μάλιστα, η αυξημένη ποινικοποίηση και η πρόβλεψη και επιβολή ποινών που δεν εκτίονται, τουλάχιστον όχι στο σύνολό τους, λόγω του υπερπληθυσμού των φυλακών αλλά και η θέσπιση ειδικής παραγραφής αδικημάτων, ώστε η ποινική δικαιοσύνη να έχει τη δυνατότητα να ασχοληθεί με σοβαρότερα αδικήματα αποδεικνύουν ότι, η υπερφόρτωση του ποινικού συστήματος με δικαστική ύλη, είναι αδιέξοδη και σε κάθε περίπτωση δε συμβάλει στην ουσιαστική και αποτελεσματική απονομή δικαιοσύνης, αλλά μάλλον την εμποδίζει²⁰³.

Οι δικαστικοί λειτουργοί σε κάποιες περιπτώσεις μπορούν να εκμεταλλεύονται τις δομικές παθογένειες του συστήματος απονομής δικαιοσύνης, να προχωρούν σε συνεχόμενες αναβολές εκδίκασης ποινικών υποθέσεων και μέσω των καθυστερήσεων να εξυπηρετούν

²⁰⁰ Σπυριδάκης Ι., (2016), «Ταχεία απονομή δικαιοσύνης» στο Μ. Γασπαρινάτου (επιμ.), Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης, Τιμ. Τόμος καθ. Ν. Κουράκη, Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας, σ.324-326.

²⁰¹ Σπυριδάκης Ι., (2016), όπ. παρ.,σ.327-331.

²⁰² Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., (2018), όπ.παρ., σ.108.

²⁰³ Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., (2018), όπ.παρ., σ.110.

συμφέροντα κατηγορουμένων. Όμως, οι καθυστερήσεις αυτές μπορεί να οδηγήσουν σε παραγραφή αδικημάτων ή σε ευνοϊκότερη μεταχείριση κατηγορουμένων, λόγω μεταβολών στην ισχύουσα νομοθεσία²⁰⁴. Αυτή η τακτική ακολουθείται σε οικονομικά εγκλήματα και υποθέσεις διαφθοράς, ενώ εναλλακτικά οι κατηγορούμενοι για τα εν λόγω εγκλήματα, δεν οδηγούνται σε δίκη αλλά αθώνονται με βουλεύματα δικαστικών συμβουλίων²⁰⁵.

4.4.3 Κατακερματισμός αρμόδιων αρχών για τον έλεγχο του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς

Για την καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς έχουν ιδρυθεί πολυάριθμες υπηρεσίες και αρχές, με αντικείμενο ελέγχους φυσικών και νομικών προσώπων, κεφαλαίων, ανταλλαγή πληροφοριών, επιβολή πειθαρχικών και διοικητικών κυρώσεων. Παράλληλα για τον ίδιο ως άνω σκοπό θεσπίστηκαν ως θεσμοί ο οικονομικός εισαγγελέας και ο εισαγγελέας διαφθοράς, αν και οι δύο θεσμοί καταργήθηκαν και συστάθηκε η οικονομική εισαγγελία στην οποία ανατέθηκαν οι αρμοδιότητες των δύο θεσμών, με το άρθρο 53 του ν. 4745/2020²⁰⁶.

Αν και οι ελεγκτικές και προανακριτικές αρχές έχουν πολλαπλασιαστεί, δεν υπήρξε αντίστοιχη ενίσχυση των εισαγγελικών και δικαστικών αρχών, με ότι αυτό συνεπάγεται για την ταχύτητα απονομής της δικαιοσύνης. Παράλληλα οι αρμοδιότητες των αρχών αλληλεπικαλύπτονται, έχουν εγερθεί αρκετές δικαιοκρατικές αντιρρήσεις για τη διεύρυνση των οργάνων που ασκούν προανακριτικές αρμοδιότητες, ενώ η συνέχεια στην ύπαρξη των υπηρεσιών εξαρτάται από πολιτική βούληση και ως εκ τούτου μπορεί να καταργηθούν μετά από απόφαση της εκάστοτε Κυβέρνησης. Λόγω της συναρμοδιότητας και της ύπαρξης αλληλεπικαλυπτόμενων αρμοδιοτήτων, που αιτιολογείται ως μέτρο αντιδιαφθοράς, είναι δυνατόν πληροφορίες και αποδεικτικά στοιχεία να βρίσκονται κατακερματισμένα σε διάφορες από τις προαναφερόμενες αρχές και ουσιαστικά αδύνατον να συσχετισθούν

²⁰⁴ Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χρ. (2019), όπ. παρ., σ.208.

²⁰⁵ Ρακιντζής Λ.(2015). Διαφθορά και Κακοδιοίκηση σε Κουράκης, Ν και Σαμαρά Α. (επιμ.) Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά. Το πρόβλημα και οι τρόποι επίλυσης του, Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν. Σάκκουλα, σ.59.

²⁰⁶Βιδάλη,Σ.,(2017), Πέρα από τα όρια: Η Αντεγκληματική Πολιτική σήμερα, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σ.213 και Βούλγαρης, Δ., (2020), «Οι πρόσφατες τροποποιήσεις στα άρθρα 33 επ. ΚΠΔ σχετικά με τους εισαγγελείς ειδικών καθηκόντων», The Art of Crime, τεύχος Νοεμβρίου, <https://theartofcrime.gr/%ce%bf%ce%b9-%cf%80%cf%81%cf%8c%cf%83%cf%86%ce%b1%cf%84%ce%b5%cf%82-%cf%84%cf%81%ce%bf%cf%80%ce%bf%cf%80%ce%bf%ce%b9%ce%ae%cf%83%ce%b5%ce%b9%cf%82-%cf%83%cf%84%ce%b1-%ce%ac%cf%81%ce%b8%cf%81%ce%b1-33/>

μεταξύ τους, αφού μάλιστα οι αρχές είναι αυτόνομες και απουσιάζει ο απαιτούμενος συντονισμός. Η ασυνέχεια στην πληροφορία και οι αποσπασματικοί έλεγχοι έχουν ως συνέπεια την αναποτελεσματικότητα τόσο στη δίωξη ενός εγκλήματος όσο και στην εξάρθρωση δικτύων αλλά και στο συσχετισμό υποθέσεων²⁰⁷.

Ένα επιπλέον πρόβλημα που συνεπάγεται ο κατακερματισμός των αρμόδιων υπηρεσιών είναι το γεγονός ότι, στην οικονομική εισαγγελία συσσωρεύεται ένας μεγάλος όγκος υποθέσεων και πληροφοριών από τις διάφορες αρχές, που πρέπει να επεξεργασθούν και να συσχετισθούν, με αποτέλεσμα να αυξάνεται ο εργασιακός φόρτος της εν λόγω υπηρεσίας σε επίπεδο που ξεπερνά τις δυνατότητές της. Έτσι, το υφιστάμενο σύστημα αντεγκληματικής πολιτικής για τη δίωξη του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς, πάσχει τόσο σε επίπεδο συνοχής όσο και αποτελεσματικότητας και είναι μάλλον προσηματικό παρά ουσιαστικό και σε κάθε περίπτωση δε μπορεί να ανταποκριθεί στην απονομή δικαιοσύνης για τα προαναφερόμενα αδικήματα²⁰⁸.

²⁰⁷ Βιδάλη,Σ.,(2017), όπ. παρ.,σ.238-239.

²⁰⁸ Βιδάλη,Σ.,(2017), όπ. παρ.,σ.239.

5. Επίλογος

Από την ανάλυση που προηγήθηκε είναι εμφανής η σημασία της μελέτης του εγκλήματος και της επιλεκτικότητας του ποινικοκατασταλτικού συστήματος, υπό το πρίσμα της Θεωρίας της Σύγκρουσης και της Κριτικής Εγκληματολογίας. Στο πλαίσιο της Θεωρίας της Σύγκρουσης επισημαίνεται ότι, ο νόμος δεν είναι ουδέτερος αλλά αντικατοπτρίζει το συσχετισμό δυνάμεων κοινωνικών ομάδων που συγκρούονται για την επίτευξη των συμφερόντων τους και αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση των ομάδων που έχουν την εξουσία να επηρεάζουν τη νομοθέτηση, αλλά και το γεγονός ότι η ανισότητα στην κατανομή εξουσίας συντελεί στην ανισότητα της κατανομής της ιδιότητας του εγκληματία. Στη συνέχεια, η Κριτική Εγκληματολογία ανέδειξε το ρόλο του κοινωνικού status του δράστη στην απονομή της δικαιοσύνης αλλά και την πολιτική διάσταση της νομοθέτησης στην καπιταλιστική κοινωνία, υπό την έννοια ότι ο νόμος εργαλειοποιείται από το κράτος, για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των ισχυρών αλλά και την διατήρηση πολιτικών και οικονομικών ισορροπιών και την χειραγώγηση των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Στο συγκεκριμένο μοντέλο παραγωγής, οι εκπρόσωποι των ανώτερων κοινωνικών και οικονομικών στρωμάτων που διαπράττουν εγκλήματα καταφέρνουν να παραμένουν ατιμώρητοι, παρά το γεγονός ότι τα εγκλήματά τους προκαλούν μεγάλη βλάβη στο κοινωνικό σύνολο, καθώς το ποινικοκατασταλτικό σύστημα παραμένει αδρανές, ενώ εξαντλεί την αυστηρότητά του στην εγκληματικότητα των χαμηλών στρωμάτων της κοινωνίας.

Έτσι, η Κριτική Εγκληματολογία, ανέδειξε την επιλεκτικότητα τόσο κατά την πρωτογενή εγκληματοποίηση, δηλαδή κατά τη θέσπιση των νόμων, όσο και κατά την δευτερογενή εγκληματοποίηση, δηλαδή κατά την εφαρμογή αυτών. Η επιλεκτικότητα κατά την δευτερογενή εγκληματοποίηση αφορά στο σύνολο των ελεγκτικών και δικαστικών αρχών αλλά και στον τρόπο λειτουργίας του σωφρονιστικού συστήματος. Ειδικότερα, οι αστυνομικοί έλεγχοι στρέφονται αποκλειστικά κατά ατόμων που ανήκουν στα πλέον ευάλωτα κοινωνικά στρώματα, τα οποία ανταποκρίνονται σε εγκληματικά στερεότυπα που διαμορφώνονται στην οργανωσιακή δομή της αστυνομίας, ενώ λόγω και της διακριτικής ευχέρειας κατά την επισήμανση των εγκλημάτων, τα οικονομικά εγκλήματα και η διαφθορά παραμένουν εκτός του πεδίου δραστηριότητάς της. Όμως, η διακριτική ευχέρεια

μετατρέπεται σε διακριτική μεταχείριση και κατά την απονομή της δικαιοσύνης, δηλαδή κατά τη λήψη απόφασης περί της ενοχής ή της αθωότητας του κατηγορουμένου καθώς και σε άλλα στάδια, που προηγούνται ή έπονται αυτής. Έτσι, η άσκηση ποινικής δίωξης από τον εισαγγελέα αλλά και η απόφαση για προφυλάκιση και επιβολή περιοριστικών όρων, συνιστούν επιλεκτικές διαδικασίες, κατά τις οποίες λαμβάνονται υπόψη κυρίως κοινωνικά χαρακτηριστικά του δράστη, με αποτέλεσμα να ασκούνται διώξεις και να προφυλακίζονται, στις περισσότερες περιπτώσεις, άτομα προερχόμενα από τα χαμηλά κοινωνικά και οικονομικά στρώματα, ενώ στους δράστες εγκλημάτων του λευκού περιλαιμίου δεν επιβάλλεται προφυλάκιση, αφού δεν θεωρούνται ύποπτοι φυγής, αλλά ο περιοριστικός όρος της εγγύησης. Ακόμη, οι υποθέσεις με δράστες που ανήκουν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, στις περισσότερες περιπτώσεις αρχειοθετούνται χωρίς να ασκηθεί ποινική δίωξη είτε αν ασκηθεί δίωξη, η υπόθεση τίθενται στο αρχείο με έκδοση βουλεύματος, από το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο. Ομοίως, η διαδικασία στο ακροατήριο δεν διακρίνεται από αμεροληψία αλλά από επιλεκτικότητα των δικαστών που εκδίδουν απαλλακτικές αποφάσεις για αδικήματα του λευκού περιλαιμίου ή επιβάλλουν ελαφρές μετατρέψιμες ποινές, σε αντίθεση με τα εγκλήματα του δρόμου, στους δράστες των οποίων επιβάλλονται στερητικές της ελευθερίας ποινές, δυσανάλογα υψηλές σε σχέση με την βλαπτικότητα του αδικήματος. Στο ίδιο πλαίσιο, κατά την έκτιση της ποινής τα άτομα του κοινωνικού περιθωρίου δεν μπορούν να καλύψουν ούτε τις βασικές τους ανάγκες, δεν τους χορηγούνται άδειες, δεν δέχονται επισκεπτήρια ούτε τους χορηγείται υφ' όρο απόλυση, ενώ μετά την αποφυλάκιση δεν μπορούν να επανενταχθούν στο κοινωνικό περιβάλλον. Αντίθετα, οι δράστες των εγκλημάτων των ισχυρών αναπτύσσουν σχέσεις με το σφραγιστικό προσωπικό, έχουν επικοινωνία με τους οικείους τους μέσω των επισκεπτηρίων και των αδειών, παρέχουν εργασία ανάλογη με τη μόρφωσή τους, μπορούν να έχουν πρόσβαση σε υλικά αγαθά που επιθυμούν καθώς διαθέτουν οικονομική άνεση, παραμένουν στη φυλακή για σύντομο χρονικό διάστημα, ενώ η επανένταξη στο κοινωνικό περιβάλλον μετά την αποφυλάκιση είναι άμεση. Για τους λόγους αυτούς, η έκτιση της ποινής δεν είναι τόσο επώδυνη εμπειρία για τους δράστες του λευκού κολάρου όσο για τους δράστες των χαμηλών στρωμάτων.

Παράδειγμα επιλεκτικότητας κατά την πρωτογενή εγκληματοποίηση συνιστούν οι μεταβολές του Ελληνικού Ποινικού Κώδικα, τα τελευταία έτη. Ειδικότερα, ο Έλληνας νομοθέτης από τα μέσα του έτους 2019 εισήγαγε μια σειρά νομοθετικών μεταρρυθμίσεων,

που αφορούν στη δίωξη οικονομικών εγκλημάτων και πράξεων διαφθοράς, όπως η μείωση των προβλεπόμενων ποινών, η μετατροπή κακουργημάτων σε πλημμελήματα, ο περιορισμός της ιδιότητας του υπαλλήλου, η μετατροπή αυτεπαγγέλτως διωκόμενων αδικημάτων σε κατ' έγκληση, η κατάργηση του ν. 1608/1950 κ.α. Όπως αναλυτικά παρουσιάστηκε στο τρίτο κεφάλαιο, οι εν λόγω αλλαγές οδήγησαν σε παραγραφές αδικημάτων και σε ατιμωρησία σοβαρών οικονομικών εγκλημάτων και διαφθοράς ή σε επιβολή κυρώσεων χαμηλής απαξίας, ενώ το αποτέλεσμα αυτό συνιστά ένδειξη για ενδεχόμενη σκοπιμότητα κατά τη νομοθέτηση.

Πέραν, των ευνοϊκών νομοθετικών ρυθμίσεων και της επιλεκτικής λειτουργίας του ποινικοκατασταλτικού συστήματος, η ατιμωρησία για τα εγκλήματα των ισχυρών εδράζεται στην ανάπτυξη σχέσεων διαφθοράς στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης αλλά και σε ένα σύνολο δομικών και λειτουργικών προβλημάτων του ποινικού συστήματος. Προβλήματα όπως η καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης, η απουσία υλικών πόρων και ανθρώπινου δυναμικού, ο κατακερματισμός των αρμόδιων υπηρεσιών, η απουσία λογοδοσίας των δικαστικών λειτουργών και ο τρόπος προαγωγής – μετάθεσής τους, η εξάρτηση των δικαστών από πραγματογνώμονες και δημόσιους φορείς είναι μόνο μερικά από τα προβλήματα του συστήματος απονομής δικαιοσύνης, που οδηγούν σε ατιμωρησία των εγκλημάτων του λευκού περιλαιμίου. Βέβαια, τα προβλήματα αυτά είναι χρόνια και ως εκ τούτου η απουσία αποτελεσματικών παρεμβάσεων για την επίλυσή τους, καταδεικνύει την απουσία πολιτικής βούλησης.

Από τα παραπάνω συνάγεται το συμπέρασμα ότι, η διαδικασία νομοθέτησης αλλά και τρόπος λειτουργίας του ποινικοκατασταλτικού συστήματος αποσκοπούν στην ατιμωρησία ή τουλάχιστον σε ευνοϊκή μεταχείριση των εγκλημάτων των ισχυρών. Τα υφιστάμενα μέτρα αντεγκληματικής πολιτικής, για τα αδικήματα της διαφθοράς και του οικονομικού εγκλήματος δεν δρουν αποτρεπτικά στη διάπραξη αυτών, αφού οι δράστες τους είναι άτομα με οικονομική και πολιτική εξουσία, που γνωρίζουν ότι ακόμη και στην περίπτωση που θα εμπλακούν με το ποινικοκατασταλτικό σύστημα, δε θα αντιμετωπίσουν επώδυνες ποινικές κυρώσεις και συνέπειες, είτε γιατί για τα αδικήματά τους προβλέπονται αστικές και διοικητικές κυρώσεις, είτε γιατί λόγω των ασαφειών των διατάξεων των νόμων δεν θα μπορεί να αποδειχθεί ότι πληρείται η αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση του αδικήματος, είτε γιατί θα είναι εφικτή η απαλλαγή τους μέσω μεταγενέστερης ευνοϊκής νομοθετικής ρύθμισης, είτε μέσω εκμετάλλευσης ενός δικτύου σχέσεων διαφθοράς. Έτσι, οι δράστες των οικονομικών εγκλημάτων και της διαφθοράς διαπράττουν τα εν λόγω

εγκλήματα, που προκαλούν σοβαρές κοινωνικές βλάβες και θίγουν ακόμη και το Δημοκρατικό πολίτευμα, λόγω ανάπτυξης πελατειακών σχέσεων με το πολιτικό σύστημα, καθώς αποφέρουν μεγάλα οικονομικά κέρδη, ενώ λόγω της επιλεκτικής λειτουργίας του ποινικοκατασταλτικού συστήματος οι πιθανότητες να συλληφθούν και να τους επιβληθούν σοβαρές κυρώσεις, είναι ελάχιστες.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» (Ν. 4619/2019), διαθέσιμο στο <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-poinkod-eis-NEO.pdf>

Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Τροποποιήσεις Ποινικού Κώδικα, Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και συναφείς διατάξεις» (Ν. 4637/2019), διαθέσιμο στο <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/poinikos-kodikas-synolo.pdf>

Αλοσκόφης, Ο. (2021), «Ποινική επιλεκτικότητα: μία μακρο-ιστορική θεώρηση από τη Valeria Vegh Weis», σε *Crime Times*, τεύχος *Μαρτίου*, διαθέσιμο στο: <https://www.crimetimes.gr/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%BB%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%BF-%CE%B9%CF%83%CF%84/>.

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), «Λευκά κολάρα» και οικονομικό έγκλημα. Κοινωνική βλάβη και αντεγκληματική πολιτική, Αθήνα, Π. Ν. Σάκκουλας.

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2015), «Ποιοι είναι οι «εγκληματίες» στην εποχή μας; Η διαχρονική απάντηση του εγκλήματος του λευκού κολάρου» σε Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*, Τιμ. Τόμος καθ. Ν. Κουράκη, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας.

BHMA Team (2017), «Ξεκινά η δίκη της Siemens για την σύμβαση με τον ΟΤΕ, το 1997», διαθέσιμο στο <https://www.tovima.gr/2017/02/23/society/ksekina-i-diki-tis-siemens-gia-tin-symbasi-me-ton-ote-to-1997/>

Βιδάλη, Σ. και Κουλούρης, Ν. (2012), *Αποκλίνουσα Συμπεριφορά και Ποινικό Φαινόμενο*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2013), *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2017), *Πέρα από τα όρια: Η Αντεγκληματική Πολιτική σήμερα*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2019), «Όψεις της ανάκρισης επί υποθέσεων εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος», σε Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ., *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ.

Βούλγαρης, Δ. (2020), «Οι πρόσφατες τροποποιήσεις στα άρθρα 33 επ. ΚΠΔ σχετικά με τους εισαγγελείς ειδικών καθηκόντων», σε *The Art of Crime*, τεύχος Νοεμβρίου, <https://theartofcrime.gr/%ce%bf%ce%b9-%cf%80%cf%81%cf%8c%cf%83%cf%86%ce%b1%cf%84%ce%b5%cf%82-%cf%84%cf%81%ce%bf%cf%80%ce%bf%cf%80%ce%bf%ce%b9%ce%ae%cf%83%ce%b5%ce%b9%cf%82-%cf%83%cf%84%ce%b1-%ce%ac%cf%81%ce%b8%cf%81%ce%b1-33/>

Βουλή των Ελλήνων, 2017, Πόρισμα της Εξεταστικής Επιτροπής «για τη διερεύνηση της νομιμότητας της δανειοδότησης των πολιτικών κομμάτων, καθώς και των ιδιοκτητριών εταιρειών μέσω μαζικής ενημέρωσης από τα τραπεζικά ιδρύματα της χώρας» Περίοδος ΙΖ΄-Σύνοδος Β.

Γασπαρινάτου, Μ. (2019), «Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα», σε Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ. (επιμ), *Εγκλήματα των ισχυρών: Οικονομικό, οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά*. Εκδόσεις ΕΑΠ, σελ. 157-184.

GRECO (2019), *Έκθεση ad hoc για την Ελλάδα (Κανόνας 34)*, διαθέσιμο στο <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=>

[8&ved=2ahUKEwidgoe025b4AhUTh_0HHSfBBrwQFnoEACAcQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.ministryofjustice.gr%2Fwp-content%2Fuploads%2F2020%2F02%2FGRECO-ad-Hoc-report-Rule-34-gr.doc&usg=AOvVaw2Eer4yX-Q0OgjSUnluVK40](https://www.ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2020/02/GRECO-ad-Hoc-report-Rule-34-gr.doc&usg=AOvVaw2Eer4yX-Q0OgjSUnluVK40)

GRECO (2020), Έκθεση Παρακολούθησης της Έκθεσης *ad hoc* για την Ελλάδα (Κανόνας 34), σ. 3-4, διαθέσιμο στο <https://rm.coe.int/-ad-hoc-34-greco-86-26-29-2020-/1680a081f6>

GRECO, (2015), Πρόληψη διαφθοράς βουλευτών, δικαστών και εισαγγελέων. Έκθεση αξιολόγησης- Ελλάδα, Στρασβούργο.

Δασκαλάκης, Η. (1985), *Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης*, Αθήνα, Αντ.Ν. Σάκουλα.

Δήμα, Μ. (2019), «Οι «αθώου» του σκανδάλου Siemens», διαθέσιμο στο <https://www.efsyn.gr/node/203957>

Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, (2020), «Παρατηρήσεις στο σχέδιο νόμου για την τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας», διαθέσιμο στο https://hcba.gr/wp-content/uploads/2021/10/%CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%91%CE%A4%CE%97%CE%A1%CE%97%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3_%CE%A3%CE%9D_%CE%A0%CE%9A_%CE%9A%CE%A0%CE%94_final.pdf, σ.19-20.

Ζαραφονίτου, Χ. (2004), *Εμπειρική Εγκληματολογία*, 2η Έκδοση. Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Ζιούβας, Δ. (2018), «Προτάσεις για μία νέα ποινική πρακτική κατά της διαφθοράς στην Ελλάδα» σε Λαμπροπούλου, Ε., Παπαμιχαήλ, Σ., Σχίζας, Π. (επιμ.), (2018), *Σύγχρονες τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Αντώνη Μαγγανά*. Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση ΑΕΒΕ.

Καϊτατζής, Σ. (2019), «Καταχραστές του Δημοσίου: Ατιμωρησία ή εξορθολογισμός;», διαθέσιμο στο <https://www.kaitatzislaw.gr/katachrastes-tou-dimosiou-atimorisia-i-exorthologismos/>

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., (2018), Απονομή της ποινικής δικαιοσύνης: Βασικοί άξονες για τη βελτίωση του ελληνικού συστήματος, στο Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιμ.), Η απονομή της δικαιοσύνης ως βασικός πυλώνας της ευνομούμενης πολιτείας, Εργαστήριο Μελέτης για τη Διαφάνεια, τη Διαφορά και το Οικονομικό Έγκλημα (ΕΜΔΔΟΕ) - Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (επιμ.) (2014), *Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα. Τόμ. 1. Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλας.

Καραμόσχογλου, Α. (2020), «Ερμηνευτικά ζητήματα κατά την εφαρμογή του άρθρου 2 ΝΠΚ», διαθέσιμο στο https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2020/karamosxogloupk_2020.pdf

Κασάπογλου, Α. (2016 α), «Οικονομική κρίση και κρατούμενοι για οικονομικά εγκλήματα και εγκλήματα του λευκού κολάρου: Οι επιδράσεις του εγκλεισμού στην κοινωνική τους ταυτότητα», σε Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης- Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, Α.Ν. Σάκκουλας, σ.2551-2586.

Κασάπογλου, Α. (2016β), «Κοινωνική ιεραρχία και φυλακή: η περίπτωση των κρατουμένων του λευκού κολάρου», σε Αρτινοπούλου, Β., Βιδάλη, Σ., Γεωργούλας, Σ., Θεμελή, Ό., Κουλούρης, Ν., Παπανικολάου, Γ. (επιμ.) (2018), *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος. 50 χρόνια Howard Becker "Whose Side Are We On?"*. Συμβολές στο πρώτο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου. Αθήνα, ΕΕΜΕΚΕ, σελ. 687-706.

Κοσμάτος, Κ. (2020), «Οι πρόσφατες νομοθετικές τροποποιήσεις για το έγκλημα της απιστίας κατά των τραπεζικών ιδρυμάτων», σε *The Art of Crime*, τεύχος Μαΐου, διαθέσιμο στο <https://theartofcrime.gr/%CE%BF%CE%B9-%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%83%CF%86%CE%B1%CF%84%CE%B5%CF%82-%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82->

[%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%A
E%CF%83/](#)

Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χρ. (2019), «Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης», σε Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαραλάμπους, Χ., (επιμ), *Εγκλήματα των ισχυρών: Οικονομικό, οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά*, Εκδόσεις ΕΑΠ, σελ.185-212.

Κουκουτσάκη, Α. (2013), «Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της παρέκκλισης και του εγκλήματος», διαθέσιμο στο: https://crimevssocialcontrol.blogspot.com/2013/05/blog-post_3331.html

Κουκουτσάκη, Α. (2014), «Κοινωνικός έλεγχος: Κοινωνιολογικές και πολιτισμικές προσεγγίσεις των τιμωρητικών συστημάτων», διαθέσιμο στο: <https://crimevssocialcontrol.blogspot.com/search/label/%CE%B8%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%AF%CE%B1?updated-max=2015-08-06T13:28:00%2B03:00&max-results=20&start=9&by-date=false>

Κουράκης, Ν. (2002), «Η διαφθορά ως πρόβλημα της ελληνικής αντεγκληματικής πολιτικής», σε *Ποινικός Λόγος 1/2002*, σ.1-4.

Κουράκης, Ν. (2017), *Κοινωνική Δικαιοσύνη. Μεταλλάσσοντας τις προκλήσεις σε ευκαιρίες*, Αθήνα: Αντ.Ν. Σάκκουλα ΕΕ.

Κουράκης, Ν. (2020), «Επιμέτρηση της Ποινής στην Ελλάδα: Σκέψεις για την Αποφυγή Ανισοτήτων ενώπιον του Ποινικού Νόμου», σε *Τιμητικό Τόμο Δημήτρη Α. Τραυλού-Τζανετάτου*, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, σελ. 579-598.

Λάζος, Γ. (2007), *Κριτική Εγκληματολογία*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Μάνδρου, Ι. (2019), «Ποινικές διώξεις για τα δάνεια πολιτικών κομμάτων», διαθέσιμο στο <http://www.kathimerini.gr/1016985/article/epikairothta/politikh/poinikes-diw3eis-gia-ta-daneia-politikwn-kommatwn>

Μαντάς, Θ. (2009), «Ο Νόμος 1608/1950 περί καταχραστών δημοσίου χρήματος», διαθέσιμο στο <https://mantas-law.gr/nomos1608-1950-peri-kataxraston-dimosiou/>

Μαυρίδης, Χ. και Γκαρά-Δημουλέα, Σ. (2019), «Παρατηρήσεις στο σχέδιο νόμου του ΠΚ και του ΚΠΔ», διαθέσιμο στο <https://ende.gr/%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CF%83%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%BF-%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%85-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%BA-%CE%BA/>

Μυλωνόπουλος, Χ. (2019), «Μείζονα προβλήματα του νέου ποινικού κώδικα», διαθέσιμο στο <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/hr-mylonopoylos-meizona-provlimata-toy-neoy-poinikoy-kodika>.

Νάστας, Χ. (2019), «Απόψεις επί των νέων σχεδίων Ποινικού Κώδικα και Κώδικα Ποινικής Δικονομίας», διαθέσιμο στο <https://ende.gr/%ce%b1%cf%80%cf%8c%cf%88%ce%b5%ce%b9%cf%82-%ce%b5%cf%80%ce%af-%cf%84%cf%89%ce%bd-%ce%bd%ce%ad%cf%89%ce%bd-%cf%83%cf%87%ce%b5%ce%b4%ce%af%cf%89%ce%bd-%cf%80%ce%bf%ce%b9%ce%bd%ce%b9%ce%ba%ce%bf%cf%8d/>

Ορφανάκη, Κ. (2017), «Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των ενηλίκων κρατουμένων μαθητών γύρω από το εγκληματικό φαινόμενο. Η περίπτωση του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας των φυλακών Κορυδαλλού», σε *Εγκληματολογικές Μελέτες*, Τεύχος 3ο, Αθήνα, Διώνικος.

Πιτσελά, Α. (2010), *Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος*, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλα.

Ράικος, Δ. (2006), *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά από την σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα.

Ρακιντζής, Λ. (2015), «Διαφθορά και Κακοδιοίκηση» σε Κουράκης, Ν. και Σαμαρά, Α. (επιμ.) *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά. Το πρόβλημα και οι τρόποι επίλυσης του*, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ.Ν. Σάκκουλα.

Σορβατζιώτη, Δ. (2011). *Η "φτώχεια" της δικαιοσύνης*, Αθήνα: Εκδόσεις ΚΨΜ.

Σπυριδάκης, Ι. (2015), «Ταχεία απονομή δικαιοσύνης», σε Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.), *Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης, Τιμ. Τόμος καθ. Ν. Κουράκη*, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, σελ.323-331.

Σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης με τίτλο «Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, λοιπές διατάξεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης» (ν. 4855/2021), διαθέσιμο στο <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/11767468.pdf>

Τριανταφύλλου, Γ. (2020), «Τα εγκλήματα διαφθοράς στον Δημόσιο Τομέα», σε *Novacriminalia*, (No 8), διαθέσιμο στο <https://hcba.gr/wp-content/uploads/2020/02/NC-8.pdf>

Τσιμπούκης, Π. (2021), «Άρειος Πάγος: Συνταγματικό το άρθρο για την απιστία τραπεζικών στελεχών», διαθέσιμο στο <https://www.newmoney.gr/roh/palmos-oikonomias/trapezes/vouleuma-ariou-pagou-sintagmatiko-to-arthro-405-tou-neou-piniko-kodika-gia-tin-apistia-ton-trapezikon-stelechon/>.

Τθιο, Α. και Τσουραμάνης, Χ., (2003), *Παρεκκλίνουσα Συμπεριφορά*, 4η Έκδοση. Αθήνα, Έλλην.

Φραγκος., Κ. (2019), «Εισήγηση με θέμα: Νέος Ποινικός Κώδικας και Κώδικας Ποινικής Δικονομίας - Ν. 4619, 4620/2019» σε Ενημερωτική ημερίδα της 28/06/2019 με γενικό θέμα: Νέος Ποινικός Κώδικας και Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, διαθέσιμο στο <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewiEIJSnJ34AhVILewKHWGRCgEQFnoECAUQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.dsvolo>

[s.gr%2Fwp-content%2Fuploads%2F2019%2F07%2F%25CE%2595%25CE%2599%25CE%25A3%25CE%2597%25CE%2593%25CE%2597%25CE%25A3%25CE%2595%25CE%2599%25CE%25A3-%25CE%2593%25CE%2599%25CE%2591-%25CE%25A4%25CE%259F-%25CE%259D%25CE%2595%25CE%259F-%25CE%25A0.%25CE%259A-%25CE%259A%25CE%2591%25CE%2599-%25CE%259A.%25CE%25A0.%25CE%2594.-1.doc&usg=AOvVaw2gmLs7iopMCbeLc56M3tas](https://www.s.gr%2Fwp-content%2Fuploads%2F2019%2F07%2F%25CE%2595%25CE%2599%25CE%25A3%25CE%2597%25CE%2593%25CE%2597%25CE%25A3%25CE%2595%25CE%2599%25CE%25A3-%25CE%2593%25CE%2599%25CE%2591-%25CE%25A4%25CE%259F-%25CE%259D%25CE%2595%25CE%259F-%25CE%25A0.%25CE%259A-%25CE%259A%25CE%2591%25CE%2599-%25CE%259A.%25CE%25A0.%25CE%2594.-1.doc&usg=AOvVaw2gmLs7iopMCbeLc56M3tas)

Χατζηκόστας, Κ. (2016), «Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα», σε *Ποινική Δικαιοσύνη*, σελ. 369-380.

Χουλιάρης, Α. (2012), «Η λειτουργία του Ποινικού Δικαίου υπό την έποψη της συγκρουσιακής θεωρίας για το έγκλημα («conflict criminology»)), σε Στράγγας, Ι., Χάνος, Α., Παπαχαλαράμπος, Χ., Τσούκα, Χ. (επιμ.) *Αγαθό, Συμφέρον και Δίκαιο*, Σάκκουλα – Nomos – L' Harmattan, σελ. 849-892.

Χουλιάρης, Α. (2021), «Το φαινόμενο της «ατιμωρησίας»: εννοιολόγηση, αίτια και σύγχρονες εκδηλώσεις του στην Ελλάδα», σε *The Art of Crime*, τεύχος Νοεμβρίου, διαθέσιμο στο: <https://theartofcrime.gr/%CF%84%CE%BF-%CF%86%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BC%CF%89%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B5%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%B9/>

Ξενόγλωσση:

Baratta, A. (2004), *Criminología Crítica y Crítica del Derecho Penal*, Buenos Aires: Siglo XXI Editores Argentina.

Bezlov, T., Gounev, Ph. (2012), «Organised Crime, corruption and public bodies», in Gunev, Ph., Ruggiero, V. (2012), *Corruption and organised Crime in Europe. Illegal Partnership*, London and New York: Routledge, Talyor and Francis Group.

Center for the Study of Democracy (2010), Examining the Links between Organised Crime and Corruption, <https://op.europa.eu/o/opportal-service/download-handler?identifier=ece55c86-4e39-4889-8d6f-ddc2a59d3948&format=pdf&language=en&productionSystem=cellar&part=>

Chambliss, W. J. (1975), «Toward a Political Economy of Crime», *Theory and Society*, Vol.2, No. 2, pp. 149-170 , Published By: Springer.

Chambliss, W. (1988), «On the Take. From petty crooks to Presidents», Bloomington Indiana: Indiana University Press.

Chambliss, W. J. (2004), «On the symbiosis between criminal law and criminal behaviour», *Criminology*, 42(2), pp. 241-252.

Kramer, R.C., Michalowski, R.J., & Kauzlarich, D. (2002), «The origins and development of the concept and theory of state-corporate crime», *Crime & Delinquency*, Vol. 48(2), pp.263-268.

Pontell H., Calavita K., Tillman R., (1994), Corporate crime and criminal justice system capacity: Government response to financial institution fraud, *Justice Quarterly*, 11:3, 383-410.

Quinney, R. (1964), «The Study of White Collar Crime: Toward A Reorientation in Theory and Research», *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 55(3), pp208-214.

Sutherland, E. H. (1940), «White-Collar Criminality», *American Sociological Review*, Vol. 5, No. 1, pp. 1-12

Sutherland, E. H. (1944), «Is “White collar Crime” Crime?», *American Sociological Review. Annual Meeting Papers*, 10(2), pp.132-139.

Vegh Weis, V. (2017), «Criminal Selectivity in the United States: A History Plagued by Class & Race Bias», DePaul Journal for Social Justice (Vol.10, Issue 2), available at: <https://via.library.depaul.edu/jsj/vol10/iss2/4>.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.